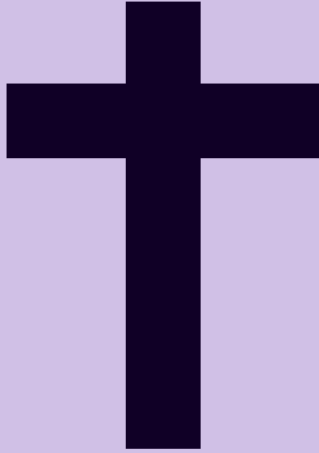

Awara Baibel

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New
Guinea

Awara Baibel
Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New
Guinea
Buk Stat, Rut, na Jona long tokples Awara long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Awara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-29

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020
901be67c-3025-58b6-81c0-9c823153f0ef

Contents

Awara Bible	1
Yakap	2
Rut	57
Jona	61
Wam Yäpuli	64

Awara Bible

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea

Awara Baibel long tokples Awaralong Niugini [awx]

Translation: © 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Yakap Hängä Yakap Alakinde Wam

Anätutä hängäläpä pahawän yiwikin

¹ Yakapde hikngä Anätutä kepkät yekäpkät yawän yiwikin. ² U yawän yiwikin gwenune, kewu moyo wom yiwikut. Tiwän kupilä täkngatä yanggä gwende enetängä yiwikut. Tiwän Anätute Wawunggä yanggä unggwende enetängä kungapgut.

³ Tixäwik Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga tingalayok,” yawän, kwakäpä täknga tingalakut. ⁴ Tiwän kwakäpä uläknganin kake, täke natäpgut. Tikengä kwakäpä täkngaxät kupilä täkngaxät matäkut. ⁵ Matäke, kwakäpätäne umanä “kwakäpä” yang inikut. Tikengä kupilätäne umanä “kupilä” yang inikut. Tiwän täpduxu yakawu unggwenu tukwake kwakakut.

⁶ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä matäwikge, wangga womdu yanggä bänäkängän tingalayok,” yawän, ⁷ inä u yakut using tike, uwomdä yanggä bänäkängän matäwän, yanggä käwutdu uwomde enetängä yiwän, käwutdu kematde yiwikut. ⁸ Tiwän wangga uwomu umanä “yekäp” yang inikut. Tiwän täpduxu 2 unggwenu tukwake kwakakut.

⁹ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä yekäp gepbine yiwixaxu womdunekän täku yiwän, womdu koxolä yiwiyok,” yawän, inä u yakut using tikut. ¹⁰ Tiwän koxolä yiwikulu uwomu umanä “kep” yang inike, yanggä u päku yiwikulu umanä “yanggä gwen” yang inikut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

¹¹ Tikengä hipdu using yakut. “Kep däkänetä songäsongä, pa, äwä nak yang alätngong. Tike salinä inäinäne alätngong,” yawän, inä u yakut using alakin. ¹² Kep däkäne songäsongä, pa äwä nak yang doke, salinä inäinäne alakin. Tiwän unin dayike, täke natäpgut. ¹³ Tiwän täpduxu 3 unggwenu tukwake kwakakut.

¹⁴ Tiwänä Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga äwä kupilä täknga yang tuwängutningge, kakalä gwenggwenu yekäwune alätngong. Tikengä hopä täpduk, gusit täpduk, äwä täpduxu inulung gwenggwenu yang tuwängutning. ¹⁵ Itä yekäwune yiwike, kep däkäle kwakäpä imining,” yawän, inä u yakut using alakin.

¹⁶ Anätutä kakalä inulungu gwenalä pahakut. Kakalänä inulung hikngä gwenu, kwakäpänele tahakut. Tikengä kakalänä mätekngä bimä gwenu, kupilänele tahake, kuminamkäyä pahakut. ¹⁷⁻¹⁸ Tikengä kep däkäle kwakäpä imike, kupilä täknga kwakäpä täknga yang matäke daying yiwitningge, yekäwune pewän yiwikin. Tikengä unin dayike, täke natäpgut. ¹⁹ Tiwän täpduxu 4 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁰ Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä gwenkätanu pis, hängä ulung pahanangäsä yang yu meya yiwitngong. Tixawän kwäwitkäyä alake, enetängä wepmähikunong,” yang yakut. ²¹ Hängä inulung hikngä täpäläpä yanggä gwenkätan yiwixaying äwä hängä undä ulung tahake yanggä gwenkätanu meya yiwixaying yang, inäinäne pahakut. Tixäwik kwäwitkäyä inäinäne undä pahakut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

²² Tikengä hängä u pahakulu, wam gwalängu using yämikut. “Pisu duksäng sakngälake, yanggä gwenu yiwä dopsok. Tixawän kwäwitkäyä kewune meyä sakngälätngong,” yakut. ²³ Tiwän täpduxu 5 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁴ Tiwänä Anätutä using yakut. “Kälawu kep däkäne nanä inäinäne alätngong. Kälawu songäne nanä, kälawu äminsak äwä gwakgwak yang inäinäne alätngong,” yawän, hängä inä u yakut using alakin. ²⁵ Anätutä kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä gwakgwak yang inäinäne pahake, unin dayike, täke natäpgut.

²⁶ Tikengä using yakut. “Äminu nihä bimä pahanim. Tiwän itä hängäläpä yanggäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä hängäläpä undä kep däkäne nanä yang daying yiwitning,” yake, ²⁷ Anätutä äminu inä bimä pahakut. Wäwi mängälä yang inä hikngä bimä pahakut.

²⁸ Tikengä wam gwalängu using yämikut. “Engangu meyä dukngisol. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitake kuwä dopän, hängä undä daying yiwitngong. Tike pisu yanggäne nanä, äwä kwäwilu enetängä nanä, äwä kälawu kep däkäne nanä yangge kuhiläle yiwitngong,” yang yakut.

²⁹ Tikengä hipdu using yänikut. “Kätak natäpsol. Nätä naxu tämbam salin bimä,* pa salin yang undä naksäle daminggat. ³⁰ Tiwän songäsongä undä kälap, kwäwit yanggä näningge yäminggat,” yawän inä u yakut using tikin.

* 1:29: Naxu tämbam salin bimä sänggum, wit, bali, rais yang.

³¹ Tiwän Anätutä hängä undä u pahakulunin dayike, take hikngä natäpğut. Tiwän täpduxu 6 unggwenu tukwake kwakakut.

2

¹ Anätutä kepkät yekäpkät pahake, hängäläpä undä inäinäne nomän hikngä pepulukut. ² Tiwänä täpduxu 7 gwendä kwakawänu, puyä awahapulukutde, moyo yiwikut. ³ Tike täpduxu 7 gwenu wam gwaläng imike, tahawän takwän tikut, inale puyä awahapulukutde, täpduxu unggwenu, inä Anätu moyo yiwikut.

Anätutä ämin pahakut

⁴ Wamu aläknga kepkät yekäpkät yawän yiwikindäne. Anätu Yawetä* kepkät yekäpkät pahakutkätanu, ⁵ naxu puyäne nanä kepep däkäne dondopgin, inale Anätu Yawetä kepegomune hopä dolewän takut, tiwän äminu täpätu kepegomune doyiwiike, puyä dowahakut. ⁶ Tiwändeyä yanggä kewunetä akoxawik, kepep däkä tänguxawä kwikakut. ⁷ Tiwänä Anätu Yawetä kewu päke, ämin† kwätäluk, inä kwämanu käluk yiwitngäsä täkngä nomnä gwäk puyäpä, äminu uläpä käluk yiwikut.

⁸ Tiwänä Anätu Yawetä gusitdä akonggak käwulune, Idenkätan puyä womdu pahakut. Tikengä äminu uläpä kwätälulukulu une tewän yiwikut. ⁹ Tixawän Anätu Yawetä pahawän, puyä ulängäne pa kepkätandä inäinäne meyä dopgin. Pa kayitā dayipä tākāningge äwä salinā alawä nāningge yang pekut. Ile bānākānkātānu pa dākāyalā. Dākātule salin nakengu käluk yiwitngäsä, tiwän dākātule salin nakengu nomän bā wāyi yang natāpnangāsā pekut.

¹⁰ Puyä ulängäle yanggä imikge, yanggä dupitu Idenkätandä tewän sippğut. Yanggä undupinetäkän upuke, inäinā sipmāke kukinu unekānu 4. ¹¹ Yakap dupi umanā Pison. Undupi asipmāke, ku Hawilale kewune kunggak. Kewu uwomu golu käyā. ¹² Golu uwomune nanā nomän. Tiwän uwomune pa inuxu kápängä gwālam hikngä äwä huwu gwālam hikngä umanā oniks yang yānikayingu käyā. ¹³ Yanggä käwutdu dupi umanā Gihon. Undupi asipmāke, ku Kās kepegomune kunggaxunin. ¹⁴ Yanggä käwutdu 3 dupi umanā Taigris, Asutde gusitdä akonggak käwut sipmānggaxunin. Tiwän 4 dupi umanā Yupretis.

¹⁵ Anätu Yawetä äminu uläpä puyä ulängä kang yiwikge une tekut. ¹⁶ Teke wamu kitokngä hikngä tākngatu using inikut. “Gä pa salinu puyä alängäne nanä tākēkän näyo. ¹⁷ Tiwändeyä pa nomän bā wāyi yang natāpnangāsā dākātāne salinā manāyo, inale ānakengu, täpduxu inä unggwenunekän kupiläk,” yang inikut.

¹⁸ Tikengä Anätu Yawetä “Äminu inäkän yiwānu nomānundo. Ge gatākgatākgāle notnā täpätu tahawit,” yake, ¹⁹ kepdä kälawu kewune nanä äwä kwāwilu enetāngā nanā pahakut yangu “Äminu uläpätä dayike umanā dasingga yāniwik?” yake, päkəpğut. Tiwän itā dayike, umanā dasingga yānikulu, umanā unin. ²⁰ Äminu uläpätä käləp, kwāwit äwä hängäläpä ämindä daying yiwitngäsä yangu umanā undä yānikut. Tike teyā gatākgatākgāle äläwambān malikut.

²¹ Ge Anätu Yawetä tahawän, äminu uläpä däpmunā kupsä hikngä pekut. Awexawänä, äminu uläpäle tākäpulā täpätu tākengä, hipdu gupnätā tahang umukut. ²² Tikengä mängälä täpā äminu uläpäle tākäpulā tākutdä kwätälulukut. Tikengä mängälä uläpä wāwi uläpätä käwikge tākəpğut.

²³ Tākəpän kakulākəxawik using yakut. “Ile kwätānu näle kwätän, tiwän ile guwu näle gup. Äminu uläpä wāwile tängānetā kwätälulukut. Ge umanā ‘mängälä,’” † yang yakut. ²⁴ Ge ile tiwän, wāwi nanāmingā peke, mängätñaxät unekän gatāke yiwā, gupnā buläkānu dākngəkaying.

²⁵ Wāwi uläpəxät mängätñaxälu belum yiwixawik geyä, domäyäkakumuläk.

3

Äminu uläpəyatdä Anätule wam upukumuläk

¹ Anätu Yawetä hängä dakngä käyā pahakutkätanu, gomoxu äminu kem yānikäxäluwikge nomän hikngä. Ge mängälä täpā yawānyaxu using inikut. “Anätutä ‘Pa salinu puyä alängäne nanā manahol,’ yangu hiyäkānde hikngä danikut?” yang inikut.

* 2:4: Yawe yangu Anätule uman. Hibru wamune alemgin. Tiwändeyä äpəmasimu takwän yake, Tākeläpä yang inikaying. † 2:7: Hibru wamune ‘adam’ yangu yäpuli ämin bā wāwi. Tiwän ‘adamah’ yangu yäpuli kepegomune. Wamu uläkngayalu guläkngä usäkän bimä. ‡ 2:23: Hibru wamune ‘wāwi’ äwä ‘mängälä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

² Iniwän mängälä täpätä using inikut. “Pa salinu alängäne nanä täke nahim. ³ Tiwändeyä Anätutä using ninikut. ‘Pa puyä bänäkän nanä däkäle salinu manahol. Tike kätakgaxäyā malahol. Using tahakengu axumsimäläk,’ yang ninikut,” yang inikut.

⁴ Yawän gomokgä inikut. “Doxumsimäläk. ⁵ Anätu using natäpğut. ‘Unin nakengu, kayi kakalä tining. Tiwän nina bimä däkngake, nomän bä wäyi yang natäpsimäläk,’ yang natäke usingu ile danikut,” yang inikut.

⁶ Mängälä täpätä pa undäkäle salinu kayitā dayipän, nomän tiwä, nänangäsä tikin. Tiwän unin napän, natädetdetnä käyā tiwikge natäpğut. Ge unin päke naxäwik, käwutdu ayäle imän nakut. ⁷ Unin napät, natdetdetnä kakalawä, “Belum yiwixamäk,” yang natäpğumäläk. Tikengä pa “fixu” däkätule tām päke, gupnä wamäng umukumäläk.

⁸ Tukwatde kewu axwikaxawän, wäwi täpä äwä mängätinä yanggä natäxawälu, Anätu Yawe puyä tängäne apuhiwän kake, pa yäpuli däkändäkaxätan kohopikumäläk. ⁹ Tiwändeyä Anätu Yawetä wäwi täpä using inikut. “Adam, gä sandan?” yawän, ¹⁰ using yakut. “Puyäxätan apuhiwi kake, nä belum yiwitde änoxälake kohopinggat,” yakut.

¹¹ Yawän Anätutä inikut. “Gä belum yangu imindä ganik? Pa salinu donapiläkge ganikumu imindä ganiwän naläk?” yawän, ¹² Adamdä “Mängälä näxätde tekuläxu aläpätä pa salinu notnä anamän nat,” yang inikut.

¹³ Tiwän Anätu Yawetä mängälä uläpä “Uläknga inale tahaläk?” yang iniwän, mängälätä “Gomokgä kem naniwän nat,” yakut.

¹⁴ Yawänä Anätu Yawetä gomoxu using inikut. “Uläknga tahaläkge, tokngä wam yäwa, gä gikakän tokngä däkä päpiläk. Tike kälauw äminsak äwä songäne nanä yangu tokngä dowäning. Gä täpduktäpduk yiwiläxu, kep däkäne muhipdatä pengwähake tihikuxawi, muluwu mapdaxätan kopning. ¹⁵ Tiwän nätä pahawa, gäxät mängälä täpaxät iwaliwalnä däkngahimäläk. Tiwän gäle bapuka mängälä täpäle bapunä yangkäyā usäkän yiwitäke kuning. Tiwän ile bapunätä kuhitda yayiwä, gätä bälängäne yähawiläk,” yang inikut.

¹⁶ Inikengä mängälä täpä using inikut. “Engangga tängäkane kaya tiwänu, meyä däkä gamit. Tiwän tokngämbam päxäwik, engangu dukngiwiläk. Tike teyā apdale natänggämätawi, itä kuhitdale yiwik,” yang inikut.

¹⁷ Inikengä, wäwi uläpä using inikut. “Mängätale wam gwälamike, pa salinu donapiläkge kitokngä ganikumu naläk. Ge gäle tiwän, tokngä wam yäwa, kep däkä maliwik. Ge täpduk täpduxu yiwiläxu, tokngämbam päxäwik, kep däkä yamäpuke, puyä pahawiläk. ¹⁸ Tiwän unetäkänu kep däkäne songäsongä pälangänä käyā doke bupning. Tiwän kwätäl pahakengä, naxu puyäne nanä napiläk. ¹⁹ Puyä mepgämän bulak pahawiyä, naxu alawä napiläk. Usingän pahahika, hipduka kewune kuwiläk, inale gä unetä alakuläk. Gä kepdä kwätalukum. Ge hipduka kep däkäne kuwiläk,” yang inikut.

²⁰ Adamdä mängätinä “Äminbamu käluk yiwitning täpäläpäle apekngä däkngawik,” yake, umänä Iv* yang inikut.

²¹ Anätu Yawetä täwixu kälap gupdä Adamkät Ivkätde pahake yämikut. ²² Tikengä using yakut. “Wäwi aläpä nihä bimä andäkngake, nomän bä wäyi yangu anatäxak. Ge pa käluk yiwitngängäsä däkätäne salinä nake, käluxu iwikge yiwiyäk” yake, ²³ puyä Idenkätanu ulängänetä täwakut. “Anätu Yawetä äminu uläpä kepdä kwätalukum. Ge äminu uläpä kewu undäkäne yamäpuke pahawik,” yake, ²⁴ täwambän epuxukut. Tiwän puyä ulängä gusitdä akonggak käwutkätan, ängela kerup yang yänikaying täpäläpaxät gwäwäyā täpätuxät pewän kang yiwikin. Keruwu uläpäläpä kitokngänä käyā. Tiwän gwäwäyā uläpäne, däki ayähakoxawä kungapgut. Anätutä unin pewän, itä pa käluk yiwitngängäsä däkäle kahilu kang yiwikin.

4

Ken Abel yangge wam

¹ Adamu mängätinä Ivkät yiwikumäläk. Tiwän tängene käyā tiwänä, wawakngä täpätu dukngikut. Tikengä “Yawetä gatängamän, wäwi täpätu kake tät,” yake, umänä Ken* yang inikut. ² Tikengä yiwitäke kuhika, Kende ulawu, Abel, dukngikut. Uläpälalu inulung täpäyät tike, Abelu sipsip daying yiwixawän, Kenu nak puyä pahakakut.

³ Gwendune Kendä naxu puyäne nanä päke, Yawele ofa tahakut. ⁴ Tixawän Abelu sipsip mätexu yakap pekin gwengwenu ofale päkut. Tikengä sipsip mätexu sipmäke matäke, gwaxu nomängän tahakut, ofanän. Unin imän, Yawetä Abelkät ofanäxätde täke natäpğut. ⁵ Tike Kenkät ofanäxätde mähe natäpğut. Ile tiwän Kenu tokngä hikngä natäpän, nomnä malikin.

* 3:20: Hibru wamune ‘Iv’ yangu yäpuli käluk yiwitngängäsä täknga. * 4:1: Hibru wamune ‘Ken’ äwä ‘alät’ yang guläkngä usäkän bimä.

⁶ Tiwän Yawetä Kenu using inikut. “Tokngä inale natäxaläk? Nomda inale malikaying?
⁷ Nomän täknga tahawi gandupa, täke tiwik yangu donatäläk? Tike nomänu dolahawi,
 wäyi täknga angguwikge yämäkane yiwixak. Kuhlitalde yiwikge natänggämatanggak.
 Tiwändeyä gäta yapmike, ile kuhiläle yiwike, wäyi täknga mawahayo,” yang inikut.

⁸ Tiwänä Kendä ulapnä iniwän, songäxätan kukumäläk. Täku une tänguwän kumgut.

⁹ Tiwänä Yawetä Kenu using inikut. “Ulapda Abelü sandan?” yang iniwän, Kendä using inikut. “Doxat. Inale naninggaläk? Nä ile kula tahanggalunin?” yang inikut.

¹⁰ Tiwän Yawetä using inikut. “Wäyi uläknga inale tahaläk? Natäpso. Ulapdale daxu kepkätandä kwänämu näle tikgak. ¹¹ Gätä notda tänguwi kupän, ile daxu kepkätan kuying. Ge tokngä wam yake, kewu awomunetä gäwämba kuwiläk. ¹² Ku kewune puyä pahawi, naxu doalätning. Tiwän gä yotda wenä tiwän, kep gomune täwake tihikuwiläk,” yang inikut.

¹³ Tiwän Kendä yakut. “Meyä namiläxu inulung hikngä. Nätä pänangäsando. ¹⁴ Kewu awomunetä gäle nomune doyiwitde anäwaxaläk. Yotna wenä tiwän, kep gomune täwake tihikuwa, imindäka nandukengu, anuwän kupit,” yang yakut.

¹⁵ Yawän Yawetä inikut. “Äminu täpätutä guwän kupi, meyä gäle gamilü ayapmike, meyä 7 inulung äminu uläpätä päpik,” yang inikut. Tikengä “Ämindä kake, tänguwä kumsäk,” yake, Kenu tuwäng tengämikut.

¹⁶ Tiwän Kenu Yawe äwä kewu Idenü uwom yang peke, gusitdä akonggak käwutkätan kewu womdu, umanä “Tihikuktihikuk” uwomune päku yiwikut.

¹⁷ Tikengä mängätnäxät yiwihika, mängätnä tängene käyä tiwän, wawakngä Enok dukngikut. Tiwän Kendä yolu gäpanggu tahake, unggäpangu Enok yang inikut. ¹⁸ Tiwänä yiwitäke kuhika, Enokgä wawakngä Irat towimbänä, Iratdä Mehujael towimbänä, Mehujaeldä Metusaeldä towimbänä, Metusaeldä Lamek towikut.

¹⁹ Tiwänä Lamexu mängätnä täpälälä päkut. Täpätü umanä Ada, tiwän täpätü Sila.

²⁰ Ada Jabal dukngikut. Tiwänä Jabalde bapunä mahande alakindä selyot päku kewu womduwomdu tapike yiwixäwük, kälawu äminsak towikakin. ²¹ Jabalde ulawu umanä Jubal. Tiwänä Jubalde bapunä mahande alakindä gita sipmäxäwük, pipip puyäkakin.

²² Silaxäyä wawakngä dukngikut. Umanä Tubal-Ken. Itä hängä puyä pahanangäsä bä amäk pahanangäsa yangu ain äwä kapa yanggä pahakut. Tiwän haminäle umanu Nama.

²³ Gwendune Lamekgä mängätnä using yänikut.

“Adaxät Silaxät, natäxasol.

Mängätna, wamu nätä yäwa, mäläk pähol.

Äminu täpätutä dak nuwänü, nätä äminu uläpä alänguwa kupik.

Tike wawakdäkä täpätutä nä nuwänü, ixäyä kupsäle tänguwit.

²⁴ Äminu täpätutä Ken tängukengu, meyä 7 inulung päpik.

Tiwändeyä äminu täpätü nä nukengu, meyä Kendäne ayapmike, inulung hikngä 77 päpik,” yang yänikut.

²⁵ Adamu mängätnäxät hipdu yiwikumäläk. Tiwänä mängätnätä wawakngä täpätü dukngike, “Kendä Abel tänguwän kumgutde, Anätutä engangu Abelde tangge namik,” yake, umanä Set† yang inikut. ²⁶ Tiwänä yiwitäke kuhika, Selu wawakngä towike, umanä Enos yang inikut. Täpduxu unggwengwenkätanu ämindä tumuxu Yawele käluk yakin.

5

Adamde bapunämbam

¹ Wamu aläknga Adamde bapunä yiwitäkagindäne temginunin. Anätutä ämin pahakengu, inä bimä pahakut. ² U pahakulu wäwi, mängälä yang pahake, bänip kwikwik yämikut. Tikenga umanä “ämin” yang yänikut.

³ Tiwän Adamu krismasnä 130 yiwikengä, wawakngä inä hikngä bimä towikut. Towikengä umanä Set yang inikut. ⁴ Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁵ Unekänu krismasnä 930 yiwike kumgut.

⁶ Tiwän Selu krismasnä 105 yiwikengä, Enosde nanä däknagakut. ⁷ Tikengä krismasu 807 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁸ Unekänu krismasnä 912 yiwike kumgut.

⁹ Tiwän Enosu Krismasnä 90 yiwikengä, Kenande nanä däknagakut. ¹⁰ Tikengä krismasu 815 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹¹ Unekänu krismasnä 905 yiwike kumgut.

¹² Tiwän Kenanu krismasnä 70 yiwikengä, Mahalalede nanä däknagakut. ¹³ Tikengä krismasu 840 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁴ Unekänu krismasnä 910 yiwike kumgut.

† 4:25: Hibru wamune ‘Set’ äwä ‘anamik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

¹⁵ Tiwän Mahalalelu krismanä 65 yiwikengä, Jaretde nanä däknagakut. ¹⁶ Tikengä krismasu 830 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁷ Unekänu krismanä 895 yiwike kumgut.

¹⁸ Tiwän Jarelu krismanä 162 yiwikengä, Enokge nanä däknagakut. ¹⁹ Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁰ Unekänu krismanä 962 yiwike kumgut.

²¹ Tiwän Enoxu krismanä 65 yiwikengä, Metuselale nanä däknagakut. ²² Tikengä Anätuxät gatäke yiwikumäläxu, krismasu 300 yiwikut. Yiwixäwixu, wawak yäpanä une towikut. ²³ Unekänu krismanä 365 yiwikut. ²⁴ Tiwänä Anätuxät gatäke yiwike, Anätutä täkut. Tiwän doxakin.

²⁵ Tiwän Metusela krismanä 187 yiwikengä, Lamekge nanä däknagakut. ²⁶ Tikengä krismasu 782 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁷ Unekänu krismanä 969 yiwike kumgut.

²⁸ Tiwän Lamexu krismanä 182 yiwikengä, wawakngä towikut. ²⁹ Dungkengä, using yakut. “Yawetä tokngä wam yake, kep tahawän malikutde, puyä kitokngä pahake, meyä päkamäng. Tiwändeyä mahande engangu aläpätä yiwitäkaxu äpme nimik,” yang yake umanä Noa* yang inikut. ³⁰ Tikengä krismasu 595 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ³¹ Unekänu krismanä 777 yiwike kumgut.

³² Tiwän Noa krismanä 500 yiwikengä, Sem, Ham, Jafet yangge nanä däknagakut.

6

Äminu yiwiyiwikngä gutongä yiwikin

¹ Äminu kewune yupsänggän sakngälaxäwük, yäpanä dukngikin. ² Tixawän Anätule wawak täpäläpätä äminde yäpa dayipä, gwälam hikngä tixawä, daying butaxäwük, mängätnäle päkin. ³ Tiwän Yawetä using yakut. “Äminu kitokngänä wenä. Ge käluk iwikiwixu dowewa yiwitning, kewunen. Tike krismasu 120-kän yiwixäwük kunning,” yang yakut.

⁴ Tiwän täpduxu uwomkätan äwä mahande yiwikin yangu Anätule wawakngä äminde yäpa päpä, ixät yiwike, engangä dukngikin äminu äyapmike, inulung hikngä täpäläpä täkake, kitokngänä käyä tikin. Tiwän umanä käyä tikin.

⁵ Tiwän Yawetä dayipänu, äminbamu yiwiyiwikngä kekem hikngä tiwän, bäniyäne wäyi pahaninggekän natänggämätakin. ⁶ Tiwän äminu kewune pahakutde, meyä hikngä natäpput. ⁷ Natäke yakut. “Äminu pahakumde, meyä natäxat. Ge äminu undä pahawa hopining. Hängä kewune yiwixaying äwä awepmäke tihikukaying yangu awahawa hopining,” yang yakut. ⁸ Tiwändeyä Noale bänip gwaläng natäpput.

⁹ Noale wam. Noa äminomän täpä. Äminu kewu anggomune yiwikinkätanu Anätule kayine Noatakän gutongänä wenä yiwikut, inale Anätuxät gatäke yiwikumäläk. ¹⁰ Noale wawaxu täpäläpä täpätu. Umanä Sem, Ham, Jafet yang.

¹¹ Anätule kayine äminbamu notnä sipmäxäwük, wäyi hikngä yiwixakin. ¹² Tiwän Anätutä dayipänu, kewune nanä äminu gutongä hikngä yiwikin. ¹³ Tinggawän Anätutä Noa using inikut. “Äminbamu äminsipmäk täknga tahake yiwixaying. Ge hängä undä käluk yiwixayingu awahawa hopining. Hängä undä äwä kep gom yang pahawa hopining.

¹⁴ “Ge gä siwu gwendu pa nomän päke tahayo. Tikengä okopixätanu ämindä yiwitningge äwä käläpdä yiwitningge, inäinä matäke peyo. Tikengä yanggätä kopnäng yakengu, okopi käwut kepmän käwut yangu koltatä pahayo.

¹⁵ “Sip gwenu using tahayo. Belängänä 140 mita, kwalängänä 23 mita, tiwän dämnä 13.5 mita tahayo. ¹⁶ Tiwänä nomnäne gänangä mätekngä hap mita tewi kungapsok. Tiwän yolu gwenälä gwendu pahayo; yäpuline gwendu, bänäkänu gwendu, äwä nomnäne gwendu yang. Tikengä yämä däkä teyo.

¹⁷ “Nätä yanggä inulung tewa, kewu anggomu yiwikdoke pänguhiwük. Tiwän hängä kewune nanä käluk yiwixayingu undä pahawa hopining. Tiwän hängä undä käluk yiwixayingu axumning.

¹⁸ “Tiwändeyä nätä kontraknga gäle tahawa, sip gwenune kopiläk. Gä, wawakga, ile mängätnä, äwä gika mängät yang kopning. ¹⁹ Gikaxät käluk yiwitningge, hängä haxalike tihikuke yiwixayingu ayä mängätnä yang päko peyo. ²⁰ Hängä kewune tihikukaying, awepmäke tihikukaying yangu ayä mängätnä yang gäle apning, käluk yiwitninggen. ²¹ Ge naxu gika äwä hängä uläkwäk yanggä naningge, inäinäne peyo,” yang inikut.

²² Tiwän Noa Anätutä yakut using tawake pahakut.

* 5:29: Hibru wamune ‘Noa’ äwä ‘yiwitäkak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

7

Kewu anggweni yanggätäkän yiwikdoke pänguhikut

¹ Täpduknätä apän, Yawetä Noa inikut. “Äminu ayiwixayingkätanu, nätä gandupa, äminomänu gäkän. Ge gin yanggwälu undä sip gwenkätan kopnong. ²⁻³ Gwaxu nomänu* inäinä, äwä kwäwilu inäinä, mängälä 7, wäwi 7 yang päyo. Tikengu gwaxu nomänundo täpäläpä, mängälä gwendu, wäwi gwendu yanggän pätake kuyo. Ge uläkwäkgäyä kewune sakngälawik. ⁴ Anggwenunetä täpduxu 7 yiwikengä, hopä tewa, kwakäpäne kupiläne yang takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxuwik. Tiwän hängäläpä kewu anggomune nina pekumu, undä pahawa hopining,” yang inikut. ⁵ Tiwän Yawetä u yakut using tawake pahakut.

⁶ Noa krismasnä 600 yiwixawän, yanggätä kep gomu yiwikdoke pänguhikut. ⁷ Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yang, “Yanggätä nihipsäk,” yake, sip gwenune kopgin. ⁸ Gwaxu nomän, gwaxu nomänundo, äwä kwäwit yangu ayä mängätnä yang ⁹ sip gwenune kopgin, Anätutä Noa inikut using. ¹⁰ Täpduxu Anätutä yakut using 7 gwendä apän, yanggä une sipgin.

¹¹ Noa krismasnä 600 tixawän, yekäwu 2 gwende täpduxu 17 gwenune kep gomu gänanggänangäkän tixawä, yanggä undandä akopgin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga tixawä, ¹² hopä takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxukut.

¹³ Inä täpduxu unggwenunekänu, Noa, mängätnä, wawakngä äwä wawakngä uläkwäkke mängät yang siwune kopgin. ¹⁴ Tiwän hängä kewune alihikuke yiwixaying, awepmäke tihikukaying, inulung, mäteknä yang undä kopgin. ¹⁵ Hängä undä mepme pexayingu gwenalänänäxäyä apä, sipkätan Noaxät using kopgin. ¹⁶ Anätutä Noa inikut using, hängä undä u kopginu, mängätnä ayä yang kopgin. Tiwänä Yawetä yämä däkä tahakuhikut.

¹⁷ Tiwänä yanggä kepkätandä akoxawä, hopä alakuhixawän, täpduxu 40 apuxukut. Yanggätä yiwikdoke, sip gwenu enen hikngä tängenakut. ¹⁸ Yanggätä inulung hikngä yiwitexäwik, sip gwenu täpän tayikut. ¹⁹ Tiwän unetäkän yanggä inulung hikngä yiwitexäwik, täwalu belakngä däkändäkä undä pänguhikut. ²⁰ Pänguhike, täwalu 7 mita ko yapmikut.

²¹ Tikengä hängä kewune tihikukaying, kwäwit, hängä inulung, mäteknä äwä ämin yangu undä pänguhiwän kumgin. ²² Hängä täpä mepme pexäwik, kep däkäne tihikuke yiwixayingu, undä hikngä kumgin. ²³ Tiwän hängäläpä kep däkäne nanä undä pahawän hopikin. Tike Noaxät siwune yiwikindäkän käluxu yiwikin.

²⁴ Tiwän yanggä ayiwikut täknqane using yiwixawän, ku täpduxu 150 apgut.

8

Yanggä gwenu yiwikulu aleke pukukut

¹ Tixawän Anätutä Noa äwä hängäläpä ixät sipkätan yiwikinde natäke, kwämanu tewän puyäpän, yanggä teke pukukut. ² Tiwän kep gomu gänanggänangä tiwä, yanggä akopginu gwätinäkin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga tikinu apu umumbä, hopä däknagakut. ³ Yanggä wepdäwepdä teke pukuxawängän, täpduxu 150 apgut. ⁴ Tiwän yekäwu 7 gwende täpduxu 17 gwenune siwu täku, täwalu Alalatkätanu däkätone yiwikut. ⁵ Tixawän yanggä hipdu teke pukuxawän, yekäwu 10 gwende täpduxu 1 gwenune täwalde nomnä alanggämän tikin.

⁶ Ge täpduxu 40 apänä, Noa sipde windua sike, ⁷ kápämu gwendu* tatewän kungu, yanggä doleke pukukutnä kake, enetängä wepmähikuxawän, yanggä gwenu teke pukukut.

⁸ Tiwän Noa yiwän maliwän, yanggä ambä teke pukuk yake, kombunanangu gwendu tatewän, wepmäke kukut. ⁹ Yanggätäkän yiwikutde, kombunanangu unggweni ayiwit-nangäsä wenä tiwän kake, hipdu wepmäke apän, täteku.

¹⁰ Tikengä täpduxu 7 yiwike, kombunanangu unggweni hipdu tatewän kukut. ¹¹ Ku tihikuhika tukwatdeyä, pa “oliwu” däkäture tämu käluxu handu mayätä ihinggängänuke, täkapän kakut. Unin kakengä, Noa “Yanggä gwenu aleke pukukngä tinggak,” yangu natäpgut.

¹² Tikengä hipdu täpduxu 7 yiwike, kombunanangu tätewän kukengu, doapgut.

¹³ Noa krismasnä 601 tixawän, yekäwu 1 gwende täpduxu 1 gwenune yanggä gwenu teke pukukut. Tiwän sip gwen tahangumukulunin wäsike, unetä kewu koxolä bimä alikutnä kakut. ¹⁴ Tixawänä yekäwu 2 gwende täpduxu 27 gwenune kep gomu koxolä hikngä tikut.

* 7:2-3: Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofäle bä anananggengu täke.

* 8:7: Kwäwilu kápäm bimä, kwayit

¹⁵ Tiwän koxotawänä, Anätutä Noa inikut. ¹⁶ “Gika, mängätäda, wawakga, äwä wawakgale mängät yangu teke epuxuxut, sip gwenun. ¹⁷ Hängä undä gäxät yiwixayingu, kewune sakngälake yiwitake kuwä dopikge, päke epuxuyo,” yang inikut.

¹⁸ Tiwän Noa, mängätinä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yangu siwu teke epuxukin. ¹⁹ Tixawän kälöp, kwäwit, gwakgwak, undä uläpäläpähimkäyā teke epuxukin.

²⁰ Tiwän Noatä alta tahake, gwaxu nomän äwä kwäwilu nomän yangu gwendu gwendu päke sipmäke, däkine Yaweke hakut. ²¹ Häwän, Yawetä ile kápängu gwälam tiwän natake, bäniyäne using natäpğut. “Äpmanu ämindä yiwikmaliwä, kewu andäka tokngä wamu hipdu dohikngä yake tahawa maliwik. Engangunetä äminbamu wäyi täkngälänga pahaninggekän natänggämätäkoying. Tiwändeyä mahande u pahawa malikin usingu, hängäläpā undä käluk yiwixayingu dowahawa malining. ²² Ge unin. Kewu anggomu using yiwixawängän, puyä däändän, bulä nak pängängsä däändän, o gusit däändän, hopä däändän, kwakäpä bä kupilä yanggäkän apukaning,” yang yakut, Yawetän.

9

Anätutä kontraxu Noale tahakut

¹ Anätutä Noa, wawakngä yangu wam gwalängu using yämikut. “Ginu engangu meyä dukngitnong. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitake kuwä dopsok. ² Tiwän kälawu undä kep däkäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, äwä pisu yanggäne nanä yangu ginde kätaxune pexat. Ge gindä kuhiläle yiwä, itä dandung naxälätning.

³ “Naxu puyäne nanä tupä damikum usinggän, käläpkäyā using näningge daminggat. ⁴ Tiwändeyä gwaxu dakngäxälu manänong, inale käluk yiwitnangäsä täknga daxune yiwixak. ⁵ Tike äminu täpätutä ämin notnä tänguwän kupänu, yäkäle ile dakge nätä tokngä däkä imit. Tike kälawu täpätutä äminu täpätu tänguwän kupänu, ixäyā kupsäle tänguwit, ⁶ inale Anätutä äminu inä bimä pahakut. Ge imindäka äminu täpätu tänguwän kupänu, äminu uläpä ämin notnätä tänguwä kupik.

⁷ “Ginu, engangu meyä dukngitnong. Tiwän kewune äminu meyä yiwitning,” yang yänikut.

⁸ Tikengä Anätutä Noa wawakngä yangu hipdu using yänikut. ⁹⁻¹⁰ “Nätä kontraknga gin, bapuhä mahande yiwitning, hängä undä ginkät yiwike siwunetä epuxuying, äwä kewune nanä undä mahande yiwitning yangge tahanggat. ¹¹ Kontraknga using tahanggat. Hipdu hängä käluk yiwixayingu undä yanggätä doyäwa pahawän hopining. Tiwän kewu anggomkäyā yanggätä doyäwa tahawän maliwik,” yang yänikut.

¹² Yänike, unetäkänu using yänikut. “Kontraxu gin äwä hängäläpā käluk yiwixaying yangge tahake, tuwängu täkngatu textat. Ge kontraxu aläknga iwikge yiwixäwik. ¹³ Kontraxu kewune nanäle tahanggalu uläkngale tuwängge, sawilakwäna mingädäkäne textat. ¹⁴ Yekawune mingändäkä pewa umumbä, sawilakwändä une alawänu, ¹⁵ kontrakngale natäpīt. Tikengä hängäläpā käluk yiwixayingu undä yanggätä hipdu dowahawa malining. ¹⁶ Sawilakwänu mingändäkäne alawän kakengu, kontraxu iwikiwik yiwikge, ginu kep däkäne nanä undäle tahanggalu uläkngale natäpīt. ¹⁷ Kontraxu kep däkäne nanä undäle tahat täkngale tuwängu uläknga textat,” yang yänikut.

Noaxät wawakngäxät

¹⁸ Noale wawaxu siwunetä epuxukinu, Sem, Ham, Jafet yang. Tiwänä Hamu wawakngä täpätu umanä Kenan. ¹⁹ Noale wawaxu aläkwäkgä äminu undä kep däkäne yiwixayingge bapunä däkngakin.

²⁰ Noa nak puyä pahakakut. Pahake yakapde itä wain puyä pahakut. ²¹ Gwendune Noa wain tängoke datdawuke, täwikngä päpäp epä, selyotnäne belum pekut. ²² Tixawän Hamu Kenande nanä, selyolune ko, nanä belum pekgawän kake, epuxu notnä täpäyalu yänikut. ²³ Yäniwän Semkät Jafetkätä täwixu kwämbätdu täke, gwälamnäne mehe käwut mapät epgut. “Nanit kähäm,” yake, mahatä täko, nanä omikngämikumäläk.

²⁴ Noa andatdawukulu wenä tiwä enake, wawakngä wasekngä täpätä u tahakulunin natake, using inikut. ²⁵ “Kenanu tokngä däkä päpik. Notnäle gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pahangyämik,” yang inike, ²⁶ unetäkänu using yakut. “Yawe, Semde Anätunä, ile unu yatängenatnim. Tiwän Kenanu Semde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pahangämik. ²⁷ Anätutä tahawän, Jafelu bapunä meyä tiwä, kewune yiwitake kuning. Tiwän Jafetde bapunäxät Semde bapunäxälu unekän gatake yiwitning. Tiwändeyä Kenanu Jafetde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkäxäyā pahangämik,” yang yakut, Noatän.

²⁸ Yanggä gwendä yiwikdoke pänguhiwän, Noa krismasu 350 yiwikut. ²⁹ Unekänu krismasnä 950 yiwike kumgut.

10

Noale wawakge bapunämbam

¹ Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwän, Noale wawaxu Sem, Ham äwä Jafet yanggä wawakngä towikindäne.

Jafetde bapunämbam

² Jafetde wawaxu umanä Gomer, Magok, Madai, Jawan, Tubal, Mesek, äwä Tiras yang.

³ Tiwänä Gomerde wawaxu umanä Askenas, Ripat, äwä Togama yang.

⁴ Tiwän Jawande wawaxu umanä Elisa, Tasis, äminu Saiprus nanä, äwä Dodan nanä yang. ⁵ Unetä sakngälawän uhike, yanggä kwayimune päku, bapunäne, wamnäne ku kepnä pächawik, kantrinä inäinä yiwikin.

Hamde bapunämbam

⁶ Tiwän Hamde wawaxu umanä Kus, Isip, Libia, äwä Kenan yang.

⁷ Tiwänä Kusde wawaxu umanä Seba, Hawila, Sapta, Rama, äwä Sapteka yang. Tiwänä Ramale wawaxu umanä Seba äwä Dedan yang.

⁸ Inä Kusde wawakgänu täpätu umanä Nimrot. Uläpä kitokngänä inulung tiwän, yolu gäpangguyine nanä äminu axu sipmäxawik, kuhiläle yiwikut. ⁹ Yawetä Nimrotde natdetdelu nomän imän, kälawu buläkän sipmäkakut. Ile tiwän using yäkaying. “Yawele kayine äminu uläpä Nimrotdä bimä nomän sipmänggak,” yangun. ¹⁰ Yolu yakapde pahake yiwikut gäpanggäpangu umanä Babilon, Erech, Akat äwä Kalne yang.* Yolu unggapanggäpangu Babiloniale kewunekän yiwixakin. ¹¹ Nimrotdä Babiloniale kep teke, ku Asiriale kewune taunu inulungu gäpangguyi pahakut. Umanä Niniwe, Rehobotir, Kala, ¹² äwä Resen yang. Resenu Niniwe äwä Kala yolu inulung hikngä unggäpanggatde bänäkängän yiwixakut.

¹³⁻¹⁴ Isiwu äminu Lidia nanä, Anam nanä, Lehap nanä, Naptu nanä, Patrus nanä, Kaslu nanä, äwä Krit nanä yangge bapunä däknagakut. Filistia nanä Kaslutä towimbän, unetä sakngälakut, äminu unin.

¹⁵⁻¹⁸ Saidonu Kenande wawaxu yakap täpänin. Tiwän Kenanu Hit nanä, Jebus nanä, Amor nanä, Girgas nanä, Hiwi nanä, Arka nanä, Sini nanä, Arwat nanä, Semar nanä, äwä Hamat nanä yangge bapunä däknagakut. Kenan nanä unetä sakngälake, päku yolu inäinä yiwitake kukin.

¹⁹ Tiwän Kenande kewu using päkin. Saidondä ku taun Gerar ku Gasa kukut. Tiwän unetä täpän täkwämbän, gusitdä akonggak käwut ku, taun Sodom, Gomora, Atma, Seboim yang kukut. Lasale kewune wäkngäsim, Seboimun.

²⁰ Äminu aläkwäxu Hamde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

Semde bapunämbam

²¹ Jafetde ulawu Semkäyä wawakngä towikut. Tiwän Semde wawaxu unetä sakngälake dukngikinu bapunä täpätu Eber. Tiwänä Semu Eberunetä sakngälakin täkwäkge bapunä.

²² Semde wawaxu umanä Elam, Asur, Apasat, Lidia äwä Aram yang. ²³ Tiwänä Aramde wawaxu umanä Us, Hul, Geter äwä Mas.

²⁴ Apasatde wawaxu Sela. Tiwänä Selale wawaxu Eber.

²⁵ Eberde wawaxu täpäyalä. Yakap täpä umanä Pelek yang inikut. Ile täpdukätanu kewu inäinä upuke yiwikin, ge ile tiwän Pelek yangu inikut.† Ile ulapnä umanä Joktan.

²⁶ Joktande wawaxu umanä Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, ²⁷ Hadoram, Usal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Ofir, Hawila äwä Jobap yang. Äminu aläkwäxu undä Joktande wawak. ³⁰ Kewu itä take yiwikinu, Mesa unetä ku Sefar gusitdä akonggaxu täwal halak yiwikin.

³¹ Äminu aläkwäxu Semde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

³² Tiwän äminu aläkwäxu Noale wawaxunetä sakngälakinunin. Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwänä, sakngälake, unetä upuke, päku kantrinä inäinä yiwitake kukin.

11

Yawetä äminu wamu buläkän täknga yakinunin pängginungukut

¹ Ämimbamu kep däkäne yiwikinu wamnä buläkän täknga yakin. ² Tixäwik äminu gusitdä akonggak käwutkätan tihikuke, kewu kupi gwendu Babilonixätan kake, uwomune päku

* **10:10:** Äminu täpätuyitä Kalne taunu womdu yang natäxaying. Tiwändeyä Hibru wamune kakalä hikngändo.

† **10:25:** Hibru wamune 'Pelek' yangu yäpuli upukin.

yiwikin. ³ Päku yiwiike, “Kep gämänu päke, däkinne häna, yähakitokawä, blik däknänging,” yang yakin. Yolu hup simen yanggä dowahakin, tike kolta tuliwä, blixu päpä kitokakin. ⁴ Tiwän using yakin. “Inäinä domatäke, womdu womdu dowäku yiwihikunim,” yake, “Yolu gäpanggu tahake, yot bänäkängän yolu belakngä gwendu tahana, yekäwune kopik. Tiwän umaninu käyä tiwik,” yang yake, using pahakin.

⁵ Tixawändeyä Yawe äminu kewune nanätä yot gäpang, yolu belakngä gwen yang pahaxawä, unin dayipikge epgut. ⁶ “A! U äminu inä uninggän, tiwän wamnä buläkän täknga. Yakapde unin pahaying. Ge mahande dasingga pahaningge natäkengu, awahaningunin,” yake, ⁷ “Puku wamnä pängginungutnim. Tiwän wamnä yawä, notnätä donatäpning,” yang yakut.

⁸ Yake, Yawetä äminu womduwomdu petäke kuwän, yolu tahakinu dolahapulukin. ⁹ Ile tiwän yolu unggäpangu umanä Babel yang inikakin.* Yolu unggäpangune Yawetä äminbamde wamnä pängginunguke, unetä petäke kuwän, päku kep däkäne womduwomdu yiwihikukin.

Semde bapunämbam apu Tera

¹⁰ Semde bapunä. Yanggä gwendä yiwikdoke teke pukuwän, krismasu gwenälä apuxukut. Tiwän Semu krismasnä 100 yiwikengä, wawakngä Apasat towikut. ¹¹ Ile mahene krismasu 500 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹² Tiwän Apasalu krismasnä 35 yiwikengä, wawakngä Sela towikut. ¹³ Ile mahene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁴ Tiwän Sela krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Eber towikut. ¹⁵ Ile mahene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁶ Tiwän Eberu krismasnä 34 yiwikengä, wawakngä Pelek towikut. ¹⁷ Ile mahene krismasu 430 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁸ Tiwän Pelexu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Reu towikut. ¹⁹ Ile mahene krismasu 209 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁰ Tiwän Reu krismasnä 32 yiwikengä, wawakngä Seruk towikut. ²¹ Ile mahene krismasu 207 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²² Tiwän Seruxu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Nahor towikut. ²³ Ile mahene krismasu 200 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁴ Tiwän Nahor krismasnä 29 yiwikengä, wawakngä Tera towikut. ²⁵ Ile mahene krismasu 119 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁶ Tiwän Tera krismasnä 70 yiwikengä, wawakngä Abram, Nahor, äwä Haran yang towikut.

²⁷ Terale bapunä. Tera Abram, Nahor, Haran yangge nanä. Tiwän Haranu Lotde nanä.

²⁸ Nanä käluk yiwixawän, Haranu Ur Kaldia alakut womune kumgut. ²⁹ Tiwän Abramkät Nahorkät mängätnä päkumäläk. Abramde mängälu umanä Sarai, tiwän Nahorde mängälu umanä Milka, Harande yäpa. Haranu Milka äwä Iska yangge nanä. ³⁰ Sarai engang hongge yiwikut.

³¹ Teratä wawakngä Abram, bapunä Lolu Harande wawak, bapunä Sarai Abramde mängät yang päpän, Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangu teke, Kenan kuningge kukindeyä, Haran yolu unggäpangune päku yiwikin. ³² Yiwihika, Tera krismasnä 205 yiwixäwixu, une kumgut.

12

Yawetä Abramü Kenan kuwikge inikut

¹ Gwendune Yawetä Abramü using inikut. “Kantrika, notdambam, nangga yänggwät yang peke, kewu nätä ganiwa, uwomune kunggayo. ² Nätä pahawa, bapuka sakngälake, kantri inätä täke yiwä, umanä käyä tiwik. Tiwän bänip kwikwik gamike, tahawa umanda inulung tiwik. Tiwän gäle natake, äminbamu mahandexäyä bänip kwikwik apme yämit. ³ Ämindä gäle bänip kwikwik gamä, nätä yäkwäle ile bänip kwikwik yämit. Tike ämindä tokngä däkä gamä, nätä yäkwäle tokngä däkä yämit. Gäle tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang inikut.

⁴ Tiwän Abramü yotnä teke, Yawetä inikut using kukut. Lotkäyä ixät kukumäläk. Abramü krismasnä 75 yiwikengä, Haranu teke kukut. ⁵ Mängätnä Sarai, notnäle wawak Lot, hängäläpä äwä puyä äminu Haran päkin yangu undä päke, kewu Kenan uwomune kuningge kukin. Kuhika, Kenan kewu uwomune kundopgin.

⁶ Kundoke kuhika, Sekem päku, pa takwänu More undäkäne yiwikin. Täpduxu uwomkätanu kewu uwomune Kenan nanä ayiwixakin. ⁷ Tiwän Yawetä apu, Abram using

* 11:9: Hibru wamune ‘Babel’ äwä ‘pängginungukut’ yangu guläkngä usäkän bimä.

inikut. “Kewu awomu bapukale äpme yämit,” yang inikut. Yawetä ile apgutde, ile tiwän, Yaweale alta gwenu uwomune tahakut.

⁸ Tikengä Sekem teke kuhika, Betelde gusitdä akonggak käwutkätan päku, selyotnä täwal kemat tapike yiwikut. Uwäku yiwikulu, Betelde gusitdä akonggak käwut, tiwän Aile gusitdä pukunggak käwutde, bänäkängän päku yiwikut. Unexäyä alta gwendu tahake, Yaweale uman tänganakut. ⁹ Tikengä uwomu teke, päku womduwomduhim yiwitake, Negepde* kukut.

Abramu Isip päku yiwikut

¹⁰ Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Tiwän Abramuwomduhimu Isip päpu yiwikge pukukut. ¹¹ Isip kundopningge kuxäwik, mängätnä Sarai using inikut. “Gä mängälä gwälam hikngä. ¹² Isip nanätä ganduke ‘Ile mängät,’ yakengu, nä anuwä kungäxäwa, gä täning. ¹³ Ge ayäwä kakengu, ‘Hamina’ yang yäniyo. Tiwän gäle natäkengu, donuwä kupit,” yang inikut.

¹⁴ U inikut using kuwäl, Isip nanätä mängätnä kawä, gwälam hikngä tikut. ¹⁵ Tiwän kingge puyä ämindä kake, ku kingu “Mängälä gwälam hikngä täpätu undan kamäng,” yang inikin. Tikengä Sarai kingge yolune täke kukin. ¹⁶ Tiwän kinggä Sarai täkutde tiwän, Abramde sipsip, towiyä gämän, donggi, kamel, puyä ämin yang imikut.

¹⁷ Tiwändeyä kinggä Abramde mängätnä täkutde, Yawetä iwalu wäyi hikngä king, äminu undä yotnäne yiwixakin yangge yämän dambätakin. ¹⁸ Andambätake, kinggä Abram yawän apän, using inikut. “Usingu inale tahakuläk? ‘Mängätnä’ yangu dasingge tiwän donanikuläk? ¹⁹ ‘Hamina’ yangu kemu inale naniwi takum? Wanin, mängätän. Täke kunggä,” yang inikut. ²⁰ Inike, puyä äminä yäniwän, itä Abram, mängätnä, yang yäninyäpiwä, hängä täpänä undä päke kukumäläk.

13

Abramkät Lotkät matäke kukumäläk

¹ Abramdä Isip teke, mängätnä, hängä täpänä yang päke, hipdunä Negep kopgut. Notnäle wawaxu Lotkät using kopgumäläk. ² Abramuwomduhimu moningä silwa, gol, kälawu äminsak yangu meyä hikngä tiwäy, päke kopgut. ³ Täko yiwihika, Negep teke, womduwomduhim yiwitake, Betel kukut. Täku Betelkät Aixätde bänäkän yiwikut, tupä selyotnä tapike yiwike, ⁴ alta gwenu Yaweale tahakut womune. Une päku yiwike, hipdu Yaweale tumuk takahut.

⁵ Tixawän Lotkäy sipsipnä, towiyä gämänä, äminu ixät kukin yangu meyä. ⁶ Abramkät Lotkätänä kälapnä meyä hikngä tiwän, kewu uwomunekänu yiwitnangäsä dolikut. ⁷ Äminu Abramde kälap daying yiwixakin äwä äminu Lotde kälap daying yiwixakin yanggä yanganikin. Tixawän uwomkätanu Kenan nanä Peres nanä yangu uwomunekän yiwixakin.

⁸ Puyä äminätä yanganiwä, Abramdä Lolu using inikut. “Puyä äminilu amäk wam yawä, täke dolinggak. Nilu u notnäxäluninggän. Ge amäk wamu teta. ⁹ Kayo. Kewu inulung. Ge inäinä matäke kuhim. Gä hiyä käwut kuwiläkge natäpi, nä kwänä käwut kuwit. Tike gä kwänä käwut kuwiläkge natäpi, nä hiyä käwut kuwit,” yang inikut.

¹⁰ Iniwän Lotdä Jodan kupi ku Soar kewu uwom kawänu, yanggänä käyä tikut, Yaweale puyä bimä,* äwä Isipde kupi bimä. (Yawetä Sodom Gomora yangu dosipmäxawän kakut.†) ¹¹ Kewu unin kake, Lotdä kupi undä gwen inäle tuwänguke, womduwomduhim yiwitake, gusitdä akonggak käwulunele kukut. Tiwänä Abramkät Lotkälü matäke kukumäläk. ¹² Abramuwomduhimu Kenan yiwixawän, Lolu kupi unggwenune yolu gäpangguyi bänäkängän päku, selyotnä Sodomu kwayimune tapike yiwikut. ¹³ Äminu Sodom nanä gutongä ämin. Yaweale kayine wäyi hikngä pahakakin.

¹⁴ Lotdä Abramuwomduhimu teke kuwänä, Yawetä Abramuwomduhimu using inikut. “Anetä yiwike, kewu undä dayipso. Gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yangu dayipso. ¹⁵ Kewu undä undayixäläxu nätä gäxät bapukaxätde gihäle tupäkände äpme damit. ¹⁶ Nätä tahawa, bapuka naxälä hikngä tike, haluhalu bimä tining. Äminu täpätutä haluhalu kendekengä, bapukaxäyä kendewik. Tiwän bapuka naxälä hikngä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹⁷ Kuke, kewu awomdänä belakngänä däpinä yangu undä dayipso, inale gäle damit,” yang inikut.

¹⁸ Iniwän Abramdä selyotnä wäsipäke, Hebron täku Mamrele pa takwän däkändäkäne selyotnä tapike, uwomune yiwikut. Une täku yiwike, alta gwenu Yaweale tahakut.

* 12:9: Negewu kep uman. Tiwän yäpulinä saut.

* 13:10: Puyä Yawetä Idenkätanu pahakut wom. Yakap 2:8-10

kayo. † 13:10: Yakap 19:1-29

14

Abramdä Lot gatängämikut

¹ Täpduxu uwomune kingu malä nanä täpäyaläxät täpäyaläxätdä amäk äminä päpä, Kenan apä, amgin. Elamde king Kedorlaomer, Babiloniale king Amrapel, Elasarde king Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, kingu Kenan nanäxät amgin. ² Kingu Kenan nanä using: Sodomde king Bera, Gomorale king Birsa, Atmale king Sinab, Seboimde king Semeber, äwä Belale king. Bela äpmanu Soar yang inikaying. ³ Kenande kingu uläkwxäxä amäk äminä päke, Sidim Kupi kukin, Sol Yanggä Gwende kwayimune.

⁴ Using tupä Kenan nanä Kedolaomerde gepbine yiwixawä, krismasu 12 apuxuwän, krismasu 13 täpäne mähe natake, wamnä donggwälamikin. ⁵ Ile tiwän krismasu 14 täpäne Kedolaomerxät king notnäxät amäk äminä päpä, Astoret Karnaim apu Repa nanä sipmäke, Ham apu Sus nanä sipmäke, Sawe Kiriataim apu Em nanä sipmäke, ⁶ Seir täwal däkändäkäne apu Hor nanä sipmäke, Elparan nanä apu sipgin. Elparanu kepdän däkäle inälängändän. ⁷ Unetä täpä täkwämbän, Enmispat, äpmanu Kades yang inikayingune ku, Amalek nanä sipmäke, kepnä unda päke, Amori nanä Hasason Tamar yiwäxakinkäyä sipmäke, kepnä unda päkin.

⁸ Unin sipä, kingu Sodom nanä, Gomora nanä, Atma nanä, Seboim nanä äwä Bela nanä yanggä amäk äminä päpä, Sidim kupine päku ämningge tändäkngakin. ⁹ Elamde King Kedolaomer, Babiloniale King Amrapel, Elasarde King Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, ixät amgin. Amäk äminu 4 täkwäkgänetä apä, amäk äminu 5 täkwäkgänexät amgin.

¹⁰ Sidim Kupi Gwunune, gänangä däkändäkä koltatäne käyä. Tiwän amänggawä täke doliwän, Sodomde amäk äminäxät Gomorale amäk äminäxät andatäkuningge tahake, notnä kolta gäpmane päpu sipän, notnä täwal däkändäkäne datäkukin. ¹¹ Datäkuwä iwalnätä päku, Sodomdäne Gomoratäne yang hängäläpänä nakngä yang päkin. ¹² Tixawän Abramde notnäle wawaxu Lot Sodom yiwäxakutde, amäk ämindä hängä täpänä Lot yang päke kukin.

¹³ Tiwänä äminu andatäkukinu täpätutä apu, Abram Hibru uläpä inikut. Äminu Amor nanä täpätu umanä Mamre, panä takwän däkändäkä käyä. Tiwän Abrahamu pa undäkändäkäle kwayimune yiwixakut. Eskol, Aner yangu Mamrele epänepän notnä. Tupä Abram, Mamre, Eskol, Aner yang gatäkgatak tahananinge wamu aläkakut. ¹⁴ Abramü wawakngä täkinde natake, amäk äminä Abramde yolune alakinu 318 ämin yangyävambän, päku iwalnä yäwatäke kuhika, Dan yot gäpangune kukin. ¹⁵ Kupiläne Abramdä amäk äminä uhike pewän, iwalnä sipä datäkuxawä, yäwatäke kuhika, Hoba kukin, Damaskusde not käwutkätan. ¹⁶ Kuke hängäläpä iwalnätä päkinu, wawakngä Lot, Lotdäne hängäläpä äwä wäwi mängälä yang päkapgin.

Melkisedegä Abramü wam gwaläng inikut

¹⁷ Abramdä King Kedolaomerxät king notnäxät sipmäke, hipdunä Sawe Kupi hä Kingge Kupi yang inikayingune apuxawän, Sodomde kingu Abramkät yiwik yähimäläkge apgut.

¹⁸ Tiwänä Melkisedexu Salemdede kingkäyä Abramde apgut. Täkapu bretkät wainkät imikut. Melkisedexu Anätu Enetängä Nanä Täpäle prisde yiwikut. ¹⁹ Itä apu wam gwalängu using imikut. "Abram, Anätu Enetängä Nanä kepät yekäpkät pahakut täpätä, gäle bänip kwikwixu äpme gamik. ²⁰ Tiwän Anätu Enetängä Nanä Täpäle uman yatängenatnim, inale itä iwaldä kätakgane pewän sipguläk," yang inikut. Iniwän Abramdä hängäläpä upuke, 9-u inäle pexäwik, 1-u Melkisedekge imikut.

²¹ Tiwänä Sodomde kingu Beratä Abramü using inikut. "Hängä täpä gikale pexäwik, äminäkän namiyo," yang inikut.

²² Tiwändeyä Abramdä using inikut. "Kätaknga tängenake, Yawe, Anätu Enetängä Nanä, kepät yekäpkät pahakut täpäle umande wamu hiyäkän hikngä yanggat. ²³ Hängä täpätu gätäne dohikngä täpit. Täwikge tret hä bälängyayike kätak yangu mätekngä. Tiwändeyä dowäpit. Using päpitnä, gätä 'Nätä tahawa, Abramü hängänämbamgän tikin,' yang yeyä. ²⁴ Hängä täpätu ninale doläpit. Tike hängä amäk äminatä anayingu unin. Tike Aner, Eskol, Mamre yangu näxat kukumäng. Ge hängä mätekngä itäkän päning," yang inikut.

15

Yawetä Abramü hiyäkän wam inikut

¹ Abramdä awewelike kaxawän, Yawetä apu, wamu using inikut. "Manaxälayo. Nä tulungguka bimä. Tike bänip gwalängge hängä inulung gamit," yang inikut.

² Tiwän Abramdä yäkwäle inikut. “Täkeläpä Yawe, hängä dasä bimä namiläk? Enganga wenä. Ge nätä kupa, Elieser Damaskas nanä täpätä näle tange yiwike, hängäna päpik.

³ Engangu donamikuläkke, puyä ämina täpätutä näle hängä päpik,” yang inikut.

⁴ Iniwän Yawetä wamu hipdu using inikut. “U. Gäle hängä äminu uläpätä dowäpik. Tike gika wawak hikngätä päpik,” yang inikut. ⁵ Inike kepmän täkepuke using inikut. “Yekäpkätan kake, kuminamu kendeyo. Kendetnangäsä tinggak? Bapuka using tining,” yang inikut.

⁶ Iniwän Abramdä Yawele bänip tiwän, Yawetä “äminomän” yang inikut.

⁷ Tiwänä hipdu Yawetä Abramun using inikut. “Nä Yawe. Nätä kewu awomunin gamitde Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangunetä täkəppum, gän,” yang inikut.

⁸ Tiwän Abramdä inikut. “Täkeläpä Yawe, dasing tahawi kakengä, hiyäkände yangu natäpit?” yang inikut.

⁹ Iniwän yäkwäle inikut. “Towiya gämän mängälä gwendu, meme mängälä gwendu, sipsiwu wäwi gwendu, undä krismasnä gwenälä gwendu, äwä kombunanang mätexu gwendu, päkalu gwendu yangu päkapu namiyo,” yang inikut.

¹⁰ Iniwänä Abramdä undä Yawele päkapu, bänäkängän wehike, käwutdu pexäwik, käwutdu petäke kuwän, täkngayälä tikut. Tikengä kwäwilu dowehikut. Tike gwendu käwutdu täkngane teke, gwendu käwutdu täkngane tekut. ¹¹ Pewän dayike, kápämädä epu naninngge epä, Abramdä yäwambän datäkuin.

¹² Tiwänä gusitdä pukuxawän, Yawetä natäpän, däpmunä kupsä hikngä pekut. Pexawän, kupilä täkngaxät naxälä täkngaxät apän naxälakut.

¹³ Tiwän Yawetä inikut. “Wamu ganiwa, hiyäkängän natäpso. Bapuka kewu womdune päku, apuyiwit däkngake, uwomune nanäle kematde yiwitning. Tiwän puyä kitokngä yämä pahaxawä, äminu sipmäxäwäk pahawä malixawä, 400 krismas apuxuning. ¹⁴ Tiwän äminu gin pahawä maliningu, nätä tokngä däkä äpme yämit. Tiwän bapuka hängä täpänä naxälä päke, yolu uwomu teke kuning. ¹⁵ Tiwänä gän, yiwitake kuhike, äminälake hikngä damänsim tike, bänip kwikwik täkngane kupi kwayining. ¹⁶ Bapuka gwenu gwenäläxät gwenäläxät sakngäläxawänä, ane apning. Amor nanäle wäyinä inulung hikngä tiwän kakengä, anetä yäwamba epuxuning,” yang inikut.

¹⁷ Gusitdä pukuwän kupilä tiwänu, gäpma kupänä käyä gwenkät, aläkätäwu däkinä käyä täpaxätädä tingalake, kälawu wehike pekulune bänäkändekän apuxukumäläk. ¹⁸ Täpduxu unggwenune Yawetä Abramun hiyäkän wam täkngä using inikut. “Bapukale kewu awomunin yämit, Isipde yanggä dupinetä apuxu yanggä inulungu Yufrites dupine. ¹⁹ Ken, Kenis, Kadmon, ²⁰ Hit, Peres, Repa, ²¹ Amor, Kenan, Girgas, äwä Jebus yangge sakngayile kewu undä bapukale yämit,” yang inikut.

16

Hagartä Abramde wawaxu Ismael dukngikut

¹ Sarai, Abramde mängälu, engangu dondukngikut. Tiwändeyä mängälä täpätu Isip nanä puyä äminäle yiwikulu umänä Hagar. ² Ge Saraitä Abram inikut. “Yawetä bänipna umumbän, engangu dondukngit. Ge kuyo. Tiwän puyä äminaxät däpmunu pesimäläk. Dasingga? Itä enganga äpembä betangamik?” yang inikut.

Iniwän Abramun täke natäpəgət, Saraitä yawänun. ³ Abramun Kenan täku krismasu 10 yiwikut. Tiwänä, Saraitä puyä äminä Hagaru Abramde imikut.

⁴ Tiwän Hagarxät yiwät, tängene käyä tikut. Tiwän kake, Hagaru inäle natäpänu axopgut. Tiwän towikngä* Sarailä natäpänu aegput. ⁵ Tiwänä Saraitä Abramun using inikut. “Gätä tahawi, nä meyä pänggat. Puyä ämina uläpä nina gäle kätaxune tekum. Tiwändeyä Hagaru tängene käyä tiwän kake, itä nandupänu, kwakwakngä tinggak. Ge Yawetä gäxät näxälu äpme uhinggiwik,” yang inikut, Saraitä Abramun.

⁶ Yawän yäkwäle Abramdä using inikut. “Täke. Gika puyä ämin. Gika dasingga tahawiläkke natäläxu, gika tängäne yiwixak,” yang inikut. Yawänä Saraitä mähemähe kaxäwäk tahanggawän, Hagaru datäkuin.

⁷ Yawele ängelätä kepgän gomune, Hagaru yanggä akondokayingune kakut. Yanggä akondokayingu unggwäxu Surde kähit kwayimune yiwixak. ⁸ Tiwän ängelätä using inikut. “Hagar, Sarailä puyä ämin, sänetä apuläkngä, säne kunggaläk?” yang inikut.

Iniwän “Nä towiknga Sarailä naxälake datängapunggat,” yang inikut.

⁹ Iniwän Yawele ängelätä inikut. “Hipdu päku towiknga Sarailä gepbine yiwiyu,” yang inikengä, ¹⁰ unetäkänu using inikut. “Nätä tahawa, ayika sakngälawä meyä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹¹ Gä äpmanu tängakane käyä. Ge engangu wäwi täpä dukngiwiläk.

* 16:4: Hängä täpä uhike towikngä däkngekaying usingän, hängänämbängän ämindä äminu puyänä pahangyämningge uhike, towikngä däkngekakin.

Tikengä umanä Ismael† yang iniyu, inale kwänämu tiläxu, Yawetä anatäk. ¹² Wawakga uläpä donggi tuk bimä däkgake, äminbamde iwalnä däkgawik. Däkgawän yäkwäle iwalnä däkgawä, tahake yiwitning. Tikengä notnämbamkälu gupsängu doyiwitning,” yang inikut.

¹³ Yawetä Hagaru wam inikutde, “Ananduxak Täpä axat,” yake, umanä täkngatu using inikut. “Anätu Ananduxalak Täpänin” yang inikut. ¹⁴ Ile tiwän yanggä akondokayingu unggwäxu umanä “Käluk Yiwäxäwük Nanduxak Täpäle Yanggä” yang inikin. Yanggä akondokayingu unggwäxu Kadeskät Beretkätde bänäkängän yiwäxak.

¹⁵ Tiwänä Hagarä Abramde wawak dukngiwän, Abramä umanä Ismael yang inikut. ¹⁶ Abramü krismanä 86 yiwixawän, Hagarä Ismaelu une dukngikut.

17

Wamu gupnä matäkindäne

¹ Abramü krismanä 99 yiwixawän, Yawetä apu inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Näxät gatake yiwixäwük, nomängän pahayo. ² Kontraknga gäxät tahakumäxu aläpa kitokawän, tahawa bapuka meyä hikngä tiwik,” yang iniwän, ³ Abramä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temgut.

Tiwän Anätutä using inikut. ⁴ “Näle kontraxu using. Mahande kantri yiwitäke kuninggäne bapunä däkgawiläk. ⁵ Ile tiwän umanda Abram* yang dongganikaning. Tike umanda Abraham† yang ganikaning, inale nätä pahawa, bapuka meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning. ⁶ Nätä tahawa, bapuka meyä dukngixäwük, kantri däkgake yiwitäke kuning. Tiwän bapuka täpätuyi kingge yiwitning. ⁷ Kontraknga hipdu täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapuka mahande alätninggexät. Nä gäle Anätuka, tiwän bapuka mahande alätningge Anätunä. ⁸ Gä Kenande kewune apuyiwitde päkapu yiwixaläk. Tiwändeyä kewu Kenandäne awomu undä gäxät bapuka mahande alätningkätde gihäle tupäkände damike, Anätunäle yiwit,” yang yakut.

⁹ Tikengä unetäkänu using inikut. “Gäxät bapuka mahande alätningkälü näle kontrak tawake yiwitnong. ¹⁰ Kontraknga uläknga using. Wäwi undä gität yiwixayingu, yämunäle gup matänong. ¹¹ Kontrakngitde tuwängge gupnä matäkänungu uläkngatä yiwik. ¹² Wäwi gität yiwitning, engangu wäwi alake täpduxu 8 yiwitning, äwä malä nanä puyä äminsäle moninggä uhining yangu, undä gupnä matänong. Usäkän bapuka mahande alätningkäyä usinggän tahanong. ¹³ Yotsäne alätning bä moninggä uhining yangu undä gupnä amatänong. Uläkngatä tuwängge yiwän, kontraknga iwikge yiwixäwük. ¹⁴ Tike wäwi täpätu iminda gupnä domatäwixu, näle kontraxu doläwämbik. Ge aläwämbä epuxuyok,” yang inikut.

¹⁵ Täkngatu using inikut. “Mängätä Sarai yang inikakinu aleke, Sara yang ininong. ¹⁶ Nätä bänip kwikwik ima, wawakga dukngiwik. Unetäkänu nätä bänip kwikwik ima, yotyotde hawanä däkgawik. Tiwän ayinä täpätuyi kingge yiwitning,” yang inikut.

¹⁷ Iniwän Abrahamä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke, using natäpput. “Wäwi krismanä 100 tiwänu, engangu äpme towimbik? Saraxäyä krismanä 90. Ge engangu äpme dukngiwik?” yang natäpän, kwakwakngä tiwän mikut. ¹⁸ Tikengä Anätu using inikut. “Wamu yäläxu, Ismaelde täkembä imiläk?” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Anätutä inikut. “Ile donatäke yat. Tike mängätä hikngä, Saratä wäwi täpätu äpme dukngiwik. Tiwän umanä Aisak yang iniyu. Tiwänä kontraknga ixät tahake, täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapunä mahande alätninggexät. ²⁰ Ismaelde yäläxu anatät. Ge ixäyä bänip kwikwixu äpme ima, engangu meyä towimbik. Wawakngä 12 towimbän, uläkwäxu kuhiläle yiwike, kantrinä täke yiwitning. ²¹ Tiwändeyä kontraknga uläknga Aisakät tahahin. Äminu uläpä krismasu ende gwenuneyä Saratä kake täpik, täpduxu asawomune,” yang inikut. ²² Wamu Abraham iniwän puluwänu, Anätu axukut.

²³ Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamä Ismael, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä uhikut yangu wäwi undä gupnä Anätutä inikut using matäkut. ²⁴ Abrahamü krismanä 99 tixawän, gupnä matäkin. ²⁵ Tike wawakngä Ismaelu krismanä 13. ²⁶ Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamkät Ismaelkätde guwu matäkin. ²⁷ Abraham, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä malä nanä uhikut yangu wäwi undä gupnä matäkin.

18

Äminu täpäyalä täpätu Abrahamde apgin

† 16:11: Hibru wamune 'Ismael' yang yäpuli Anätutä anatäxok. † 17:5: Abraham yang yäpuli 'äminu meyäle nanä'.

* 17:5: Abram yang yäpuli 'nanä umanä käyä täpä'.

¹ Abrahamu selyotnä Mamrele pa takwän däkändäkäle kwayimune täku tapikut. Ngä täpduxu gwendune gusilu tokngä tiwän, selyotnäle yämäne yiwixawän, Yawe apgut. ² Abrahamu kuhilä kwayiwän enawän, äminu täpäyalä täpätu päkapu yiwikinä dayipgut. Unin dayikengu, selyotnä yämä däkänetä ihapmäke kuke, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäne temgut.

³ Temäke using yakut. “Bulämbam täpä, nä ilakngä nandukengu, puyä äminda man-apmake kuyo. ⁴ Puyä ämina iniwa, yanggä täkapu damän, bälängsä häluke, pa andäkale gepmäne yiwä täkanong. ⁵ Näle apuyingge, naxu mätekngä hangdama, nakitokakengä, axunangge natäyingune kunong,” yawän, “Täke. Usingu täke tahawiläk,” yang yakin.

⁶ Tiwän Abrahamu yupsäng ihapmäke, selyotkätan koptug, Sarale. Ko Sara using inikut. “Flawa gwälamu bulämbamu tupäyalä päke, bret hayo,” yang inikut.

⁷ Tikengä ihapmäke, towiyä gämände kukut. Ku towiyä gämän mätexu tänge ilakngäkänu gwendu täkapu, puyä äminä täpätule imän, itä yupsäng matäke hakut.

⁸ Tiwänä towiyä gämändäne mäm yanggä kälükät, äwä mäm yanggä awäke pewä kitokakinkät, towiyä gämän mätexu u hakinkät päkapu yämikut. Yämike, pa gepmä yiwike, daying yiwixawän, nakin.

⁹ Tikengä using inikin. “Mängätä Sara sandan?” yang yawä “Endesing. Selyotkätan,” yang yänikut.

¹⁰ Tiwänä u yiwikinu täpätutä using yakut. “Täpduxu asämbimä gwenu krismasu endengwenune apa, mängätä Sara engangu wäwi täpä kake täpik,” yang inikut.

Wamu u yakinu, Sara selyolune yiwixäwik natäpgut. ¹¹ Abrahamkät Saraxälu äminäläke hikngä tiwät, engangä dukngitngängsä täpduxu ayapmikut. ¹² Ge Sara using natäpgut. “Apnaxät nilu äminäläke alimäk. Engang äpme dukngiwik yake yänggak?” yang natake, mipäkohopikut.

¹³ Tiwän Yawetä Abrahamu using inikut. “Sara inale mikgak? ‘Engangu kake tänangäsändo. Äminäläke alit,’ yangu inale yänggak? ¹⁴ Hängä täkngatu Yawetä using tiwik yang natäpänu, doaläwik? Tiwän täpduxu angganit gwenune hiyäkände äpme apit. Tiwän engangu wäwi täpä kake täpik,” yawän, ¹⁵ Sara anaxäläke “Domit,” yawän, Yawetä “Hiyäkände. Amiläk,” yang inikut.

Abrahamkät Täkeläpäxätä Sodomde yakumäläk

¹⁶ Äminu uläk>wäxu Sodomde kuningge enawä, Abrahamkät kukin. Kuke päku kahitbänä yiwike, yot gäpangkätan kakin. ¹⁷ Yawetä using natäpgut. “Hängä tahawitde natälu, Abrahamu doxanghopike tahawit, ¹⁸ inale Abrahamu bapunä sakngäläke, kantri inätä täke yiwä, kitokngänä käyä tiwik. Tiwän Abrahamde tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning. ¹⁹ Abrahamu, engangä, bapunä yang yänindämumbän, nomängän tahaxäwik, Yawele kahit täwaningge tuwängukum. Ge hiyäkän wamu Abraham inikum, inä using pahawit,” yang natäpgut.

²⁰ Tikengä Yawetä using inikut. “Sodom nanäxät Gomora nanäxät gutongä hikngä pahaxawä, kwänäm tixäwik, näle yayingu meyä hikngä. ²¹ Ge nina pukuke dayikengä, hängä wäyi pahawä wamu natäpgumu hiyäkän bä kem yangu natäpit,” yang inikut.

²² Tiwänä äminu Yawexät kukin täpäyalu Sodomde kuxawät, Yawexät Abrahamkälu ayiwikumäläk. ²³ Yawetä yiwikulune inälängän ku, Abrahamdä using inikut. “Ngä dasing? Äminomänkät gutongä äminkät undä sipnangge tinggaläk? ²⁴ Ngä äminomänu 50 tiwänu, ile butayä donatäxäwik, yolu undä gäpangu pahawi malining? ²⁵ Gätä gutongä ämin sipmäkengu, äminomänu dosipnangäsä, inale undä sipmäkengu, meyä usakän yämiläxunin. Kewu undä womde meyä uhinggikgaläxunin. Kekem usingu dolahanangäsä,” yang inikut.

²⁶ Tiwänu Yawetä using inikut. “Sodomkätanu äminomänu 50 dayikengu, butayä ile natake, yolu undä gäpang tewa yiwik,” yang inikut.

²⁷ Tiwänä Abrahamdä hipdu using inikut. “Nä kep ämingän. Wamu yänangäsändo. Tiwändeyä hipdu yawit. ²⁸ Äminomänu 5-u wenä tiwän, 45-kän tiwänu, dasing? Yolu undä gäpangu asipiläk?” yang iniwän, “45 dayikengu, dosipit,” yang inikut, Yawetän.

²⁹ Tiwänä hipdu using inikut. “Ngä 40-kän tiwänu, dasing?” yawän, “Äminu 40 uläk>wäke tiwänu, dosipit,” yang inikut.

³⁰ Iniwän hipdu “Täkeläpä, tokngä manandupso. Hipdu yänangggat. Ngä 30-kän tiwänu, dasing?” yawän, “Dawahawit, 30-kän tiwikäyän,” yang inikut.

³¹ Iniwän hipdu inikut. “O, Täkeläpä, wamu hipdu angganinggat. Ayäwa kakengu, mähe manatängamiyo. Ngä undanu 20-kän tiwänu, dasing?” yawän, “20-kän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³² Iniwänä “O Täkeläpä, wamu wäseknä hikngä ganiwit. Dasing? Äwä undanu 10-gän dayikengu?” yawän “10-gän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³³ Tiwänu wamu yakumäläxu, une using ku yiwikut. Tiwän Yawe teke kuxawän, Abrahamu yotnäle hipdu kukut.

19

Yawetä Sodomkät Gomoraxät sipgut

¹ Lolu taunu Sodomde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yakakin wom-une puku yiwike yiwixawän, ängela uläpâyalu kupilä täkngäläkngä kundopgumäläk. Kundopät dayikengu enake, ku sopäsopä uläpâyatde puke, kuhilä kep däkäne temgut. ² “Bulämbam täpä, nä puyä äminsä. Ge yotnane apät kuna. Päku bälängsä häluwät, une petnim. Ge enakengä, gihä natämäläxune kuhol,” yang yänikut.

Yäniwän yäkwäle using yakumäläk. “Ane, kekewune pesim,” yang inikumäläk.

³ Tiwän Lotdä kitokawän, ile yolone kukin. Flawa yisnä wenä hangyämike, nakäyä meyä hake, yämän nakin. ⁴ Yämän nake, awetningge däpi tixawän, wämi Sodom nanä undä, wawakdäkä, äminäläke yang Lotde yolu yiwit täpän gwähawän, ⁵ Lotde yangoke yakin. “Äminu gäle apumäläxu, yawi epuxuwät tahakana,” yang yakin.

⁶ Tiwän Lotdä epuxuke, yämä mehene gupsäng tahake, yänikut. ⁷ “O mäte notna. Wäyi täknga usingu malahanong. ⁸ Tike yäpana täpâyälä wäwixälu doyiwiwaxingu undan. Ge unin päkepu dama, gihä natäying täknga unuxät yiwitnong. Tike äminu aläpâyalu mawahawä malinong, inale näle yolunekän apumäläk,” yang yänikut.

⁹ Yäniwän, “Kuke nipmit,” yang inikin. Inikengä yakin. “Lolu womdune nanä täpätä päkapu yiwike, ninu gutongä äminde nininggak,” yang yakin. Tikengä using inikin. “Meyä uläpâyatde natämäng täknga gäle tahana, meyäbamu gätä päpiläk,” yang yake, Lolu tekwätämapä kuxawän, yämä uputningge tahakin.

¹⁰ Tiwändeyä okupi yiwikumäläxu uläpâyatdä Lolu tulitämöpät kopän, yämä gupsäng tahakuhikumäläk. ¹¹ Tikengä kepman yiwikinu uläkwäxu undä pahawät, kayi kupilawä, yämä däkä kanangäsä dolikut.

¹² Tiwänä uläpâyatdä Lolu using inikumäläk. “Yepmäka, wawakga, yäpaka, bä gikaxät nanä täpätuyi andanu käyä kakengu, päpi awomu teke kukanong, ¹³ inale yolu anggapanu awahata malining. Äminu ane nanätä gutongä pahaxawä, Yawele kwänäm tixäwik yayingu meyä hikngä tiwän, Yawetä niningyäpiwän, nitdä pahata maliningge apumäk. Ge notda päpi, yolu awomu teke kukanong,” yang inikumäläk.

¹⁴ Iniwät Lolu enake epuxuke, yepme yäpanä uläpâyat pähimäläkge tuwungukin täpâyatde kuke yänikut. “Yupsäng enake, yolu anggapanu teke kukahol, inale Yawetä pahawän malinangege tinggak,” yang yäniwän, “Yamändetbä nininggak?” yang natäppgumuläk.

¹⁵ Gusilu moyokän akondoxawän, ängelatä Lolu iningyäpikumäläk. “Mängätä yäpaka yang päke epuxunggayo. Tike yolu anggäpangkät pahata malinäng,” yang inikumäläk.

¹⁶ Tiwändeyä Lolu hipnalä tahangyiwikut. Tinggawän ängelatä Lot mängätnä yäpanä yang kätakngäne päke, epu päke kukumäläk, inale Yawetä Lotde butayä natäppgut. ¹⁷ Epu päke kuke, ängela täpätutä using yänikut. “Tupäkände datäkukanong. Päkungu kupi gwenune mayiwä takanong. Tiwän maläpä täkwämbän kanong. Tupäkändekän täwalune datäkukanong. Tike dahipän kumnäng,” yang yänikut.

¹⁸ Tiwändeyä Lotdä using yakut. “O, Bulämbam täpä, usingu mayawi tahanom. ¹⁹ Nä axumnangäsä tiwändeyä, gätä puyä äminä ilakngä nanduke, nandung yiwixawi, käluk yiwixat. Tiwän täwalu malä hikngä. Ge unele datäkuxätna, meyä uläkngatä apungu, anihipän kumnimunin. ²⁰ Tike yolu atunggäpangsimu wäkngäsim. Tiwän mäteknä hikngä. Ge une täkembä datäkuke doxupit?” yang inikut.

²¹ Iniwän ängelatä inikut. “Täke. Wamu u yänggaläxu using tahawit. Yolu unggäpangsimu dowahawa malining. ²² Tiwän yupsäng ihapmäke, datäkunggayo, inale yolu gäpangsimune doxuxawi, näta hängä täkngatu pahanangäsändo.” (Yolu unggäpangsimu Lotdä mäteknä yang inikutde, umanä Soar yang inikakin. *)

²³ Gusilu moyokän ako apuxawän, Lolu Soar kundopgut. ²⁴ Kundopän kakengä, Yawetä huwu tokngä yähakaying gwengwenu,† yekäpkätandä pewän, hopätä epukaying bimä täknga epgin, Sodom Gomoraxätanun. ²⁵ Tiwän Yawetä pahawän, ämin, yot, hängäläpä yangu kupi unggwenu yiwixayingu undä yähakukin. ²⁶ Unin ihiwän natake, Lotde mängälu täpän täkwämbän kake, hup bimä‡ däknagake, däp täpä yiwikut.

* 19:22: Hibru wamune ‘Soar’ yangu yäpuli mäteknä. † 19:24: Huwu unggwenu umanä sulfa. Däkita bimä yähakaying. ‡ 19:26: Hup bimä undäkä sol.

²⁷ Yolu yāhakuxawā, gwāsi hikngā Abrahamu Yawexāt yakap yiwikumäläk womune tāku yiwike, hapāpu. ²⁸ Sodom, Gomora, kupi unggwen yang kaxawān, gwāha bulāmbam hikngā kewu uwomkātandā mingāndākā bimā gwendā kopān kakut. ²⁹ Anātutā yot kupi unggwen yang pahawān malikin tāpduxu, Abrahamde natāke, Lolu iniwān, andatākuke meyā ulākngā yapmikut.

Lotde yāpa

³⁰ Lolu Soar yiwitnanggengu anaxälake, yāpanā tāpāyalu pāpān, pāko tāwal dākāne hupgānangkātān yiwikin. ³¹ Tāpduxu gwendune pāyenātā ulapnā inikut. “Nanilu āminälāke hikngā alinggak. Tiwān kewu anggomune māngälā ayā kāyākān. Tike kewu awomkātānu nit pāke yiwitnangāsā wāwi wenā. ³² Ge nanilu wain imita, tāngoke andatdawuwānā, unuxāt petnim. Unetāyā engangu kāyā tiwik,” yang inikut.

³³ Ge kupilā unggwenune nanā wain imāt tāngoppūt. Tangopānā yāpanā yakap tāpātā kuwān pekumäläk. Tiwāndeyā nanā donatāppūt.

³⁴ Kwepdātā pāyenātā ulapnā inikut. “Kupilā anggwenune nankālu axuwa pemāk. Ge hipdu imita tāngoke datdawuwik. Tiwānā kuwi pesimäläk,” yang inikut. ³⁵ Ge kupilā unggwenune wainu hipdu tāngoke datdawuwānā, yāpanā mahan tāpātā kuwān pekumäläk. Tiwāndeyā nanā donatāppūt.

³⁶ Unin tahakengā nanātā yāpanāle engangmuhiwu pāngyāmikut. ³⁷ Tiwānā yāpanā yakāp tāpā engangu wāwi tāpa dukngike, umanā Moap^S yang inikut. Ile tiwān Moap nanā āpman yiwixayingu, Lotdā bapunā dākungawān yiwixaying. ³⁸ Inā usinggān yāpanā mahan tāpāxāyān wawakngā dukngike, umanā Ben-Ammi^{**} yang inikut. Ile tiwān Amon nanā āpman yiwixayingu^{††}, Lotdā bapunā dākungawān yiwixaying.

20

Abimelekgā Abrahamde māngāt tākut

¹ Abrahamu Mamrele pa gānang teke, Negep pāku, Kadeskāt Surxātde bānākan yiwikut. Pāku Geraru māteknā wesim yiwixāwikngā, ² māngātnāle “Hamina” yang yakut. Tiwānā Gerarle kingu Abimelekgā puyā āminā yāningyāpiwān, ku Sara tākapu imā, yotnāne tekut.

³ Tiwān kupilā gwendune Anātutā dambu tāngāne apuke, Abimelexu inikut. “Gā axumnangge tīnggalāk, inale gā māngälā ulāpā tākulāxu ayā kāyā,” yang inikut.

⁴ Tiwāndeyā Abimelexu Saraxāt dāpmunu dowekumäläk. Ge Abimelekgā using inikut. “Tākelāpā, āminu gutongānā wenā asipilāk?” ⁵ Abrahamdā Sarale ‘Hamina,’ yawān, Saratāxayā ‘Hamina,’ yakut. ‘Ayā wenāmbā,’ yake yāwa ku tākappin. Tiwāndeyā nātā gutongā tākngatu ile dolahakum. Ge undanu gutongā wenā,” yang inikut.

⁶ Iniwān Anātutā dambu tāngāne inikut. “Hiyākānde. Gā donatāxāwik tahakulāk yangu anatāt. Ile tiwān, nātā natāpa, māngälā ulāpā dolāke, wāyi tākngā dolahakulāk, nālen.

⁷ Ge māngälā ulāpā hipdu ayāle imiyo. Āminu ulāpā profet. Ge aimi, itā gāle tumuk wam yawānu, gā doxupilāk. Tike doimilāxu, yāko! Gā āwā gikaxāt nanā yangu undā axumning,” yang inikut.

⁸ Kwepdātā gwāsi hikngā, Abimelekgā puyā āminā undā yangyāwāmbān apā, meyā apgutdāne yāniwān, anaxälakin. ⁹ Tiwānā Abraham yatawāmbān apān, inikut. “Gā ninde dasing tahanggalāk? Nātā gāle meyā tākngatu dolahakum. Tiwāndeyā gā kem yake, meyā tākngā ninde tākapunggalāk. Āminbamdā dowahakaying tākngā, gātā ninde tahanggalāk.

¹⁰ Yāpuli inale hikngā tahakulāk?” yang inikut.

¹¹ Tiwānā Abrahamdā inikut. “‘Ane nanā Anātule donaxälāke, nuke māngātnā tānāng,’ yang natāppum. ¹² Tike ‘Hamina’ yang hiyākānde yakum. Nanilu ulāpāninggān. Tike mingilu ināinā. Tiwāndeyā māngātnāle tākum. ¹³ Tiwānā Anātutā natāpān, yotna teke, kewu womduwomdu tihikuxāwik, māngātnā using inikum. ‘Gātā nāle nomān tahaxawi, yotyotbā sāneka kuhimu, nāle gātā “Hamina” yang yāniyo,’ yang inikum,” yang yakut, Abrahamdān.

¹⁴ Tiwānā Abimelekgā Sara Abrahamde hipdu inikut. Imike towiyā gāmān, sipsip, puyā āmin yang inikut. ¹⁵ Imikengā Abrahamu using inikut. “Awomu nāle kepgān. Gika sawomuneka yiwitnangge natākengu, une yiwiyō,” yang inikut.

¹⁶ Inikengā Sara using inikut. “Nātā hamindale moningu silwa meyānā 1000 sekel^{*} imit, gutongā ulākngā gāle tahakumden. Tiwān āminbamu gāxāt yiwixayinggā using natāpning. ‘Gā gutongā tākngatu dolahakulāk,’ yang natāpning,” yang inikut.

§ 19:37: Hibru wamune ‘Moap’ āwā ‘nānānetā’ yangu gulākngā usākān bimā. ** 19:38: Hibru wamune Ben-Ammi yang yāpuli notnāmbamde wawak. †† 19:38: āpman yiwixayingu Mosesdā wamu alākngā temgut. Tāpduxu inā yiwikut womune natāke ‘āpman’ yang temgut. * 20:16: Hibru wamune 1000 sekel yang 11.5 kilogram.

17-18 Tiwänä Abrahamdä Anätule tumuk wam yakut. Tupä Abimelekgä Abrahamde mängät täpän, Yawetä mängälä undä Abimelekät nanä engang dayike pänangäsä bäniyā umukut. Tiwäna Abrahamdä ile tumuk wam yawän, Anätutä Abimelek, mängätinä, mängälä puyä äminä yang gatängyämän, hipdu engang dayike pänangäsä täke tikin.

21

Saratä Aisak kake täkut

¹ Yawetä Sarale natake apuke, yakäp wamu hiyäkän täknga yakulu tahawän bulä tikut. ² Abrahamu äminäläke aliwänä, Sara tängene käyā tiwän, täpduxu Anätutä yakut gwenune, engangu wäwi täpä kake täkut. ³ Täpänä Abrahamdä umanä Aisak* yang inikut. ⁴ Tixawän täpduxu 8 gwendä apän, Abrahamdä engangäle gup matäkut, tupä mämä wam täknga Anätutä yakut using. ⁵ Abrahamu krismanä 100 yiwixawän, Aisaxu alakut.

⁶ Saratä using yakut. “Anätutä bänip gwaläng täknga namän, axuläkake mikgat. Ge äminbamdä ile natäkengu, näxät axuläkake mitnim,” yang yakengä, ⁷ unetäkän yakut. “Tupä äminbamu ‘Abrahamde mängälu Sara engangä dombä kake täpik?’ yang natäppin. Tiwändeyä Abrahamu äminäläke aliwänä, engangä kake tänggat,” yang yakut.

Abrahamdä Hagarxät Ismaelkät yangyävämän kukumäläk

⁸ Aisaxu bulämbam tike, mämu tewän kakengä, Abrahamdä naxu bulämbam gwen hawän nakin. ⁹ Tiwänä Saratä kaxawänu, wawakngä Aisaxu Abrahamdä Isip nanä mängälä Hagar uläpä täkutde wawakgä wäyi täkngäläknga inixäwük inimikut. ¹⁰ Kakengä Abrahamu inikut. “Mängälä puyä äminda uläpäxät wawakngäxälu yangyävämäbi kukakun. Axungwäxawi, puyä äminda uläpäle wawakgä hängä täpäka dowäpik. Tike näle wawaxu Aisakgäkän päpik,” yang inikut.

¹¹ Ismaelu Abrahamdä inä wawak. Ge ayangyävämbige yawänu, meyä päkut. ¹² Tiwän Anätutä Abrahamu using inikut. “Wawakga Ismael äwä puyä äminda Hagar yangyävämäläke, meyä mawäyo. Saratä dasingga yak using tahayo, inale ‘Bapukambamu meyä hikngä tiwik,’ yang hiyäkän wam täknga ganikumu, wawakga Aisakge tiwän yakum. ¹³ Tike puyä ämindale wawakäyā tahawa, meyä sakngälake kantrinä inätä täke yiwitning, inale ixäyā wawakga,” yang inikut.

¹⁴ Kwepdätä gwäsi hikngä, Abrahamdä nak, yanggä kälöp guwune uhike pekinunin yang päkapu, Hagarde gwälamune pekut, wawakngäxät. Pewän päke, Berseba kepgän womune päke tihikukut. ¹⁵ Yanggä kälöp guwune päkulu alängopät puluwän, wawakngä pa mätekngä kwämbätsimde gepmä tekut. ¹⁶ Teke “Wawaknga kayitä hikngä doxaxawa kupik,” yake, inäkän päku malähimsim yiwixäwük, kwänämnä tikut.

¹⁷ Engängä kwänäm tiwän, Anätutä natäpput. Tiwän Anätule ängelatä Hagaru yekäwunetä using inikut. “Hagar, inale tikgaläk? Engang täpä awexäwük tixu, Anätutä anatäk. Ge manaxälayo. ¹⁸ Ku kätakngäne täke täpi enawän, inale nätä tahawa ile engangu meyä sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitning,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Anätutä tahawän, kayi kakalä tiwän, gäpma yanggäle kwayikinu däkätu kake, täku kälöp guwu une tewän pukuwän dopän, täkapu wawakngä imän tängoppot.

²⁰ Wäwi mätexu uläpä aläxawän, Anätu ixät yiwikumäläk. Paran kepgän womune yiwixäwük, kwalemu mutnatäpput. ²¹ Tixawän mingätä mängätinä Isip nanä täkapu imikut.

Abrahamkät Abimelekät wam yakumäläk

²² Täpduxu gwendune Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixakut uläpäxät ku, Abrahamu using inikumäläk. ²³ “Inaka pahaläxu, Anätutä gatänggaminggak. Ge Anätule umande wamu kitokngä hikngä naniyo. ‘Gä, wawakga, bapuka yangu kemu dondaniwit,’ yang niniyo. Nätä gäle nomän tahakum usingän, gätäxäyā nä äwä kantri änggäpang apuyiwitde päkapu yiwixaläk yangge usingän tahayo,” yang inikut.

²⁴ Iniwän Abrahamdä “Anätule umande kitokngä hikngä yanggät. U yänggaläk usingu äpme tahawit,” yang inikut.

²⁵ Tikengä using inikut. “Yanggä gäpma däkätu kwayikumu, puyä ämindatä kukäle inale täke towikngä däkngaying?” yang inikut.

²⁶ Tiwändeyä Abimelekgä “Ngä, itä täkin yangu donatät. Moyokän tahawä donanikuläk. Ngä äpmängän yawi natäxat,” yang inikut.

²⁷ Tiwänä Abrahamdä sipsip, towiyä gämän yang päkapu, Abimeleke imän, kontrak tahakumäläk. ²⁸ Unetäkän Abrahamdä sipsip mätexu mängälä 7 päkapu inätä pekut.

²⁹ Pewänä Abimelekgä Abrahamu using inikut. “Sipsip mätexu mängälä 7-u uläkwäxu, inätä yäpuli dasingga peläk?” yang inikut.

* 21:3: Aisak yangu yäpuli ‘mikgak’.

³⁰ Iniwän “ ‘Yanggä gäpma unggwenu Abrahamdä kwayikut,’ yake, sipsip mätexu 7-u uläkwäxu näle kätaxune awäyo,” yang inikut.

³¹ Äminu uläpäyatdä Anätule umande wamu kitokngä yakumäläkge, kewu uwomu umanä Berseba† yang inikaying.

³² Unin tahawät wenä tiwän, Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhilä uläpä yangu hipdunä Filistia nanäle kewune kukumäläk. ³³ Tixawän Abrahamu pa däkätu Berseba kwayike, Anätu Iwikge Yiwixak Töpäle tumuxu une yakut. ³⁴ Tikengä Filistia nanäle kewune belakngä yiwikut.

22

Anätutä Abrahamde bänip yake kakut

¹ Berseba yiwixawängän Anätutä Abrahamde bänip yake kakut. “Abraham,” yawän, Abrahamdä “We!” yang inikut.

² Tiwänä Anätutä using inikut. “Abraham, wawakga Aisaxu buläkän hikngä uläpä bänipda yangu anatät. Tiwändeyä täpi Moria kewu uwomune kuhon. Tiwänä nätä täwalu däkätu yäwa kakengä, täku undäkäne tänguwi kupän, Aisaxu ofa näle hawi ihikuyok,” yang inikut.

³ Abrahamu kwepdätä gwäsi hikngä enake, hängäläpä donggi tängäne päko peke, puyä äminä täpäyalä äwä wawakngä yang päke kukut. Ku däki ofa häwikge wehike päke, kewu Anätutä inikut womune kukut. ⁴ Axuxawän täpduxu gwenälä gwendu apän, kwayiwän enawänu, kep womu malätä kakut. ⁵ Kake puyä äminä uläpäyalu using yänikut. “Gilu donggixät ane yiwixätngong. Tixawän Aisakät nitdäkän täku, Anätule sopäsopä puke, tumuk wamu inikengä, hipdunit apsim,” yang yänikut.

⁶ Tikengä däki ofa hänangge päkulu, wawakngäle imän gwälamikut. Tiwänä inä däkixwäm äwä musuk yang papän kukumäläk. ⁷ Äxuxäwik Aisakgä “Nan” yawän, nanätä “Ina?” yakut.

Tiwänä Aisakgä “Ngä, däkixät däkixwämälä awämäk. Tiwändeyä sipsip mätexu ina tänguke hahim?” yawän, ⁸ nanätä using inikut. “Anätutä inä äpme nimik,” yang inikut. Tiwän kukumäläk.

⁹ Kuhika täwalu Anätutä inikutdäkäne kondoke, alta tahake, däki päko pekut. Peke wawakngä napdä wamäke, tako alta tängäne däki pekulune, enetängä tekut. ¹⁰ Teke musuk täke, wawakngäle guläk matäwikge tändäkngakut.

¹¹ Tiwändeyä Yawele ängelatä yekäwunetä using inikut. “Abraham, Abraham,” yawän, Abrahamdä “We! Nä ane,” yakut.

Tiwänä ängelatä using inikut. ¹² “Wawakga malänguyo. Tike hängä täkngatu ile malahayo. Gä Anätule naxälake, wamnä gwälamikgaläk yangu anatät, inale wawakga täpätükänu uläpä Anätule imiläkge doxotnaläk,” yang inikut.

¹³ Tiwänä Abrahamdä kwayiwän enawän tahakengu, sipsiwu wäwi gwendu songä gitnä tupätuhimune apän, komnäne tapiwän yiwixawän kakut. Kake, wawakngäle tangege ku täkapu, unggwenunin tänguke, häwän ihikukut. ¹⁴ Tiwän Abrahamdä kewu uwomu umanä “Yawetä äpme nimik,” yang inikut. Ile tiwän äpmasimkäyä “Yawele täwal däkäne äpme nimik” yang using yäkaying.

¹⁵ Hipdu Yawele ängelatä yekäwunetä “Abraham” yake, using inikut. ¹⁶ “Abraham, Yawetä gäle using yak. ‘Wawakga täpätükän tiwändeyä doxotnaläkge, nina umande hiyäkände using yänggat.’ ¹⁷ Nätä bänip kwikwik gama, bapuka kuminamu yekäwune nanä äwä haluhalu yanggäne nanä yang bimä meyä hikngä äpme tike, iwalnä sipmäke, iwalnäle taunu towikngä däkngake, päke, yiwitning. ¹⁸ Gätä näle wam gwälamiläkge, bapukale tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwixu äpme päning,’ yang yak, Yawetän,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Abrahamu Aisak täpän, hipdu puyä äminäle kuwät, hipdunä Berseba kukin. Täku une yiwikut.

Nahorde wawak

²⁰ Womdu yiwixawänä, Abrahamu using inikin. “Ulapda Naholkät mängätnä Milkaxälu engangu andukngikumäläk. ²¹ Yakap täpä Us. Tiwänä ulapnä Bus, Kemuel, ²² Kesed, Haso, Pildas, Jidla, äwä Betuel yang dukngikut,” yang inikin. Kemuelu Aramde nanä. ²³ Tiwänä

† 21:31: Hibru wamune Berseba yangu yäpuli ‘wamu kitokngä yanggä gäpma’. * 22:16: Äminu tupä nanä wamnä päpä kitokaningge natakenku, äminu bulämbam täpäläpäle uman yake, “Ile umande yänggat,” yakakin. Tiwändeyä Anätutä inä wam täpän kitokawikge natakenku, äminu täpätule umande yänangäsändo, inale Anätu enen hikngä, tiwän ämibamu ayapmikut. Ile tiwän, “Nina umande yänggat,” yangu yakut.

Betuelu Rebekale nanä. Milka Naholde mängälu engangu using 8 dukngikut. ²⁴ Tiwän puyä äminä mängätinäle tākulu umanä Reuma. Ile wawaxu umanä Teba, Gaham, Tahas, äwä Maka yang.

23

Saratä kupän, Abrahamu kep uhikut

¹ Sara krismasnä 127 yiwike kungut. ² Kenankätanu taunu womdu Hebron*, uwomune kupän, Abrahamu butayä natäke, kwänäm tixāwik, gwäyām yiwikut.

³ Gwämyämde yiwikulunetä ku Hit nanä Hebron yiwixayingu using yānikut. ⁴ “Nä apuyiwit bä malä nanä. Ge kewu womduhimu tākembä namining, tiwän uhike mängätna une kwayiwit?” yang yānikut.

⁵ Tiwän Hit nanätä yākwäle using inikin. ⁶ “Abraham bulāmbam täpä, gä nin bänäkänkätanu umanda käyā. Ge ninde mätmälu gwälom hikngä dākātu gika kake yawi, doxotnanim. Tiwän axungäk täpä mätmälu undäkäne kwayiyo,” yang inikin.

⁷ Tiwän Abrahamu enake, “Ginde natäpa konggak,” yang natäke, Hit nanä u yiwikinde kayine guläk puke,[†] ⁸ using yānikut. “Mängätna kwayiwitde täke natäkengu, näle map päke, Efron Soharde wawaxu gindä tākembä inining?” ⁹ Tiwän Makpela Hupgānangu Efronde kep kwayimune yiwixak dākäle moning namba naniwän, mätmätnale[‡] uhiwit,” yang yānikut.

¹⁰ Efronu Hit nanä uläpä notnäle bänäkänkätan yiwikutnä, notnä taunde yämä dākäne u päkapu yiwikinde kayine, Abrahamu using inikut. ¹¹ “Bulāmbam täpä, natāxayo. Notnambamde kayine using ganinanggenggat. Hupgānanggānu donggamit; tike kewu inä uwomkät gamit. Tiwän axungäk täpä kwayiyo,” yang inikut.

¹² Tiwän Abrahamu hipdu yot towixu u yiwikinde kayine guläk puke, ¹³ Efronu using inikut. “Gätä täke natäkengu, moningge namba naniwi gama awäyo. Tiwän axungäk täpä une tewit,” yang inikut.

¹⁴ Efrondä Abrahamu using inikut. ¹⁵ “Abraham bulāmbam täpä, natāxayo. Moning namba kewu uwomdäne silwa meyänä 400 sekel[§] usinggä uhinangäsä. Tiwāndeyä nit bimäsäle moning namba undäkä bulāmbamundo. Ge axungäk täpä täke kwayiwiläk,” yang inikut.

¹⁶ Unin yawän natäpän take tiwän, Abrahamdä silwa Efrondä Hit nanäle kayine yakut using, bisnis ämindä uhikakindäkäne meyänä 400 sekeldä uhikut. ¹⁷⁻¹⁸ Uhiwän, Hit nanä taunde yämäne päkapu yiwikinde kayine, Efrondä kepnä Makpela nanä uwosimu Abrahamde imikut. Kep, hupgānang, äwä pa uwomune nanä yangu undä inäle imikut. ¹⁹ Imän mängätnä hupgānangu Makpela nanä undäkäne täku tekut. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim, tiwän Hebronkätan. Tiwänä Hebronu Kenankätan. ²⁰ Hit nanätä kewu uwom äwä hupgānangu undäkä yangu mätmätinäle tupäkände inäle imikin.

24

Abrahamdä puyä äminä wawakngäle mängät ku kake täkapikge inikut

¹ Abrahamdä inaka pahakulu, Yawetä bänip kwikwik yämän, nomängän tikin. Tixawän Abrahamu äminäläke hikngä damäsın tikut. ²⁻⁴ Puyä äminde kuhiläle yiwixāwik hängä täpänä daying yiwixak täpä using inikut. “Wawaknga Aisaxu mängätnä ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike kantrinane ku, mängälä ninaxät nanä täpātu täkapu imiläkge natät. Ge kätakga bakanale kematde täxāwik, Anātu Yawe kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo,” yang inikut.

⁵ Tiwän puyä äminätä using inikut. “Ngä axu yäwa, mängäla täpätä ane apikge ämbitawänu, dasing? Tākembä apu wawakga une täke kuwit?” yang inikut.

⁶ Iniwän Abrahamdä using inikut. “Wawaknga uwomune mahikngä täke kuyo. ⁷ Yawe Anātu yekāwune nanä täpätä naniwän, kepna äwä kepotna yang peke ane apa, hiyäkän wamu using nanikut. ‘Bapukambamde kewu awomu äpme yämıt,’ yang nanikut. Ge itä ängelanä gämäxu äpme iningyāpiwän kuxawänä kuwi, mängälä uwomune nana täpätutä ‘Täke’ yangu äpme yawän, wawakngale täkapiläk. ⁸ Mängälä täpä gaxät ane apsimäläkge

* 23:2: Hebronde umanu tākngatu Kiriāt Arba. † 23:7: Äminu uwomune nanä notnäle “Gäle natäpa konggak,” yāningge natäkengu, ile kayine guläk pukakin. ‡ 23:9: Äminu axupä, hupgānangune päko pekakin. § 23:15: Hibru wamune 400 sekel yangu 4.5 kilogram.

ambitawānu, hiyākān wamu Anātule umande yawilākgā meyā manggamiyok.* Tike wawaknga une malāke kuyo,” yang inikut.

⁹Tiwānā puyā āminātā towikngā Abrahamde baki kematde katākgātā tāxāwik, “Wamu u yānggalāk using hikngā āpme tahawit yangu Anātule umande ganinggat,” yang inikut.

Abrahamde puyā āmindā Rebeka kuke kakut

¹⁰ Abrahamde puyā āminātā hāngā gwālamgwālamu Abrahamdāne pāke, kamelu Abrahamdāne 10 pāke kukut. Kuhika, kewu Mesopotemia kuke, taunu Nahor kundopgut. ¹¹Kewu alukwāxawān kundoke, yānggā gāpma, taun kwayimune yiwixak dākāne kuke, kamelu ile inālāngān yāniwān puku yiwikin. Tāpduxu usā womune, māngālātā yānggā uhiningge kukakinunin.

¹² Ge ile tiwān tumuk wamu using yakut. “O Yawe, gā towiknga Abrahamde Anātu. Abrahamu towiknga. Ge Abrahamde gwālam hikngā tahake, gatāngamiyo. Tiwān puyā pahawa tāke tiwik. ¹³Nā yānggā gāpma andākane yiwāxāwa, māngālā mātexu taunune nanā yānggā uhiningge aapukaying. ¹⁴Ge māngālā tāpātu apān, ‘Yānggālūmāndanetā yānggā uhike nami tāngopa,’ yang iniwit. Iniwa māngālā ulāpātā yākwāle wamu ‘Tāngop. Tiwān kameldalexāyā uhike yāma,’ yang yawānu, ‘Māngālā ulāpā puyā āminda Aisakge tuwāngulāxunin,’ yang natāke, ‘Gātā towiknga Abrahamde gwālam hikngā alahalāk,’ yang natāpit,” yang inikut.

¹⁵ Tumuk wamu ayāxawānggān, Rebeka yānggālūmānā gwālamike apgut. Māngālā ulāpā Betuelde yāpa. Tiwān Betuelu Nahorkāt Milkaxātde wawak. Tiwān Nahoru Abrahamde notnā. ¹⁶Rebeka nomnā dākā gwālam hikngā. Tiwān māngālā mātek. Wāwi tāpātuxālu doyiwikumālāk. Rebeka yānggā gāpmane puku yānggālūmānāne uhike, hipdu akopgut.

¹⁷Akopān Abrahamde puyā āmindā yupsāng ku using inikut. “Yānggā yānggālūmāndane tālāxu tākembā nami tāngopit?” yang inikut.

¹⁸ Iniwān “Tāke, bulāmbam tāpāna,” yang inike, yānggā anggwālamikulu yupsāng tākepuke imān tāngopgut.

¹⁹ Tiwān māngālā mātexu ulāpātā using inikut. “Yānggā kameldalexāyā uhike yāma inā natāpning using tāngopning,” yang inikut. ²⁰Inike yānggā yānggālūmānune nanā kamelde gehanune yupsāng piwān yiwā, hipdu yānggā gāpmane ihapmāke tāku uhipākāpu pingyāminggawān, kamelu undā tāngopā, tāke tikut.

²¹ Tixawānu puyā āminu ulāpā wamu doyake axupitang yiwikut. Yiwixāwik “Nātā natāke apulu, Yawetā āpmembā tahawān, nomānu tiwān kawit,” yang natāxāwik kang yiwikut.

²² Tiwān kamelu tāngopāyā, puyā āmindā nomtāpānāle goldā pahakinu gutonggu āwā kātāhiwu goldā pahakinu gutongalā yangu yākgānetā sikut. Nomtāpānāle goldā pahakinu unggutongu meyānā 5 grem. Tiwān kātāhiwu goldā pahakinu unggutongalu meyānā 100 grem. Tiwān moning inulunggā uhinangalā. ²³Sikengā using inikut. “Tākembā naniwilāk? Ngā gā iminde yāpa? Nāngale yotkātānu awetnangāsā kāyā? Tiwānā āminu nāxāt apumāngu une tāke bā petnim?” yang inikut.

²⁴ Iniwān “Nā Betuelde yāpa. Nana Betuelu Nahorkāt Milkaxātde wawak,” yang inikut. ²⁵Inike unetākānu using inikut. “Kameldale nakngā āwā awetnangāsā† yangu kāyā. Tiwān yolu gindā petningge kāyā,” yang inikut.

²⁶ Iniwān puyā āminu ulāpātā Yawele sopāsopā puke, dāme kepkātan tāpu temāke, tumuk wamu using yakut. ²⁷“Yawe towiknga Abrahamde Anātu ulāpāle uman tāngenākgat. Yawetā towikngale iwikge natāxāwik, gwālam hikngā tahanggak. Ile tahanggak usinggān, nāxāyā towikngale notnāle yolune hikngā nanitākāpuk,” yang yakut.

Abrahamde puyā āminkāt Rebekale mingānanāxātā wam yakin

²⁸ Tiwān māngālā mātexu ulāpātā ihapmāke, mingāle yolune ku hāngā dasingga apān kakulu undā yānikut.

²⁹⁻³⁰ Rebeka haminā tāpātu kāyā. Umanā Laban. Rebekātā apān, Labandā nomnāne nomtāpānāle tekut gutongkāt kātāhiwu kātākgāne pekut gutongatkāt dayipgut. Tiwān Rebekātā “Āminu tāpātūtā using nanik,” yang yāniwān natāke, haminā Labanu āminu ulāpāle yupsāng kukut. Kungu kamelnāxāt yānggā gāpma dākāne inālāngān yiwixāwā

* **24:8:** wamu ... meyā manggamiyok. Āminu anātunāle umande hiyākānde hikngā yākakinu, “Using hikngā tahawit. Tike usingu dolahawa kakengu, itā tāke nuwik,” yang natāxāwik yākokin. † **24:25:** Kamelde nakngā āwā awetnangāsā Wilu bulā pāxāwik, kwātālā tāpālāpā pākāpu yolune pexakinunin. Tiwān kamelnā ulāngāne pekakin. Tixawān nakngāle naxu tāmbam salin bimā yāmā nākakin.

dayipgut. ³¹ Dayike äminu uläpä using inikut. “Gä Yawetä bänip kwikwik gaminggax-unin. Kepmänu inale yiwixaläk? Yotna aländäkngake, kameldä petnangäsä womkäyä aländäkngat. Ge api kukana,” yang inikut.

³² Iniwän äminu uläpä, puyä ämin notnä, kamel yangu Labande yolune kukin. Kuwä hängäläpä kamelune päko pekinu päkepu pekin. Tiwän kamelde nakngä, gras yang yämike, äminu uläpäxät puyä ämin notnäxätdä bälängä hälutningge yanggä päkapu yämikin. ³³ Tikengä naxu päkapu yäma, äminu uläpätdä using yakut. “Nä naxu yupsängu donäpit. Tike wamu natälunin gämäk danikengä näpit,” yang yakut.

Yawän Labandä “Täke niniwiläk,” yang inikut.

³⁴ Tiwän äminu uläpätdä using yakut. “Nä Abrahamde puyä ämin. ³⁵ Yawetä towiknga bänip kwikwik imän, hängänämbamgän tikut. Sipsip, towiyä gämän, silwa, gol, puyä äminu mängälä wäwi, kamel, donggi yang imikut. ³⁶ Towikngale mängälu Sara äminäläke hikngä alikengä, engangä wäwi täpätu dukngikut. Tiwänä towiknga Abrahamdä hängä täpänä undä wawakngä uläpälekän imikut.

³⁷⁻³⁸ “Tikengä wamu kitonggä hikngä täknga using nanikut. ‘Anätule umande “Usingu äpme tahawit,” yangu hiyäkände hikngä naniyo. Wawakngale mängälu ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike nanale notnämbamde kuke, mängälä mätexu ninaxät nanä täpätu täkapu wawakngale imiyo,’ yang nanikut.

³⁹ “Naniwän using inikum. ‘Ngä axu yäwa, mängälä täpätä ane apikge ambitäwänu, dasing tahawit?’ yang iniwa, using nanikut.

⁴⁰ “Nä Yawele wam gwälaminggatde, itä ängelanä äpme iningyäpiwän, ixät kuhimäläk. Tiwän itä gatänggamän, mängälä kepnatna tiwän ninaxät nanä hikngä täpätu äpme täkapu wawakngale imiläk. ⁴¹ Tike kepnatnale kuwi, axotnake mängälä täpätu donggamä kakengu, wamu Anätule umande hiyäkände hikngä u naninggaläk täkngatä meyä donggamik,’ yang nanikut,” yang yänikut, Abrahamde puyä ämindän.

⁴² Unetäkänu using yänikut. “Äpmanu yanggä gäpma däkäne apukengu, Yawe using init. ‘O Yawe, towiknga Abrahamde Anätu. Malätä hikngä apunggat. Ge nätä ahikngä natake apulu, gätä gatängamiyo. Tiwän puyä pahawilu nomän tiwik. ⁴³ Nä yanggä gäpma andäkane yiwixawit. Tixawän mängälä mätexu täpätutä yanggä uhiwikge apänu, “Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,” yang iniwit. ⁴⁴ Iniwa mängälä uläpätdä yäkwäle wamu “Tängop. Tiwänä kameldalexäyä uhike yäma,” yang naniwänu, “Mängälä aläpä Yawetä towikngale wawake tuwänguxunin,” yang natäpit,’ yang init.

⁴⁵ “Tumuk wamu bänipnane ayäxäwakän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apuk. Apuke yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhiwän, using init. ‘Yanggä täkembä nami tängopit?’ yang init.

⁴⁶ “Iniwa yanggä anggwälamixu yupsäng täkepu namike, using nanik. ‘Tängop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang nanik. Tiwän tängopa, kameldexäyä uhike yämän tängoying.

⁴⁷ “Tiwänä ‘Gä iminde yäpa?’ yang init.

“Iniwa ‘Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,’ yang nanik.

“Naniwän, nomnäne nomtäpänäle tengämike, kätakngäne kätahiwu pengämüt. ⁴⁸ Tikengä sopäsopä puke, dämänä kepkätan täpu temäke, Yawele tumuk tahat. Towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman yatängenat, inale itä towikngale daknotnäle yäpa nätä towikngale wawakge täku imitde nanitäkapuk,” yang yakut.

⁴⁹ Yänike using yänikut. “Ge gindä towikngale natake, gwälam tahaningge natäkengu, täke naning. Tike gwälamu dolahaningge natäkengu, ixäyä täke nanining. Tiwän nä dasingga tahawit yangu natäpit,” yang yänikut.

⁵⁰ Tiwänä Labankät Betuelkätdä yäkwäle wamu using inikumäläk. “Hängä aläknga Yawetä tahanggak. Ge nindä täke bä täkendo yangu yänangäsändö. ⁵¹ Täke, täke täke kuwiläk. Yawetä natäk using, täku towikngale wawakge imi, mängätrnäle täpik,” yang iniwät, ⁵² natäke Abrahamde puyä äminu uläpätdä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temgut.

⁵³ Tikengä hängä gol silwa yanggä pahakinu Rebekatä pahanangäsä äwä täwik yangu Abrahamde puyä ämindä yäkngänetä sike imikut. Imikengä bänip gwälängge haminäxät mingäxätde hängä moningu kopsä hikngätä uhikayunin yämikut. ⁵⁴ Tiwänä äminu uläpäxät notnä apginkälu naxu nake, kupilä unggwenune däpmanä une pekin.

Kwepdätä enake, äminu uläpätdä using yakut. “Nä äpmanu towikngale täkembä kunggawit?” yang yäniwän, ⁵⁵ mängälä uläpäle haminkät mingäxättdä yäkwäle wamu using yakumäläk. “Mängälä täpä nihäxät yiwixättna, täpduxu 10 usä apuxuwänä kunong,” yang inikumäläk.

⁵⁶ Iniwät deya using yänikut. “Nätä natäke apgumu, Yawetä gatängamän, puyä pahalü nomänu alik. Ge mananindäkngänong. Tewä tokwikngale kunggäwa,” yang yänikut.

⁵⁷ Yäniwän using inikumäläk. “Mängälä uläpä inina inä mapdä hikngä yäwik,” yang inike, ⁵⁸ Rebeka yatäwambät apän “Äminu aläpaxälu äpmanu axuhimäläk?” yang iniwät, “Täke. Äpme kuhim,” yang yakut.

⁵⁹ Tiwänä Rebeka, mängälä Rebeka kang yiwixak täpä, äwä Abrahamde puyä äminä apgin yang axuningge tahaxawä, ⁶⁰ Rebeka wam gwalängu using imikin. “O Rebeka, gä engangu meyä hikngäle apekngä däknawiläk. Tiwän bapukambamdä enake, iwalnä sipmäke, yot gäpanggäpangu päning,” yang inikin.

Aisakgä Rebeka mängätinäle täkut

⁶¹ Iniwäyä Rebeka äwä mängälä puyä äminäle päpä pahangämikaying täkwäk yangu kamel tängäne päko yiwä, yolu uwomu teke, Abrahamde puyä äminätä gämäk kuxawän kukin. Abrahamde puyä äminu uläpä using tahake, Rebeka täke kukut.

⁶² Aisaxu kewu Negep uwomune † päku yiwikutnä, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä§ teke, hipdu apgut. ⁶³ Gwendune tukwatde hikngä, songäxätan ku moyo tihikuhika,** kwayiwän enawän tahakengu, kamelu apunggäwä kakut.

⁶⁴ Tixawän Rebekaxäyä kwayiwän enawänu, Aisaxu tupäkände kakut. Kakengu kamel tängänetä pälängepuke, ⁶⁵ “Äminu ätuläpä nin nindupikge apunggaxu imin?” yang inikut, Abrahamde puyä äminun.

Iniwänu “Näle towiknga, Aisak,” yang inikut. Tiwän Rebeka täwikngä täke, nomnä omik umukut.

⁶⁶ Tiwänä Aisaxu puyä äminätä hängä dasinggä tahakulu, undä une inikut. ⁶⁷ Tiwänä Aisakgä Rebeka mingä Sarale selyolune initäke koke, mängätinäle täkut. Täke Rebekale täke hikngä natäpgut. Mingätä kupänu butayä täkngane yiwikulu, Rebekatä apungä, Aisakge bäniwu tänguwän epgut.

25

Abrahamu engangu täkwäkguxäyä hipdu towikengä kumgut

¹ Sara kupänä, Abrahamu mängätinä hipdu täpätuxäyä äläkut. Umanä Ketura. ² Tiwän itä dukngikulu, wawakngä 6. Umanä Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak äwä Sua yang. ³ Joksandä täkäke, wawakngä itä towikulu Seba Dedan yang. Tiwänä Dedandä täkäke Asu, Letus, äwä Leum yang towikut. Tiwän unetä sakngälake Asu, Letus, äwä Leum yangge bapunä yaxäwik yiwikin. ⁴ Tixawänu Midianu, wawakngä 5 towikut. Umanä Epa, Eper, Hanok, Abida äwä Elda yang. Äminu aläkwäxu Abrahamde mängälu Ketulale ayinä.

⁵⁻⁶ Abrahamu mängätinä Sarale mehene päkutde wawakge hängä bäniw gwalängge doxungäxäwik uhike yämikut. Yämike Aisaxu inäkän yiwikge natäke yäningyäpiwän, uwomu teke, kewu gusitdä akonggak käwut päku yiwikin. Tiwänä hängänä undä wawakngä Aisakgekän pengämikut.

⁷ Abrahamu krismasnä unekänu 175 yiwikut. ⁸ Bäniw kwikwixune krismasu naxälä yiwixäwik, äminäläke hikngä tikut. Tike kungäke, bapunä tupä kumgingde kukut.

⁹ Tiwänä wawakngä Aisakät Ismaelkätdä nanäle guwu täku, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekumäläk. Makpeläxät Mamrexälu wäknegasim wäknegasim. Tiwän hupgänangu undäkä Epronde kewune yiwixakut. Epronu Hit nanä, tiwän Soharde wawak. ¹⁰ Kep, hupgänangu undäkä yangu mängätinä Sara tewikge natakenyu, Abrahamdä Hit nanäle kätaxune tupä auhike, mängätinä Sara hupgänangu undäkäne tekut. Ge inä kupänkäyä, wawakngätä undäkänekän tekumäläk.

¹¹ Abrahamu kupänä, wawakngä Aisaxu Anätutä bäniw kwikwik imixawän, Käluk Yiwixäwik Nanduxak Täpäle Yanggäle* wäknegasim yiwikut.

Ismaelde wawak täkwäk

¹² Wamu aläknga Abrahamkät Hagarkätde wawaxu Ismaelde wam. Hagaru Isip nanä uläpä Sarale puyä äminde yiwikulunin. ¹³ Wawakngä Ismaelde wawakge umanu yakap täpänetä ku wasekngä täpäne using. Yakap täpä Nebaiot, ile mehene Kedar, ile mehene Adbel, ile mehene Mipsam, ¹⁴ ile mehene Misma, ile mehene Duma, ile mehene Masa, ¹⁵ ile mehene Hadad, ile mehene Tema, ile mehene Jetur, ile mehene Napis, tiwänä wäsekngä täpä Kedema.

† 24:62: Negep Gatäkgotäk wamu Yakap 12:9-de temginune känangge. § 24:62: Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge. ** 24:63: moyo tihikuhika Wamu Hibru wamune temginu aläknga yäpuli kätak hikngä donatäxoying. * 25:11: Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge.

¹⁶ Ismaelde wawaxu 12 uläkwäxu yolu inäinä gäpanggäpang ku pahake yiwitake kukin. Tikengä yolu unggäpanggäpang pahakinde kuhiläle inä yiwitake kukin. Yolu u ku pahake yiwikin wopwomu bapunä mahande alake yiwikindä yot umanu bapunä yakawu u yiwikinde uman yänikin.

¹⁷ Ismaelu krismasnä 137 yiwike kumgut. Kungäke bapunä tupä kumginde kukut. ¹⁸ Tixawän bapunä mahande alakindä kewu Hawilaxät Surkätde bänäkängän päku yiwikin. Hawila Sur yangu Isipkät Asurkätde bänäkän yiwikumäläk, tiwän Isipde wängäsım. Ismaelde bapunätä Aisakge bapunä tokngä dayipä yäkwälexäyä usinggän pahawä yiwixakin.†

Aisakgä Isoxät Jekopkät towikut

¹⁹ Wamu alakngä Abrahamde wawaxu Aisakge wam.

Abrahamdä wawakngä Aisak towimbän, ²⁰ Aisaxu krismasnä 40 yiwikengä, mängätnä Rebeka täkut. Rebekale nanäle umanu Betuel. Tiwän haminäle umanu Laban. Betuel yänggwälu Aram nanä. Tiwän kewu Mesopotemia yiwixakin. Ge ile yäpa Aisakgä täkut.

²¹ Täkutnä engang hongge yiwän, mängätnäle natake, Aisakgä Yawe tumuk wam inikut. Iniwän Yawetä gatängämän, tängene kayä tikut. ²² Rebekale bäniwune engangu täpälalätä yiwike, mingäle bänipkätan amgumäläk. Tiwän “Usingu inaleka tinggak?” yake, Yawele yawänyak tahakut.

²³ Tahawänu Yawetä using inikut.

“Tängäkane engangu täpälälä. Tiwän uläpälalu kantri gäpangalä äpme upuke yi-wisimäläk.

Tikengä gäpanggutä äpme kitokake, notnä yapmitning.

Tiwän payänä ulapnäle gepbine äpme yiwik,” yang inikut.

²⁴ Ge täpduxu engang dayike päkut gwenune wawakngä ukgatäp dayike päkut. ²⁵ Wawakngä yakap apgut täpäle guwu gämänä, tiwän dänggämnämbamgän. Tiwän umanä Iso yang inikin. ²⁶ Tiwänä mahande apgulu payänäle bäläng tänggänggänuxäwik apän, umanä Jekop[‡] yang inikin. Aisaxu krismasnä 60 yiwixawän, mängätnä Rebekätä wawakngä uläpälalu une dukngikut.

Isotä ulapnä “Hängä nätä pängängäsä, gätä take päpiläk” yang inikut

²⁷ Tiwänä yiwitake kuhika, wawakngä uläpälalu inulung täpätat tike, Iso songäne tihikuxäwik, käläwu buläkän sipmäkakut. Tixawän Jekowu selyot däkändäkäne säkge yiwixakut. ²⁸ Aisaxu kälaptuk näpikge take hikngä nätäxakut. Ge wawakngä Isole ilakngä hikngä natängämikakut. Tixawänu Rebekatä Jekopde ilakngä hikngä natängämikakut.

²⁹ Gwendune Jekowu nak haxawän, Iso songänetä nakngäle hikngä tixawä apgut. ³⁰ Apu Jekowu using inikut. “Nakngäle hikngä tikaying. Ge gapek salinu gämänä uhanggaläxu notnä yupsäng nami nänggäwa,” yang inikut. (Ile tiwän Iso umanä tängngatu Idom[§] yang inikin.)

³¹ Iniwän Jekopdä using inikut. “Gätä gämäk alakuläk. Ge nanitdä kupänu, ile hängäläpä meyä päpiläxunin. Tike gätä ‘Hängä wawakngä yakap täpätä päkayingu gätä take päpiläk,’ yang naniwi, naxu äpme gamit,” yang inikut.

³² Iniwän Isotä inikut. “Nä nakngäle hikngä tiwä axumnanggenggat. Hängä uläkwäkge inale natäpit?” yang inikut.

³³ Iniwän Jekopdä using inikut. “‘Anätule umande wamu hiyäkände hikngä yänggat’ yang naniwiyä gamit,” yang iniwän, Isotä “Hängä uläkwäxu take päpiläk,” yangu Anätule umande inikut.

³⁴ Iniwänä Jekopdä bret gapek salin yang imän naxäwik, yanggä tängopgut. Tikengä enake, teke kukut. Unin tahake, Iso wawaxu yakap täpätä pänängäsä hängä hapduke, ulapnätä päpikge inikut.

26

Aisakät Abimelekät

¹ Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Gusit täpduxu Abrahamdä yiwixawän tikut usinggän tikut. Tiwän Aisaxu kantri Filistiale kewune, taunu Gerar unggäpangune päku yiwikut. Täpduxu uwomune Fisilitia nanäle kingge Abimelegkä yiwikut.

† 25:18: tokngä dayipgin Wamu aläkngä yäpulinä kätak hikngä donatäxaying. ‡ 25:26: Hibru wamune ‘Jekop’ yangu yäpuli ‘Bälängä tänggänggänukgak’. Hibru nanätä “Äminu uläpä kem tahanggak” yäningge nataköngu “Bälängä tänggänggänukgak,” yang yäkakin. § 25:30: Hibru wamune ‘Idom’ äwä ‘gämänä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

² Tiwänä Yawetä apu Aisaxu using inikut. “Isiwu mawäpu yiwiyu. Tike kewu nätä ganiwit womune yiwiyu. ³ Täpduxu womduhimu kewu awomune yiwixayo. Tixawän nä gäxät gatake yiwixäwik, bänip kwikwik gamit. Wamu nina umande Abrahamu kitokngä inikumde, gä bapuka mahande alatning yangge kewu awopwomu undä äpme damit ⁴⁻⁵ Abrahamdä wamu imikum, mämä wamna imikum yangu undä hikngä täwakut. Ge ile natake, nätä pahawa, bapuka kuminamu yekäwune nanä bimä meyä hikngä tiwä, kewu awopwomu undä damit. Tiwän bapuka mahande alatningge tiwänu, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang iniwän, ⁶ Asaixu Gerar yiwikut.

⁷ Tiwän äminu uwomune nanätä Rebeka kake, “Mängälä aläpä däsäka?” yang iniwä, Asaixu using natäpput. “Rebeka gwälam hikngä. Ge ‘mängätña’ yäwa, Rebekale tahakengu, wäwi ane nanätä änuwä kungäxäwa täningunin,” yang natake, “Hamina,” yang yänikut.

⁸ Tikengä Aisaxu uwomune belakngä womsim yiwikut. Ge gwendune Filistia nanäle kingu Abimelegkä winduane hapäpu kaxawänu, Aisakgä mängätña Rebeka tänggäwän kakut.

⁹ Kake Abimelegkä Aisaxu yatäwämbän apän, “Mängälä uläpä mängätña tiwändeyä ‘Hamina’ yangu kemu inale yakuläk?” yang inikut.

Iniwän Aisakgä, “‘Rebekale tahake nutnäng,’ yake yakum,” yang inikut.

¹⁰ Iniwän “Gä ninde usingu dasingge tahakuläk? Wäwi täpätutä mängätñaxälu äyiwikin gämu, gätä tahake meyä nimim,” yang inikut.

¹¹ Tikengä Abimelegkä äminbamde mämä wamu using yatewän kukut. “Äminu täpätutä wäwi aläpä bä mängätña meyä imänu, uläpä kupsäle tängutning,” yakut.

¹² Kewu uwomune Aisakgä nak puyä pahakut.* Tiwän Yawetä bänip kwikwik imän, krismasu unggwenu naxu meyä hikngä alakin. ¹³ Tiwän Aisaxu hängänämbängän tiwä, hängänä meyä tinggäwä, hängänämbängän hikngä tikut. ¹⁴ Aisakge towiyä gämän, sipsip, äwä puyä ämin yangu meyä hikngä tiwä, äminu Filistia nanätä “Hängä uläpäläpä nihä pängäsä,” yang natake, Asaixu mähe natängämikin. ¹⁵ Mähe natängämixäwik, yanggä gäpma undä nanä Abrahamde täpduxune puyä äminätä kwayikin däkändäkä, Filistia nanätä kepdä kwayipänguhikin.

¹⁶ Tiwän Abimelegkä Aisaxu using inikut. “Gä kitokngäka inulung hikngä alik. Ge nimpake kunggayo,” yang inikut.

¹⁷ Tiwän Aisaxu uwomu teke, Gerar Kupi päku selyotnä täpikwe yiwikut. ¹⁸ Tikengä yanggä gäpma nanä Abrahamde täpduxune kwayikinä, Abrahamdä kungäxawän, Filistia nanätä kwayipänguhikin, Aisakgä hipdu kwayipäpän takawä, umänä inänä nanätä yänikut using yänikut.

¹⁹ Tiwänä kupi unggwene Aisakge puyä ämindä kep kwayike, yanggä akondokayingu däkätu kakin. ²⁰ Tiwändeyä äminu Gerar nanä kälap daying yiwixaying äwä äminu Aisakge kälap daying yiwixaying yanggä yanganike, Gerar nanätä “Yanggä gäpma undäkä nindäne,” yang yakin. Ge Aisakgä yanggä gäpma undäkä umänä Esek† yang inikut, inale ile tahake yanganikin.

²¹ Tiwänä hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä teyä ilexäyä äyanganikin. Tiwän umänä Sitna‡ yang inikut. ²² Tikengä uwomu teke päku womdune yiwike, hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä, undäkäle doyanganikin. Tiwän Aisakgä “Yawetä kewu wanga womdu animinggakngä, engangu meyä dukngitna sakngälätning,” yake, umänä Rehobot§ yang inikut.

²³ Tiwänä uwomunetä Berseba koptut. ²⁴ Tiwän Yawetä kupilä unggwene apu inikut. “Nä nangga Abrahamde Anätu. Manaxälayo, inale nä gäxät yiwixamäk. Puyä äminä Abrahamde tiwän, äpme bänip kwikwik gama, bapuka meyä yiwitning,” yawän, ²⁵ Aisakgä alta tahake, Yawele tumuk inikut. Inikengä selyotnä une tapikut. Tiwän puyä äminätä yanggä gäpma däkätu une kwayikin.

²⁶ Tixawänu King Abimelek, Ahusat inä kingge natändetdet iminggaxu uläpä, äwä Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixaxu uläpä yangu Gerar teke, Aisakge apgin. ²⁷ Apä Aisakgä “Näle mähe natake, nawämbä apgum. Tiwändeyä näle inale apukaying?” yang yänikut.

²⁸ Yäniwän, using yakin. “Yawe gäxat gatake yiwimäläxu alänggämän hikngä kamäng. Ge using yamäng. Anätule umande hiyäkän wamu kitokngä yänim, nitkät, gälälun. Kontrak tahana, ²⁹ gindä ninu manihpnong. Nindäxäyä gä donggukumäng. Tike gäle täkekän tahake, bänip kwikwixune tena apguläk. Tiwän äpmanu Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin,” yang inikin.

* 26:12: Naxu tämbäm salin bimäle salinu mumbän kukin. † 26:20: Esek yangu yäpuli ayanganinying. ‡ 26:21: Sitna yangu yäpuli iwaliwal. § 26:22: Rehobot yangu yäpuli wanggä wom.

³⁰ Tiwänä Aisakgä naxu meyä hängyämän, naxu naxäwük, wainkät tängoppin.

³¹ Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelek Aisak yanggä “Amäxu dolahakahim” yangu Anätule umande yawät kitokakut. Tiwänä Aisakgä bänip kwikwixune pewän kukin.

³² Täpduxu unggwenunekän, Aisaxu puyä äminätä apu yanggä gäpma kwayikindäne using inikin. “Gäpma kwayike yanggä axamäng,” yang iniwä, ³³ umanä Siba yang inikut. Tiwän äpmasimkäyä taunu unggäpangu umanä Berseba.**

Aisakge wawaxu Iso mängätnä malä nanä päkut

³⁴ Iso krismasnä 40 yiwixäwixu, mängälä Hit nanä täpälälä päkut. Beerile yäpa Judit äwä Elonde yäpa Basemat yang päkut. ³⁵ Mängälä uläpätatde tahake, Aisakät Rebekaxälu tokngä natäpugmaläk.

27

Wam gwalängu Isotä tänanängsä, Jekopdä kukäle täkut

¹ Aisaxu äminäläke hikngä tiwän, kayi kupilakin. Tiwän, wawakngä yakap täpä Iso yatäwäwukut. Yatäwambän apän, “Wawaknga,” yang iniwän, Isotä “Nan, nä äna an. Inale yänggaläk?” yang inikut.

² Tiwän Aisakgä “Natäpso. Nä äminäläke alit. Unggwenune kupit yangu donatät. ³ Ge kwälemdaxät käsimakaxälu päke, songäne ku, kälaptuk tängutäkapu namiyo. ⁴ Alänguke täkapungu, naxu käxälä hikngä nätä näpitde natäxat using häke, päkapu nami näpit. Tikengä wam gwaläng gamikengä, kupit,” yang inikut.

⁵ Wamu Aisakgä wawakngä Iso inikulu Rebeka änatäng yiwixawän inikut. Ge Iso kälaptuk ku sipmäpapakipke songäne kuhinggäwänä, ⁶ Rebekatä wawakngä Jekowu using inikut. “Natäpso. Nanggatä notda Iso using inihiwän kat. ⁷ Kälaptuk tänguke, naxu käxälä hikngä nätä näpitde häke, päkapu namiyo. Tiwän Yawele kayine wam gwaläng gämäk gamikengä kupit,” yang inik, yang inikut.

⁸ Tikengä unetäkänu using inikut. “Wawaknga, kätäk hikngä natäke, wamu angganiwit using hikngä tahayo. ⁹ Meme dämänune ku, meme mätexu nomän hikngä gwenälä päkapu namiyo. Tiwän naxu käxälä hikngä nanggatä näpikge natäxak using hikngä hängämit. ¹⁰ Tiwänä nanggatä näpikge täku imiyo. Tiwän wam gwalängu gamikengä, kupik,” yang inikut.

¹¹ Iniwändeyä Jekopdä mingä Rebeka using inikut. “Notna Iso dänggämnbamgän, tike nä usä wenä. ¹² Nanatä gupna täpän tiwän, ‘Kem tahanggak,’ yake, wam gwaläng namikge pahawit deyä, wam wäyi namiyäk,” yang iniwän, ¹³ mingätä using inikut. “Wawaknga, meyä using täknga apänu, nätä täke täpit. Gä manaxälayo. Tike wamu ungganinggat using hikngä täwayo. Meme ku päkapu namiyo,” yang inikut.

¹⁴ Tiwänä Jekopdä ku päkapu mingäle imän, itä naxu käxälä hikngä Aisakgä näpikge natäxak using hikngä häkut. ¹⁵ Tikengä Rebekatä wawakngä yakap täpälä täwixu nomän hikngä kwämbälu yolune yiwikulu täke, wawakngä Jekopde pahängämikut. ¹⁶ Pahängämike, Jekopde kätäk guläkngä yangu meme gup päke, wamäng umukut. ¹⁷ Tikengä naxu käxälänä käyä häkut äwä brelu häkut yangu Jekopde kätaxune pekut.

¹⁸ Tiwän Jekopdä nanäle ku “Nan,” yang iniwän, nanätä “Wawaknga, apunggaläk. Gä imin?” yang inikut.

¹⁹ Tiwän Jekopdä “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut. “Wamu naniläxu awahat. Gwaxu ahake päkapulu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

²⁰ Iniwän “Wawaknga, yupsäng hikngä sipmaläk,” yang iniwän, “Anätuka, Yawetä gatängamän sipmät,” yang inikut.

²¹ Tiwänä Aisakgä using inikut. “Wawaknga, wäkngasim apso. Gä wawaknga Iso hikngämbä? Ge gupda tapa tiwik,” yang inikut.

²² Tiwän Jekowu nanäle inälängän kuwän, nanätä kätäkngä päke, “Guläkngä natäpa, Jekopde guläk tik. Tiwändeyä kätäkngä päpa, Isole kätäk tikaying,” yakut. ²³ Jekopde kätaxu dänggämnbamgänu payänä Isole kätäk bimä tiwä, nanätä “Wawaknga aläpä Jekop,” yang doxatäpüt. Tixäwük wam gwalängu imikut. ²⁴ Wam gwalängu doimixäwixu yawänyaxu hipdu using inikut. “Wawaknga Iso, gika hikngä?” yang iniwän, Jekopdä “Nä unin,” yang inikut.

²⁵ Tiwänä Aisakgä inikut. “Wawaknga, kälawu usipmaläxu käwutdu päkapu namiyo. Tiwän nake, wam gwalängu gamit,” yang yawän, päkapu imän nakut. Tixawän wainkät päkapän tängoppüt. ²⁶ Nakengä inikut. “Wawaknga, wäkngasim apu kis tahangamiyo,” yang iniwän, ²⁷ Jekopdä apu kis tahängämikut.

** 26:33: Siba yangu yäpuli wamu kitokngä, tiwän Berseba yangu yäpuli wamu kitokngäle yanggä gäpma.

Tixawän Aisakgä täwixu Jekopdä tahakutde kápäng natäxäwük, wam gwalängu using imikut.

“Hiyäkän. Wawakngale kápängu

kewu Yawetä bänip kwikwik imikut womde kápäng bimä tinggak.

²⁸ Anätutä kepda yekäpiot imän,
naxu meyä alatning.

Tämbäm salin bimä äwä wainu käluk yangu meyä hikgnä gamik.

²⁹ Äminu kantri womduyine nanä puyä ämindale yiwitning.

Äminbandä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Notdale bulämbam täpäle yiwü,

minggale äyinätä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Imin ämindäka tokngä däkä gaminingu, inäxäyä tokngä däkä päning.

Tike äminu bänip kwikwik gaminingu, inäxäyä bänip kwikwik päning,”

yang imikut, Aisakgä, wam gwalängun.

³⁰ Aisakgä wam gwalängu imipuluwänä, Jekowu nanä teke epuxukut. Tixawänu päyänä Iso kälapde kukulu apgut. ³¹ Täkapu ixäyä naxu kaxälä hikngä nanäle tändäkngake päkapgut. Päkapuke nanä using inikut. “Nan, gwaxu asipmäke hake päkapunggalu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

³² Tiwän nanätä “Gä imin?” yang iniwän, “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut.

³³ Iniwän natake, Aisaxu änoxäläxawän, kwätäläkwätälä duksäng yamuxawä, using inikut. “Kälawu imindä sipmäke päkapu namik? Gä ane doapuxawi nake, wam gwalängu ämit. Tiwän hiyäkände, hängä wam gwalängu imilu Anätutä pahawän bulä alawik,” yang inikut.

³⁴ Tiwänä Iso nanätä unin yawän natake, butayä hikngä natake, kwänämu bulämbam hikngä yangotikut. Yangotixäwük “Nana, näxäyä wam gwalängu änamiyo,” yang inikut.

³⁵ Iniwän nanätä “Wenä. Notdatä kem yake, wam gwalängu gäle gamitde natälu awäk,” yang inikut.

³⁶ Tiwän Isotä using yakut. “Umanä Jekop* yangu hiyäkände inikayingunin. Täpduxu gwenalä kem tahake, näle tängge yiwike, hängä nätäne päk. Nä wawaxu yakap täpänin, tiwändeyä kem tahake, wawaxu yakap täpä däkngakut. Ge hängä nätä pänangäsa, itä päpik. Ge äpmankäyä hipdu kem tahake, wam gwalängu nätäne itäkän päk. Nana, wam gwalängu täkngatu äleläkngä naminangge tinggaläk?” yang inikut.

³⁷ Iniwän Aisakgä wawakngä Iso using inikut. “Gäle bulämbam täpäle yiwän, notnämbankäyä ile puyä ämin däknganingge äinit. Tiwän tämbam salin bimä wain yangu meyä päpikge wam gwalängu ile äimit. Ge wawaknga, gäle inaka gamit? Täkngatu wenä,” yang inikut.

³⁸ Iniwän Isotä using inikut. “Nana, wam gwalängu täkngatu käyä? Nälexäyä nam,” yang inike, kwänämu hipdu bulämbam tikut.

³⁹ Tiwän nanätä using inikut.

⁴⁰ “Kewu naxu meyä alakaying womune doyiwiläk.

Kewu yekäpiyot epukaying womune doyiwiläk.

Amäk tahakengä, naxu näpiläk.

Notdale puyä äminde yiwiläk.

Tiwändeyä mähe natäkengu, wamnä upukengä,

gika kitoxune yiwike, ile gepbine doyiwiläk,” yang inikut.

Jekowu okngä Labande datäkukut

⁴¹ Nanätä wam gwalängu Jekopde imikutde, Isotä notnä mähemähe kakut. Kake bäniyäne using yakut. “Nandä kupikge däpi alinggak. Ge kupän gwäyäm yiwitdäkngakengä, notnä Jekowu älänguwa kupik,” yang yakut.

⁴² Tiwänä wamu wawakngä yakap täpä Isotä yakulu iniwä natake, Rebekatä wawakngä Jekowu yatäwämbän apän, using inikut. “Notda Isotä gä kupsäle guwike natäk. ⁴³ Ge wamu angganiwit using pahayo. Yupsäng enake, hamina Labande Haran kunggayo.

⁴⁴ Kuwi womduhimu ixät yiwixawät, notda bäniptoxu u natäxaxu bäniyä kwikawän,

⁴⁵ gätä ile u pahaläkge bulämdawik. Tiwän wamu tewa kuwänä apiläk. Tike notdatä guwän kupi, täpduxu inä gwenunekänu täpäyale natäpitde mähe,” yang inikut.

⁴⁶ Tikengä Rebekatä Aisaxu using inikut. “Mängälä Hit nanä Isotä päkulu uläpätatde mähe hikngä natake, käluk yiwitdexäyä mähe natäxat. Tiwän Jekopkäyä mängälä Hit nanä ane yiwixayingu täpätu täpänu, yiwikiyiwiknga wäyi hikngä tiwixunin,” yang inikut.

* 27:36: Gätakgätak wamu 25:26-une temginu kendeoyo.

28

¹ Tiwänä Aisakgä Jekowu yatäwämbän apän, wam gwaläng imike, mämä wamu using inikut. “Mängälä Kenan nanä mahikngä tayo. ² Tike Mesopotemia minggale nanä Betuelde yolune kunggayo. Ku okga Labande yäpa täpätu mängätädale tayo. ³ Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gamän, engangga naxälä towimbi, sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitnong. ⁴ Anätutä wam gwalängu Abrahamde imikulu, gä bapuka yangge damän, äminde kewu awom yiwixäläxu, gihäle täning. Kewu awomu Anätutä Abrahamde imikut. Ge unin täning,” yang inikut. ⁵ Inikengä Aisakgä Jekowu Labankät yiwisimäläkke Mesopotemia iningyäpiwän kukut. Labanu Aram nanä tiwän Betuelde wawak, tiwän Jekop, Iso yangge okngä.

Isotä mängätnä täpätu hipdu täkut

⁶ Jekowu kuxawänä, Iso using inikin. “Nansätä Jekowu wam gwaläng imike, mängätnä Mesopotemia nanä täpätu täpikge iniwän kuk. Tiwän wam gwaläng imixäwik, mämä wamu ‘Mängälä Kenan nanä malayo,’ yang inik. ⁷ Tiwän Jekowu mingänanäle wam gwälamike, Mesopotemia axuk,” yang inikin, Ison.

⁸ Unin iniwä Isotä “Nanu mängälä Kenan nanäle mähe hikngä natäxakngä tinggak” yang natäpüt. ⁹ Tikengä Isotä ku, Abrahamde wawaxu Ismaelde yäpa Mahalatkäyā, mängätnäle täkut. Mahalalu Nebaiotde hamin.

Jekopdä dambu tike, ängela dayipgut

¹⁰ Aisakgä Jekowu Mesopotemia kuwikke iniwän, Jekowu Berseba teke, Haran kuwikke kukut. ¹¹ Kuhika, kewu womdune kundoke, gusilu awukukutde, une pewikke yiwikut. Tikengä petnä pewikke, huwu uwomune nanä gwendu täke, uwänenatnäle kuhiläne teke pekut. ¹² Peke dambu tike kaxawänu, bäläng yayixu kewunetä gäkngälunekänu kwämbätudne, Anätule ängelat* epuxäwik kopä kakut.

¹³ Tixawän Yawetä enetängä* yiwike, using yakut. “Nä Yawe. Nä bapuka Abraham, nangga Aisak yangge Anätu. Nätä kewu awekgaläxu awomu, gikaxät bapukaxätde äpme damit. ¹⁴ Bapuka naxälä hikngä haluhalu bimä tining. Tixäwik uhike, gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukonggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yang päku yiwitning. Gäxät bapuxätde tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning. ¹⁵ Natäpso. Nä gäxät yiwike, sawomuneka kuwiläxu, anggandung yiwit. Tikengä kewu awomune gä hipdu täkapit. Gä donggäpmakuwit. Tike hiyäkän wamu ängganit usingu äpme pahawit,” yang inikut.

¹⁶ Tiwänä Jekowu petnä pekulu enake, using natäpüt. “Hiyäkände, Yawe ane yiwixak. Tiwändeya nä usingbä yangu donatät,” yake, ¹⁷ anaxälake, “Kewu awomu inätä hikngä. Awomu Anätule yot, gäkngätde yämä hikngä,” yakut.

¹⁸ Kwepdätä gwäsi hikngä, huwu kupiläne uwänenatnäle kuhiläne tekut gwenu täke, mahande kaxäwik natäpningge däm täpän enawän, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmikut.† ¹⁹ Tikengä kewu uwomu umanä Betel‡ yang inikut. Tupä taunu ile wäkngäsim yiwixaxu unggäpangu Lus yang inikakin.

²⁰ Tikengä Jekopdä Anätule umande hiyäkän wamu using inikut. “Anätu, gä näxät yiwike, kahilu belakngä aläpä kuwilu, nandung yiwike, naxu änapitde äwä täwixu äwahawitde yang namixawi, ²¹ nä meyä dowäke, nanale yolune hipdu apitnä kakengu, Yawe, Anätunale gätä yiwiläk. ²² Tiwän huwu däm tängenake texalu unggwenu yotdale yiwik. Tiwän hängäläpä gätä namiläxu, nätä upuke 9-u ninale pexäwik, 1-u gäle gamit,” yang yakut.

29

¹ Jekowu hipdu unetä enake kuhika, gusitdä akonggak käwut nanäle kewune kundopgut. ² Kundokengu yanggä gäpma gwendu kakut. Sipsiwu yanggä unggwenunetä yämä tängokakin. Ge ile inälängänu sipsiwu täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pekgäwä dayipgut. Huwu yanggä unggwen tewä umukakulu kwälängä, tiwän meyä hikngä. ³ Ge sipsiwu undä unekän päkapukengä, huwu uhanu sipsip daying yiwixayinggä tekwämbä kuwän, sipsipde yanggä yämikakin. Tikengä hipdu tekwämbä apu umukakut.

⁴ Jekopdä sipsip daying yiwixaying äminu using yänikut. “Not, ginu säne nanä?” yang yäniwän, “Ninu Haran nanä,” yang inikin.

⁵ Iniwä “Nahorde bapunä Labanu axäxayingunin?” yang yäniwän, “Hii, axäxamängunin,” yang inikin.

* 28:13: enetanga bä 'Jekopde inälängän' † 28:18: 'Olip' yangu pa uman. Hängä täpätu olip yanggätä pingyapmimbä, Anätule hängä hikngä däknakakin. ‡ 28:19: Hibru wamune 'Betel' yangu yäpuli Anätule yot.

⁶ Iniwä “Labanu domalik?” yang yäniwän, using inikin. “Hii, domalik. Ätuxa. Yäpanä Reselu sipsip päke ane aapunggak,” yang inikin.

⁷ Iniwä using yänikut. “Kanong. Gusilu dowukuk; bänäkängän yiwixak. Tiwän sipsiwu dämänäne päku penangäsä täpdukäyä dolik. Ge yanggänä yämike, hipdu päku pewä, nakngä näkänong,” yang yänikut.

⁸ Tiwändeyä using inikin. “U. Usingu tahanangäsändo. Tike sipsiwu undä päkapuke, hup hanu tekwämbä kuwänä, yanggä yäminim,” yang inikin.

⁹ Tixawänu Reselu sipsip daying yiwixakutde, nanäle sipsip päke apundopgut. ¹⁰ Tiwän okngä Labande sipsip äwä yäpanä Resel yang dayike, Jekopdä ku, hup hanu yanggä gäpmale mawunetä tekwämbän kuwän, yanggä okngäle sipsipde yämikut. ¹¹ Yämikengä Reselu kis tahangämike, kwänämnä initikut. ¹² Tike “Nä nanggale haminu Rebekale wawak,” yang iniwän, Reseldä ihapmäke, ku nanä inikut.

¹³ Tiwän Labanu tälänä Jekopde yawän natäke, axäwükge ihapmäke kukut. Ku betake, kis tahangämike, yotnäne initäke kukut. Kuwän wamu undä Jekopdä natäpglu inikut.

¹⁴ Iniwän Labandä “Gä nina gup. Tiwän daknotna hikngä,” yang inikut.

Jekopdä Leaxät Reselkälu mängätnäle päkut

Jekowu Labande yolune kuwän, yekäwu gwendu une yiwikumäläk. ¹⁵ Yiwihika Labandä using inikut. “Hiyäkän, Gä daknotna. Tiwändeyä puyä moyo dowahawiläk. Tike puyä pahaxawi, hängä inaka äpme gamit? Ge “Unin namiyo,” yangu täke yäwiläk,” yang inikut.

¹⁶ Labanu yäpanä täpäyalä. Payänäle umanu Lea, tiwän ulapnäle umanu Resel. ¹⁷ Lea kayi gwälam.* Tiwän Reselu nomnä gupnä yangu gwälam hikngä. ¹⁸ Tiwän Jekowu Reselde täke hikngä natäke, Labanu yäkwäle wamu using inikut. “Krismasu 7 puyä ane pahaxäwa apik. Tiwän yäpaka wasekngä täpä Reselu, mängätnale namiyo,” yang inikut.

¹⁹ Iniwän Labandä “Womdune nanäle doyämüt. Tike Gäle täke. Ge näxät yiwisim,” yang inikut. ²⁰ Tiwän Jekowu Resel täpikge Labande puyä krismasu 7 pahakut. Jekowu Reselde hikngä natäpogutde, krismasu 7-de natäpänu, täpduxu gwenaläkän däpi hikngä bimä tikut.

²¹ Krismasu 7 gwenu apuxuwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Täpduxu namikuläxu awahat. Ge mängätna namiyo, tiwän täpit,” yang inikut.

²² Iniwän Labandä naxu bulämbam hikngä gwen häke, äminu uwomune nanä undä yangyāwambän, apu nakin. ²³ Tiwändeyä kupilä unggwenune, Labandä yäpanä Lea täkapu, Jekopde imän pekumäläk. ²⁴ Mängälä täpätuxäyä, umanä Silpa, Labandä Leale puyä äminäle imikut.

²⁵ Kwepdätä tembänä enakengu, Lea kake, Jekopdä Labanu using ku inikut. “Gutongä uläkngä näle inale tahakuläk? Puyäka Reselde natäke pahakum. Tiwändeyä kem yake, Lea namikuläk,” yang inikut.

²⁶ Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Ninu ane nanä, ulapnä gämäxu doyämikamängunin. Payänä gämäk yämikamängunin. ²⁷ Lea täkuläke, sande anggwen yiwitna puluwänä, ulapnä Reselkäyä gaminim. Tiwänä ile yäkwäle krismasu 7-u hipdu pahawiläk,” yang inikut, Labandän.

²⁸ Tiwän Jekopdä täke yawän, sande unggwenu yiwä puluwän, Labandä yäpanä Reselu mängätnäle imikut. ²⁹ Imike Labandä Reseldexäyä mängälä täpätu umanä Bilha ulapä puyä äminäle yiwükge imikut. ³⁰ Tiwän Jekowu Reselkät yiwike, Reselde täke hikngä natäpogut. Tike Leale using hikngä donatäpogut. Tikengä Labande puyä krismasu 7-u hipdu pahakut.

³¹ Jekopdä ilakngäkänu Reselde tahakut usingu, Leale dolahawän kake, Yawetä Lea gatängämike tahawän, engangu dukngikut. Tixawänu Reselu engang hongge yiwikut. ³² Lea tängene käyä tiwän, wawakngä täpätu dukngikut. Dukngike “Yawetä meyä pälu axak. Ge äpmanu Jekopdä näle täke natäpik,” yake, umanä Ruben† yang inikut.

³³ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike “Jekopdä näle täke donatäke Yawetä natäke, wawakngä aläpaxäyä namik,” yake, umanä Simeon‡ yang inikut.

³⁴ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Wawakngilu täpäyalä täpätu dukngikgat. Ge Jekowu näxälu äpme gatäke yiwisim,” yake, umanä Livi§ yang inikut.

* 29:17: kayi gwälam Wamu aläkngä yäpulinä kätak hikngä donatäxaying. Täpätuyitä yäpulinä “kayi wäyi” yang natäxaying. † 29:32: Hibru wamune ‘Ruben’ äwä ‘meyä pälu axak’ yangu guläkngä usäkän bimä. ‡ 29:33: Hibru wamune ‘Simeon’ äwä ‘natäke’ yangu guläkngä usäkän bimä. § 29:34: Hibru wamune ‘Livi’ äwä ‘gatäke’ yangu guläkngä usäkän bimä.

³⁵ Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Äpmanu Yawele uman yatängenawit,” yake, umanä Juda** yang inikut. Tikengä täpduxu womsimu engangu hipdu dondukungikut.

30

¹ Reselu inäle natäpänu, engangu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän “Ninaxäyä engangu andukngitnangäsä,” yake, payänä mähemähe kakut. Kake Jekowu using inikut. “Engang namiyo. Tike donamiläxu axupit!” yang inikut.

² Iniwän Jekopdä tokngä natake, using inikut. “Nä Anätundo. Bänipda nätä umumba engangu dondukungiläk?” yang inikut.

³ Iniwän Reseldä using inikut. “Puyä ämina Bilha äna an. Ixät peson, tiwän itä engangu äpme dukngiwik. Tiwän näxäyä engangge mingä däknawit,” yang inikut. ⁴ Inikengä puyä äminä Jekopde imän, mängätinä däknawän, ixät pekumäläk.

⁵ Tiwän Bilha tängene käyä tiwän, wawakngä dukngikut. ⁶ Dukngike imän Reseldä using yakut. “Anätutä uHINGGIKE nandupän, nä ämin nomän tiwän, tumuk wamu yäwa natake, wawaknga namik,” yang yake, umanä Dan* yang inikut.

⁷ Tiwänä puyä äminä Bilha hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. ⁸ Dukngike imän Reseldä using yakut. “Payänaxät amäxu bulämbam tahake, nätä yapmit,” yake, umanä Naptali† yang inikut.

⁹ Lea inäle natäpänu, engangu hipdu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän puyä äminä Silpa Jekopde imän, mängätinä däknagakut. ¹⁰ Tikengä Silpatä wawakngä dukngikut. ¹¹ Dukngiwän kuläkake, Leatä “Näle usingu tinangäsändo teyä alinggak,” yake umanä Gad‡ yang inikut.

¹² Tiwänä Leale puyä äminä wawakngä täpätuxät hipdu dukngikut. ¹³ Dukngiwän Leatä using yakut. “Axuläkänggat. Ge mängälä notnatä nandukengu ‘Axuläkänggaxunin,’ yang nanining,” yake, umanä Aser§ yang inikut.

¹⁴ Wit pänangäsä däändän tiwän, Rubendä songäne ku, songäsongä awäke napä tängäne kayä tikayingu kwämbätdule salin päke päkapu, mingä Leale imikut. Rubendä mingäle unin imän kake, Reseldä Lea using inikut. “Songäsongä salinu notnä takembä namiläk?” yang iniwändeyä, ¹⁵ payänätä using inikut. “Äpna aläkuläxunekän, songäsongä salinu wawakngatä namikäyä täpiläkge yanggaläk?” yang inikut.

Iniwän Reseldä using inikut. “Songäsongä salinu wawakngatä gamixu notnä namixawi, yäkwäle kupilä anggwenune pesimäläkge, Jekowu äpme gamit,” yang inikut.

¹⁶ Tukwatde tiwän, Jekowu puyänetä apuxawän, Leatä ku using inikut. “Äpmanu gäxät yiwisim, inale gä songäsongä salinu wawakngatä namikgä auhit,” yang inikut. Ge kupilä unggwenune ixät pekumäläk.

¹⁷ Tiwän Anätutä Leale natake tahawän, tängene käyä tiwän, wawakngä 5 täpä dukngikut. ¹⁸ Dukngike using yakut. “Puyä ämina tupä apnale ima, ixät pekumäläkge, Anätutä ile natake, yäkwäle wawaknga namik,” yang yake, umanä Isakar** yang inikut.

¹⁹ Tikengä hipdu Lea tängene käyä tiwän, wawakngä 6 täpaxäyä dukngikut. ²⁰ Dukngikengä using yakut. “Anätutä bänip gwalängge hängä gwäläm hikngä naminggak. Ge äpmanu Jekopdä natäpänu axopit, inale wawakngilu 6 dukngikgat,” yang yake, umanä Sebulun†† yang inikut.

²¹ Tikengä womduhim yiwihikangu, yäpanä täpätu dukngikut. Dukngike umanä Daina yang inikut.

²² Tiwänä Anätutä Reselde natake, gatängämike tahawän, engang alättnangäsä täke tikut. ²³ Tiwänä tängene käyä tiwän, wawakngä dukngike, using yakut. “Anätutä mayäkngä nätäne täknga awahawän hopikaying. ²⁴ Ge wawaknga täpätuxäyä anamikge natäxat,” yang yake, umanä Josep‡‡ yang inikut.

Jekowu hängänämbangän tikut

²⁵ Reseldä Josewu dukngiwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Nä kantrinane yotnane kunggawitde natäxat. Ge yawi kunggäwa. ²⁶ Mängätina engangu yangge natake, puyä

** 29:35: Hibru wamune ‘Juda’ äwä ‘yatängenawit’ yangu, guläkngä usäkän bimä. * 30:6: Hibru wamune ‘Dan’ äwä ‘uhikngike nandupän nä ämin nomän’ yangu, guläkngä usäkän bimä. † 30:8: Hibru wamune ‘Naptali’ äwä ‘amämäk’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

‡ 30:11: Hibru wamune ‘Gad’ yangu yäpuli ‘tinangäsändo teyä alinggak.’ § 30:13: Hibru wamune ‘Aser’ yangu yäpuli ‘axuläkänggak’.

** 30:18: Hibru wamune ‘Isakar’ äwä ‘yäkwäle namik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. †† 30:20: Hibru wamune ‘Sebulun’ äwä ‘nandupän kopik’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

‡‡ 30:24: Hibru wamune ‘Josep’ äwä ‘pahawän hopiying’ yangu, guläkngä usäkän bimä. Tiwän täkngatu ‘Josep’ äwä ‘täpätuxäyä äpme namik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

awahanggamit. Ge nami, päke kunggäwa, inale puyä bulämbam hikngä pahalu, gika änanuläk," yang inikut.

²⁷ Niwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. "Nä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, manäpmake kuyo. Gäle tiwän, Yawetä bänip kwikwixu namixu, tuwängune apä andayi-tapmät. Ge maxuyo. ²⁸ Tike inaleka natäkengu, täke yäwiläk, tiwän inä using gamit," yang inikut.

²⁹ Niwän Jekopdä using inikut. "Puyä bulämbam hikngä pahaxäwik, kälapda daying yiwixäwa, nomängän yiwiyingu, gika änanuläk. ³⁰ Nä ane doapuxäwa, kälapda mätekngä yiwikin. Tiwändeyä nätä ane apuke, kälapda sänesäneka päke tihikuxäwa, Yawetä bänip kwikwik gamixawän, kälapda meyä hikngä asakngälak. Ge äpmanu nä hängäläpä nihä yänggwätsimdäne daying yiwitnangäsä," yang inikut.

³¹ Niwän Labandä "Hängä ina bimä gamit?" yang inikut.

Niwän Jekopdä yäkwäle using inikut. "Nä hängä täpätu manamiyo. Tike gätä täke yawi, hipdu sipsipda daying yiwitake kuwit. ³² Tewi nätä ku kälapda undä dayixäwik, sipsip mätexu dänggämnä kupilä äwä sipsip meme yangu dänggämnä tolokngä käyä yang dayike päke, ninale pewit. Puyä hipdu gäle u pahawitwe bimä unin päpit. ³³ Hiyäkände yatnä kakengu, mahande yupsäng katapiläk. Puyä pahakumde hängä u namiläxunin dayipiläkge apukengu, u namiläkätanu meme tolokngä wenä gwendu bä sipsip mätexu dänggämnä kwaxu gwendu kakengu, 'Kukäle täkut,' yang natäpso," yang inikut.

³⁴ Niwän Labandä "Täke. U yänggaläk using tahahim," yang inikut.

³⁵ Nike teyä, täpduxu inä unggwenunekan, Labandä meme wäwi tolokngä käyä, äwä meme mängälä tolokngä käyä, äwä sipsip mätexu dänggämnä kupilä yangu undä Jekopdä inäle päpikge yakutdeyä päke, wawakngätä daying yiwitningge yänikut. ³⁶ Tikengä unin päke, Jekowu une teke, kewu womdune kuxawä, täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, undan yiwikin. Tixawän sipsiwu notnä Labandäne peke kukinu, Jekopdä daying yiwikut.

³⁷ Tixäwik Jekopdä pa gupnä kupilä däkätuyile kätaxu käluk matäke, gupnä matäwän amixawä, päpän enaxawä, gupnä käwutdu using pekut. Tiwän awäpäen enakinu bäniyä kwak yiwikin. ³⁸ Tiwän pa uläpäläpä memetä yanggä tängokayingune apuke dayipningge yake, gehanune wäkngasim päkapu pekut, inale meme yanggä tängopningge apuxäwixu, wäwitä mängälä une yäwäxakin. ³⁹ Ge meme mängälä, meme wäwitä pa uläpäläpäle inälängän yäwäxakine, mätekngä pexakinu tolokngä käyä.

⁴⁰ Tiwän sipsip äwa meme yangu dayixäwik uhinggike, sipsiwu inätä peke, meme inätä petäke kukut. Tikengä meme dänggämnä kupilä äwä meme tolokngä käyä yangu uläkwäkke nomune sipsiwu pexawän, une tahakakin. Jekopdä meme sipsip yangu using pahanggawän, meyä hikngä sakngälakakut. Tiwän kälawu inäle dayike pewän, inätä yiwä, Labande kälawu dayike, inätä pewän yiwikin.

⁴¹ Kälawu kitokngänä käyätä tahaxawä, Jekopdä pa uläpäläpä kälapde kayi tängän päkapu, gehanune wäkngasim pexawän, pa uläpäläpäle inälängän tahakakin. Ge engangä tolokngä käyä pexakin. ⁴² Tiwän kälawu kitokngänä wenätä tahaxawä, pa uläpäläpä ile kayi tängänu dowexakut. Ge engangä tolokngä wenä pexakin. Ge engangä kitokngänä wenä u pexakinu Labandäne, tiwän kälawu kitokngänä käyä Jekopdäne. ⁴³ Jekowu using pahanggawän, memenä sipsipnä yangu meyä tiwän, puyä äminä, kamelnä, äwä dongginä yangkäyä äwänggawän, hängänämbamgän hikngä tikut.

31

Jekopdä Laban teke datäkukut

¹ Labande wawakgä Jekopde using yakin. "Naninde hängäläpä undä hikngä Jekopdä päke pahawän, hängänämbamgän hikngä alik," yang yäxawä, Jekowu natäpput. ² Natäke Jekopdä kaxawänu Labanu tupä ilakngäkän pahakut usingu, dolahawän kakut.

³ Tiwänä Yawetä Jekowu using inikut. "Awomu teke enake, hipdu notdambamde nanggale kewune kuyo. Tiwän nä gäxät kuhim," yang inikut.

⁴ Tiwänä Jekopdä Reselkät Leaxälu sipsipnätä näkaying womune apät dayipikge natäke, wam täknga tewän kuwän, une apgumäläk. ⁵ Une kuwät dayike, Jekopdä using yänikut. "Nansä tupä näle täke natäpput deyä, äpmanu kawa, näle usingu donatak. Tiwändeyä nanale Anätu näxät yiwixamäk. ⁶ Nansäle puyä pahake, kitokngäna mumba kuwä, gihä anandumäläk. ⁷ Tiwändeyä nansätä 'Hängä usingusingu äpme gamit,' yangu kem nanike, ayakulune hikngä donamikulu, täpduxu meyä. Tiwändeyä Anätutä dolewän tahawän malit. ⁸ Nansätä 'Kälawu tolokngä käyä gäle gamit,' yang naniwänu, mätekngä tolokngä käyäkän pekin. Tiwän 'Kälawu guläkngä kwaxu gäle,' yang naniwänu, mätekngä inä usäkän pekin. ⁹ Using tahake, nansäle kälawu Anätutä päxäwik, nälekän namikut.

¹⁰ “Kälawu wäwita mängälä yäwäxaying täpduxune peke, dambu täkngatu using kakum. Meme mängälä, wäwi toloknä käyätäkän yäwakin. ¹¹ Tixawän Anätule ängelatä dambu tängänekänu using yakut. ‘Jekop,’ yawän, ‘We!’ yäwa, using nanikut. ¹² ‘Dayixäyo. Meme mängälä, wäwi toloknä käy gwegngwendäkän yäwäxaying. Nätä using tahaningege tahat, inale wäyi täkngaläknga Labandä gäle u pahanggaxu andayit. ¹³ Nä Anätu, gäle Betel apgum täpänin. Uwomune huwu gwendu däm tängenake, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmike, näle gepbine yiwiläkge hiyäkän wam yakuläk. Ge kewu awomu teke, kewu alakuläk womune hipdu kuyo,’ yang nanikut,” yang yänikut.

¹⁴ Yäniwän Reselkät Leaxätdä using inikumäläk. “Nanitdä hängä täpätu nitde hikngä niminängäsändo, ¹⁵ inale itä nindupänu, nilu malä nanä tinggaxunin. Nilu moningege pewän uhiwi, moningu u päkulu undä amumbän kukin. ¹⁶ Hängä täpä undä nanitde kätaxune Anätutä päkulu, nit äwä engangit yangge hängä. Ge Anätutä dasingga ganikulu using tahayo,” yang inikumäläk.

¹⁷ Tiwän Jekowu tändäkngake, mängätnä engangä yangu päko kamel tängäne peke, ¹⁸ kälapnä äminsak, hängänä Mesopotemia päkut yangu undä yäning yäpiwän kuxawä, nanä Aisakge, Kenan kuningge kukin.

¹⁹ Labanu sipsip dänggäm matäwikeg kuxawän, Labandä ‘anätuna’ yake ämindäkän kwätäluke yotnä pexakut täpäläpä, Reseldä kukäle päkut. ²⁰ Jekopdä Laban Aram nanä uläpä axanghopike, “Using kukamäng” yangu doinixäwük, ²¹ hängä täpänä undä wepdäkän päke, Labanu teke, datäkuhika, ku Yanggä Yupretis Dupi yayike, Gileadkätanu täwalnä käyä womune kuningge kukin.

Labandä Jekop täwakut

²² Täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, “Jekowu using datäkukut,” yang iniwä natake, ²³ Labandä notnämbam yapäpän, Jekowu täwäläke kukin. Kuxawä täpduxu 7 apuxuwän, kungu Gileadkätanu täwalnä käyä uwomune kakin. ²⁴ Tiwän kupiläne Labanu petnä peke, dambu tike kaxawän, Anätutä apu using inikut. “Yäko. ‘Jekowu tokngä wamu mainiyo,’ yang inikut.

²⁵ Jekopdä selyotnä Gileadkätanu täwalnä käyä uwomune täpikutnä kake, Labande notnämbamkäyä uwomunekän päkapu, selyotnä tapike yiwikin. ²⁶ Tiwän kwepdätä Labandä ku, Jekowu using inikut. “Amäk ämindä amäk tahake, iwalnä kalabusde päke kukaying usingu, yäpana inale nandunghopike päkapguläk? ²⁷ Wepdäkänu inale datängapguläk? Ananikuläk gämu, gita hikwak yang päke tayike kuläkake, galak wamu ganinayä apim. ²⁸ Yäpana bapuna yangu kisu dolahangyämike, galak wamu doyanixäwa, päke apguläk. Wäyi täknga tahakuläk. ²⁹ Nätä meyä täknga andaminängäsä. Tiwändeyä kupiläne nanggale Anätutä using nanik. “Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo,” yang nanik. ³⁰ ‘Nanäle yolune kuwükge alahambänipdake kukut’, yangu anatät. Tike teyä anätuna kukäle inale päkapguläk?” yang inikut.

³¹ Iniwän Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “Yäpanä inäle päyäk,’ yake naxälake, päke apgum. ³² Tike anätuka uläpäläpä imindäka päkutnä kakengu, uläpä axupik. Ge hängä gätäne näle hängä täpaxätan yiwixawä kakengu, notnitde kayine gikalä päyo,” yang inikut. “Reseldä Labande anätu uläpäläpä awakut,” yangu donatäxäwük yakut.

³³ Tiwänä Labandä Jekopde selyot, Leale selyot, äwä mängälä puyä äminu uläpätde selyot yangune ko dengwäsike, yäwambän malikin. Tiwän Reselde selyolune kopgut. ³⁴⁻³⁵ Nanä Reselde selyolune doxoxawän, Reselu pilo kamel tängäne teke puku yiwixakulu, yotnäne täko tekutnä, anätu uläpäläpä ile kematkätan peke, ulängäne puku yiwikut. Ge nanätä ko yäwambänu, Reseldä nanä using inikut. “Bulämbam täpäna, tokngä manatängamiyo. Nä yekäp iwat titde, kayikane däm hikngä enatnängäsändo,” yang inike, ulängäne puku yiwixawän, yäwambän maliwä, teke epuxukut.

³⁶ Tiwänä Jekowu tokngä natake, Labanu using inikut. “Ngä nä mämä wamu dasä täknganin upukum? Ngä wäyi ina tahakumde näwäläkappuläk? ³⁷ Gätä näle hängäläpä undä hikngä dengwäsike dayiläk. Tikengu, gäle hängä täpätu undanu, ina bima kake täläk? Using kakengu, ane gäxät nanä äwä näxät nanä yangge bänäkän täkapu teng. Tiwän itä yanguhinggixut.

³⁸ “Nä gäxälu krismasu 20 yiwikumäk. U yiwikumkätanu sipsiwu mängälä meyä dowäke, engangä täkekän pekin. Memexäyä usäkän. Tiwän gäle sipsiwu wäwi gwendu donäpa tikut. ³⁹ Kälapda kälap tukgä sipginu, gäle dowäkapu tahawa dayipguläk. Tike ninane nanä päke ile tangge pekum. Tike kälapda kwakäpäne bä kupiläne päkindexäyä, usinggän yäxawi, tangäle gamikum. ⁴⁰ Using yiwikum. Kwakäpäne gusilu pälangä hikngä nahikakin. Tixawän kupiläne kwäman hikngä tixawä gäkäxäwük, petna dowekakum. ⁴¹ Krismasu 20 gäxät yiwikumäxu using hikngä tahaxäwük yiwikum. Yäpaka päpitde, puyäka krismasu 14 pahanggamikum. Tikengä sipsip meme yang päpitde, krismasu 6

pahanggamikum. Tiwändeyä 'Unin pahawi, usingusingu ämpe gamit,' yang nanikuläxu, ayakuläxune donamikuläxu täpduxu meyä. ⁴² Bapuna Abraham äwä nana Aisak yangge Anätu, Aisakgä änoxälakakulu Anätu uläpä, näxälu doyiwiwaxamak gämu, gätä hängä täpätu donamixäwik, moyo anäwambi kuwam. Tiwändeyä tokngämbamu u päke, puyä kitokngä u pahakakumu, Anätutä andayipgut. Ge kupiläne ile tiwän, Anätutä ganinggämätak," yang inikut, Jekopdän.

Jekopkät Labankätdä kontrak tahakumuläk

⁴³ Tiwän Labandä Jekowu yäkwäle wamu using inikut. "Mängälä aläpâyalu, näle yäpa. Tiwän engangu aläkwäxu näle bapuna. Tiwän sipsip meme yangkäyä nätäne. Hängä andayixaläxu, undä nätänekän. Tiwändeyä yäpana, bapuna yangge, dasingga alahawa teyü, näxälu doyiwitninnä tinggak. ⁴⁴ Using tiwänu kontrak tahahim. Ge mahande ile natake, 'Wamu kitokngä using yakumäk,' yangü änatäpsim," yang inikut.

⁴⁵ Tiwän Jekopdä huwu gwendu täke, däm täpän enakut. ⁴⁶ Tiwän, notnä hup päkapningge yänikut. Yäniwän huwu päkapu unekändäkä pekin. Peke une yiwike, naxu unekän näkin. ⁴⁷ Huwu unekändäkä u pekinu, Labandä umanä Jegar Sahaduta yang iniwän, Jekopdä Galet yang inikut.*

⁴⁸ Labandä "Huwu aläkwäxunin dayixäwik, 'Labankät Jekopkätä wamu kitokngä yakumuläkgäne' yang natäpna kuwik," yang yakut. Ile tiwän umanä Galet yang inikin. ⁴⁹ Umanä täkngatuxäyä Mispa† yang inikin, inale Labandä using yakut. "Nilu nihänihä yiwisim tiwändeyä dasingga pahahimu, Yawetä ämpe ninduxäwik. ⁵⁰ Gä yäpana päke päku, kätaxu dondaying yiwiläk, bä mängätäda käluk täpambä täpiläkge natäpiläk. Tike 'Kepämindä donanduying,' yang natäpiläk. Tiwändeyä Anätutä anindupik," yang inikut.

⁵¹ Tikengä unetakänu using inikut. "Dayipso. Huwu däm yiwixak gwen äwä huwu nit bänäkängän pelu aläkwäk yang dayipso. ⁵² Huwu anggwen äwä huwu aläkwäk yangu, wamu kitokngä yäkamäk täkngale tuwängge yiwitning. Nätä huwu aläkwäxu doyapmike, ku tahawa maliwiläk. Tiwän gätaxäyä usinggän. Huwu aläkwäxu doyapmike, apu tahawi maliwit. ⁵³ Abrahamde Anätu, Nahorde anätu, äwä ile nanäle anätu yanggäyä gäxat näxälu uhinggiting,"* yang inikut.

Tiwänä Jekowu wamu kitokngä Anätu nanä Aisakgä naxälakakulu uläpäle umande yakut. ⁵⁴ Yake täwalu undäkäne kälöp tänguke, käwutdu Anätule ofa tahake, käwutdu häke, notnambamu yangyävambän apä näkin. Tikengä täpduxu unggwenune däpmunä täwalu undäkäne pekin.

⁵⁵ Tiwän kwepdätä gwäsi hikngä enake, Labandä yäpanä bapunä yangu kis tahangyämike, galak wam yänikengä, äminu unuxät kukinu hipdu päpän, yotnäle kukin.

32

Jekowu Iso kawikge tändäkngakut

¹ Labanu yotnäle kuxawänu, Jekopkäyä äenake kukut. Kahit täpäne kuhikangu, Anätule ängela dayipgut. ² Dayike "Kewu awomu Anätule ämindä yotde äpmandähimdekän päkapu yiwixaying," yang yake, kewu uwomu umanä Mahanaim* yang inikut.

³ Tikengä Jekopdä puyä äminä kantri Idomkätanu kewu Seir uwomune ku, payänä Iso yawä natäpikge yänikut. ⁴ Using yänikut. "Bulämbam täpäna Iso wamu using ininong. 'Puyä äminda Jekopdä using yak. Labankät yiwihika aapunggat. ⁵ Nä towiyä gämäna, donggina, gäsipna, memena äwä puyä äminä yangu käyä. Ge bulämbam täpäna, wamu aläkngä gäle tewa apunggak, inale gätä bänip gwaläng natängamiläkge natät, yang ninik, tiwän apumäng," yang ininong, Ison," yang yänikut. Yänike yäning yäpiwän kukin.

⁶ Ku inike, Jekopde hipdu apgin. Apu using inikin. "Payäka Iso axu inikumäng. Tiwän änggandupikge, äminu 400 päpän ixät using apäyak." yang inikin.

⁷ Tiwän änoxälake, meyä hikngä päxäwägän, äminu ixät kukin, sipsipnä, memena, towiyä gämänä äwä kamelnä yang upuke, täkwäku inätä päku peke, täkwäkguxäyä inätä päku pekut, ⁸ inale using natäpugut. "Isotä apu yakap täkwäk sipänu, mahan yiwitning täkwäxu andatäkuwä, dosipik," yang natäpugut.

⁹ Tikengä tumuk wamu using yakut. "O Anätu bapuna Abraham äwä nana Aisak yanggäne, O Yawe, gätä using nanikuläk. 'Kantrika alakuläk womune kuwä, nätä

* 31:47: Aram wamune, 'Jegar Sahaduta' yangü yäpuli 'huwu aläkwäxu mahande dayixäwik natäpna kuwikge.' 'Galet' yangkäyä yäpuli uläknganingän, tiwändeyä Jekopdä Hibru wamune inikut. † 31:49: Hibru wamune 'Mispa' äwä 'andayixak' yangü guläkngä usäkän bimä. ‡ 31:53: Abrahamde Anätu, Nahorde anätu yangü buläkän täpä, bä inänä yangü kätak hikngä donatäxamäng. Abraham, Nahor yangge nanä Tera anätunä meyä ile tumuk yänikut. Josua 24:2 kendetnangäsä. Ile tiwän 'Anätunätä ämpe uhinggiting,' yang temgumäng. * 32:2: Hibru wamune 'Mahanaim' yangü yäpuli yolu gäpangälä, tiwän äpmandehimdekän.

gatänggama, täkekän yiwiläk, yang nanikuläk. ¹⁰ Nä puyä äminda, tiwän mana wena. Tiwändeyä gätä näle iwike nataxäwük, gwälom hikngä tahanggaläxunin. Yanggä Jodan Dupi tupä yayike apgumkätanu, hängäna wena; hiputnatakän hanggike yayike apgum. Tiwändeyä äpmanu hangäna meyä hikngä tiwän, inäinä pet; täkwäkgu inätä peke, täkwäkgu inätä pet. ¹¹ Ge gatängamiyo. Gatängamike, payäna Isole kätaxune maleyo. 'Itä apu mängätna, enganga, äwä nina yangu undä nihipän kumnäm,' yake naxäläkgat. ¹² Wamu using nanikuläk. 'Nätä äpme pahawa täkekän yiwiläk. Tikengä bapuka pahawa, meyä hikngä haluhalu bimä tiwä, kendetnangäsä doliwük,' yang nanikuläk. Ge gatängamiyo, tiwän Isotä donihipik," yang inikut.

¹³ Nике, kupilä ugwenune, une yiwikut. Une yiwixäwük, kälawu gwenduyi bänip gwalängge payänäle imikge tuwängukut. ¹⁴ Using tuwängukut. Meme mängälä 200, meme wäwi 20, sipsiwu mängälä 200, sipsiwu wäwi 20, ¹⁵ kamelu engangä käyä 30xät engangäxät, towiyä gämänu mängälä 40, towiyä gämänu wäwi 10, donggi mängälä 20, äwä donggi wäwi 10 yang imikge tuwängukut. ¹⁶ Kälap tuwängukengu, inäinä upuke, puyä äminu täpätu täpätule kätaxune pekut. Peke puyä äminä using yänikut. "Gindä gämäk kunong. Axunanggengu, unekän hikngä maxunong. Täkwäkgutä gämäk kuwä, bänäkänu wangga äyiwiyok. Tiwänä täkwäkgu une. Tiwän une kuningkäyä, usinggän," yang yänikut.

¹⁷ Tikengä puyä äminä yakäp kuwike täpä using inikut. "Axuwi payäna Isotä ganduke, 'Gä towikga imin? Kälawu imindäne yäwäxawi apukaying? Tiwän säne päke kunggaläk?' yang bä ganiwän kayo. ¹⁸ Tiwänu using iniyo. 'Kälawu aläkwäxu puyä äminda Jekopdäne. Itä bulämbam täpänä Isole yake namän, bänip gwalängge gamikge päkapunggat. Tixäwixu inä Jekowu äpmäxälä apänak,' yang iniyo," yang inikut.

¹⁹ Tikengä puyä äminä kälawu yakap täpäle mehene päke kuwike täpä, äwä uläpäle mehene päke kuwike täpä, äwä une päke kuning ämin yangu usinggän yänikut. "Iso kakengu, ²⁰ wamu undaninggat usinggän ininong. Tikengu using ininong. 'Puyä äminda inä Jekopkäyä mahaninkätan apänak,' yang ininong," yang yänikut, Jekopdän, inale using natäpget. "Hängä bänip gwalängge imitde pewa kuwä kakengu, bänip kwikwixu äpmembä natängamik. Ge nina kuwa nandukengu, äläkuläkawük," yang natake, ²¹ hängäläpä gämäk pewän päke kuxawä, kupilä unggwenu Jekowu yolu äpmandekän tahake yiwikut womune inäkän yiwikut.

²² Kupilä unggwenunekänu Jekopdä mängät täpätatnä, mängälä puyä äminäle yiwix-amäläxu uläpätat, äwä wawakngä 11-u uläkwäk yang päpän, Yanggä Jabok Dupi ayayikaying womune yayike, käwutdu yänipäko pekut. ²³ Päko peke ako, hängä täpänäxäyä yawän, puyä äminä kukindä päke, atusikäwut päko pekin. ²⁴ Tixawänu Jekowu käwutdu inäkän yiwikut.

Jekopkät Anätuxät amgumäläk

Tixawän äminu täpätutä apän, "Imindäka betake, kewune täpän pimapän?" yake usinggän pahaxawät, axwakawikge tikut. ²⁵ Using betäxäwük, äminu uläpätä kawänu, Jekowu yapmitnangäsä doliwän, yemiwiwilune tepän, golängä wakäwakälune dekut. ²⁶ Tiwän äminu uläpätä Jekowu "Tewi kunggäwa. Axwakawikge alinggak," yang iniwändeyä, Jekopdä "Wam gwaläng gämäk namiyä, tewa kuwiläk," yang inikut.

²⁷ Tiwän äminu uläpätä "Ngä gä umanda imin?" yang iniwän, "Nä umana Jekop," yang inikut.

²⁸ Iniwänu äminu uläpätä using inikut. "Gä umanda Jekop yangu dongganikaning. Tike umanda käluk täkgna Israel yang ganikaning, inale gä ämin äwä Anätu yangu amäke yapmiläk!" yang inikut.

²⁹ Iniwän Jekopdä "Äwä gäle umanu täkembä naniwiläk?" yang iniwän, uläpätä "Umana ganiwitde inale hikngä yänggaläk?" yang inike, wam gwaläng imikut.

³⁰ Tiwän Jekopdä "Anätule nomu axake teyä doxungwät," yake, kewu uwomu umanä Peniel[†] yang inikut.

³¹ Gusitdä akoxawänu, golängä andekutde, Peniel teke kukulu, amandotäke kukut. ³² Jekopde yemiwiwilune tepän, golängä wakäwakälune dekutde, Israel nanä äpmandehimkäyä, kälap hakengu, hikngwämu goläng wakäwakälune nanä donäkayingunin.

33

Jekopdä payänä Iso kuke kakut

† 32:28: Hibru wamune 'Israel' yangu yäpuli Anätuxät amänggaxunin.

‡ 32:30: Hibru wamune 'Peniel' yangu yäpuli Anätule nom.

¹ Jekowu Peniel teke kuhika, kwayiwän enawänu, Iso äminä 400 päpän apunggäwä dayipgut. Dayike engangä upuke pekut. Leale engangu inä Leaxät peke, Reselde engangu inä Reselkät peke, puyä äminä uläpätde engangkäyä usinggän pahakut. ² Puyä äminä uläpätkät engangäxät gämäk pewän yiwä, ile mehene Leaxät engangäxät pewän yiwä, wäseknä Reselkät wawakngä Josepkät pekut. ³ Tikengä inä Jekopdä gämäk täku Isole kayine kuhilä kep däkäxätan täpu temgut. Tikengä usinggän pahanggäwän, 7 tikut.

⁴ Tixawän Isotä ihapmäke, apu Jekowu betake, kis tahangämike, kwänämnä initiwän, kwänämnä une tikumäläk. ⁵ Tiwäl matäwän, Isotä hilakengu, mängälä engangä yang yiwikinä dayike, Isotä “Äminu aläkwäk yiwiyingu imindäne?” yang inikut.

Iniwän Jekopdä “Näle engang aläkwäxun, Anätutä puyä ämindale näle bänip gwaläng natäke namikulunin,” yang inikut.

⁶ Tiwän puyä äminä uläpätkät engangäxätdä Isotä yiwikulune hikngä päku sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yangin. ⁷ Tiwän ile mehene Lea engangä yanggä päku, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yangin. Tiwän wäseknä Josepkät mingä Reselkätä päku, usinggän pahakumäläk.

⁸ Tiwänä Isotä Jekowu using inikut. “Kälawu uläkwäxu dasingge päkapuläknä dayit?” yang iniwän, Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, gätä ilakngä hikngä nandupiläkke, gäle tiwän päkaput,” yang inikut.

⁹ Tiwändeyä Isotä “Notna, nä usä käyä. Ge u gikale,” yang inikut.

¹⁰ Iniwändeyä Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “Bulämbam täpäna, usingu mayäyo. Gätä ilakngä nanduläknä kakengu, hängäläpä bänip gwalängge gamilu äwayo. Nätä nomda gandulu, Anätule nomune bima kat, inale gätä näle bänip kwikwik natäläk. ¹¹ Anätutä bänip gwaläng natängamike namikut. Tiwän nä hängänambangän hikngä tikut. Ge hängäläpä bänip gwalängge päkapulu awäyo,” yake kitokängawän, Isotä “Hiil, täke,” yang inikut.

¹² Unetäkänu using inikut. “Nä ginkät kunim,” yang iniwändeyä, ¹³ Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, enganga kälapna yangu andayiläk. Enganga yupsängu kitokake kunangäsändo. Tiwän sipsip towiyä gämän yangkäyä usäkän. Engangä mämnä näkayingu yupsängu kunangäsändo. Äyawämba ihapmäke, täpduxu gwendunekänu malä hikngä kuhikangu, kälawu undä axumning. ¹⁴ Ge bulämbam täpäna, gätä gämäk kunggayo. Tixawänä puyä äminä kälapkätkät engangkätdä wepdä älukukaying using kuxawä, apuhikangä, bulämbam täpänale, Seir uwomune apundopnim,” yang inikut.

¹⁵ Tiwänä Isotä using inikut. “Gäxät apningge äminu näxät apumängu täpätuyi yäniwa yiwixakut,” yang iniwändeyä, Jekopdä “Usingu inale tahawiläk? Gätä nä ilakngä nandupiläkkegän natät,” yang inikut.

¹⁶ Tiwänä täpduxu inä unggwenunekän, Iso hipdu täpän täkwämbän, Seirle kukut. ¹⁷ Tiwändeyä Jekowu Iso dolälwaläke kukut. Tike Sukot kukut. Täku yotnä tahake, kälapnäle gepmä pahakut. Ile tiwän kewu uwomu umänä Sukot* yang inikaying.

¹⁸ Jekopdä Mesopotemia teke apgulu, meyä dowäxäwäk apuhika, kewu Kenan uwomune taunu Sekem apundopgut. Täkapu selyotnä taunde wäkngäsäm tapikut. ¹⁹ Tikengä kewu selyotnä tapikulu uwomde, moningu 100 silwa, Sekemde nanä Hamor yänggwätde yämikut. ²⁰ Kewu uwomune alta Anätule tahake, umänä El-Elohe-Israel† yang inikut.

34

Jekopde wawakgä Dainale tahake, äminu sipgin

¹ Gwendune Jekopkätkät Leaxätde yäpə Daina mängälä kewu uwomune nanä dayipikge kukut. ² Hamoru, Hiwi nanä uläpä kewu uwomune nanäle kuhiläle yiwixakut. Ile wawaxu Sekem. Uläpätä Daina kambutake, tänggänggänuke tahawän malikut. ³ Tiwän Dainale natänggämätake, wamu ilakngäkän inikut. ⁴ Tikengä Sekemdä nanä Hamoru using inikut. “Mängälä aläpä näle yängamiyo. Tiwän mängätnale täpit,” yang inikut.

⁵ Jekopde wawaxu kälawu äminsak daying yiwitningge songänə päku yiwikin. Tixawän Jekowu “Sekemdä yäpəka Daina tahawän malikut,” yawä natäpgut. Tikengu wamu täkngatu doyakut. Tike wawakngäle yiwixakut.

⁶ Tixawän Hamor äwä wawakngä Sekem yangu Jekopkätkät wam yäningge, taun teke, Jekopde kukumäläk.

⁷ “Hängä womdu using tahakin,” yangu yawä nataknängä, Jekopde wawaxu kewu uwom kukinu teke, hipdu yolune apgin. Sekemdä Daina tänggänggänuke tahawän malikulu,

* 33:17: Hibru wamune, ‘Sukot’ yangu yäpuli gepmä. † 33:20: Hibru wamune ‘El-Elohe-Israel’ yangu yäpuli Anätu, Israelde Anätu.

Israel* yänggwätde kayine gutongä hikngä. Hängä dolahanangäsa täknga tahakut. Ge haminätä haminäle butayä natäke, Sekemde tokngä hikngä natäxäwük apgin.

⁸ Ge yolune apä, Hamordä Jekowu using inikut. “Wawaknga Sekemu yäpakale hikngä natäxak. Täkemba mängätinäle imining? ⁹ Tiwän mängälä ninkätan nanä damixätna, yäkwäle nimining? ¹⁰ Tiwän ninkät gatäke using yiwitnim. Kewu sawomuneka yiwitningge natäkengu, gihä kake, kewu uwomune yiwitnong. Tixäwük kewu awomkätanu täkekän tihikuning. Tixäwük kewu nindäne womduyi täke päning,” yang inikut.

¹¹ Tiwänä Sekemdä Dainale nanä äwä haminä yangu using yänikut. “Gindä wamu u yäwilu ‘Täke’ yaningä kakengu, inaleka naniningu äpme damit. ¹² Mängälä uläpale moningu dasingdasingga damitde natäkengu, täke tuwängutning. Hängä gwälamu dasäka damitde natakengu, täke yäning, tiwänu äpme damit. Inale mängälä uläpä ahikngä naminingge natäxat,” yang yänikut.

¹³ Haminä tahawän malikutde natäke, Jekopde wawakngä Sekemkät nanä Hamorkälu yäkwäle wamu kem yäningge natäke, using yakin. ¹⁴ “Using dolahanim. Hamininu gupnä domatäkin äminde yäminangäsändo. Using tahakengu, mäyäkngä hikngä natäpnimunin. ¹⁵ Tike hängä täkngatukän alahangäsän. Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Tiwänä ‘Täke,’ yangu daninim. ¹⁶ Tikengä mängälä mätexu damixätna, yäkwälexäyä nimining. Tiwän ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim. ¹⁷ Tike gupsä matäningge ‘Täke’ yangu doyawä, hamininu äläke kunim,” yang yänikin.

¹⁸ Tiwän Hamorkät Sekemkätä nätäpälü, wamu uläknga täke tikut. ¹⁹ Tiwän wäwi mätexu uläpä Jekopde yäpale hikngä natäpügutde, wamu yänikin using yupsäng pahakut. Äminu taunune nanätä kawä, äminu Hamorde yolune yiwixayingkätanu, Sekemu bulämbam täpä tikakut. ²⁰ Ge Hamorkät wawakngä Sekemkät taun yiwixaying notnä wam yänihimäläkke, taunde yämä däkäne kukumäläk.

²¹ Ku using yänikumäläk. “Äminu uläkwäxu notnin däkngäningge tahakaying. Kewu awomu inulung. Ge täke pena, ane tihikuxäwük yiwitning. Tixawän mängälä itäne nanä päxätna, yäkwäle nindäne päning. ²² Tiwändeyä using niniying. ‘Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Using tahawäyä, ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim,’ yang niniying. ²³ Ge using tahakengä, ile kälap äwä hängäläpä itäne yangu, ninkäyä towikngä däknganim. Ge ‘Täke’ yangu yänina. Tiwän ixät ninkät yiwitnim,” yang yänikumäläk.

²⁴ Yawät äminu undä yämä däkäne yiwikinu ‘Täke’ yake, wäwi taunune nanä undä gupnä matäkin.

²⁵ Täpduxu 3 gwendä apän, wäwi undä tokngä däkä päke, ‘Ämindä ämbänihipning?’ yangu donatake yiwixawä, Jekopde wawaxu, haminä Dainale natäke, Simeonkät, Livaixätä dä sänggwanä päke, taunune ko, wäwi undä sipät kumgin. ²⁶ Hamor, wawakngä Sekem yangkäyä sänggwatä matäwät kungäxawät, ko Daina Sekemde yolunetä täke, epuxukumäläk.

²⁷ Tiwänä Jekopde wawakngä using natäpgin. “Sekemdä hamininde gutongä täknga taunu anggäpangune tahakut,” yake, ko äminu axumginä dayike, taunune nanäle hängäläpä undä päkin. ²⁸ Sipsipnä, memenä, towiyä gämänä, dongginä äwä hängä undä taunune yiwikin, äwä songäne yiwikin yang päkin. ²⁹ Tixäwük hängä nomän täpäläpä, mängälä, engang, äwä hängä yotkätan yiwikinunin yangu undä päkin.

³⁰ Tiwänä Jekopdä wawakngä Simeonkät Livaixälu using yänikut. “Gitdä meyä täknga namikamäläk. Peres nanä, Kenan nanä yangu kewu awomune yiwixayinggä nandupä, nä wäyi ämin tinanggengak. Ninu äminu meyäng. Undätä anihipningge yanggatäke apungu, ninu undä nihipä kumnimunin,” yang yänikut.

³¹ Tiwän yäkwäle using inikumäläk. “Haminilu Sekemdä kukäle täke tihikukulu täke?” yang inikumäläk.

35

Jekowu hipdu Betel kukut

¹ Anätutä Jekowu using inikut. “Gä payäka Iso teke datäkuxawi, nä Anätu Betel apuke gandupgum. Ge awomu teke, une päko yiwixäwük, alta gwendu näle tahayo,” yang inikut.

² Tiwänä Jekopdä inäxät nana äwä ixät yiwixaying yangu undä using yänikut. “Hängä womdune nanätä ‘anätunin’ yake, ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä amumbä kunong. Tiwän gutongä täkngaläknga teke, käluk däkngake, u tahaningge tuwängge, täwiksä käluk pahanong. ³ Tiwänä Betel kopnim. Ko alta Anätule tahawit.

* 34:7: Jekopde umanu käluk täknga Israel.

Sänesäneka tihikukumune, meyä päkum gwenggwenune yangu Anätu näxät tihikuxäwik, gatängamikut,” yang yänikut.

⁴ Ge hängä womdune nanätä “anätunin” yake ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä äwä määläkäpä määlängäne pekin yangu undä, Jekopde imikin. Imä, Jekopdä pa kupäha bimä Sekemde wängäsım yiwixaxu undäkäle kematde kwayipekut.

⁵ Tikengä kewu uwomu teke kukin. Kuxawä Anätutä pahawän, äminbamu yotyolu uwomune nanä naxäla hikngä natake, doxu yäwakin. ⁶ Tixawän Jekop äwä äminu undä ixät kukin yangu kuhika, taunu Lus kondopgin. Lus taunu unggäpangu Kenankätan yiwikut. Äpmanu unggäpangu Betel yang inikaying. ⁷ Lus taun kondoke, Jekopdä alta gwenu tahake, kewu uwomu umanä El-Betel*, yang inikut, inale payänä teke datäkuxawänu, Anätu uwomune apän kakut.

⁸ Tiwänä Jekopde mingä Rebekale puyä äminu Debora une kupän, pa kupäha bimä Betelde amusikäwut yiwixak däkäne kwayikin. Kwayike pa undäkä umanä “Alon-Bakut” † yang inikin.

Anätutä Jekopde wam gwalängu hipdu imikut

⁹ Jekowu Mesopotemia teke apänä, Anätutä hipdu apu, wam gwalängu using imikut. ¹⁰ “Gä umanda Jekop. Tiwändeyä äpmanu Jekop yangu dongganikaning. Tike Israel yang ganikaning,” yang inikut. Using yake, umanä Israel yang inikut.

¹¹ Tikengä unetäkänu using inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Nätä äpme tahawa, gäle bapuka meyä sakngälake, kantri inäinä päke yiwitning. Tixäwik bapuka täpätuyi kingge yiwitning. ¹² Tixawän kewu Abrahamkät Aisakätde yämitde yänikumu, gäle äpme gamit. Tikengä bapukalexäyä uwomuningänu äpme yämit,” yang inikut. ¹³ Inike, Jekowu wam inikulu uwomune yiwixawän, teke kukut.

¹⁴ Tiwän kewu Anätutä wam inikulu uwomune, Jekopdä huwu belakngä gwendu täke, mahande kaxäwik natäpningge, däm täpän enakut. Täpän enawän, huwu unggwenu ofale wain yanggätä pingyapmike, olip yanggätäxäyä hipdu pingyapmikut. ¹⁵ Kewu Anätutä wam inikulu uwomu, Jekopdä umanä Betel yang inikut.

Reselu Bensamin dukngixäwik kumgut

¹⁶ Tiwänä Betel teke kuhika, taunu Eprat kuningge kukin. Kuxäwik Reselu engang kake täpikge tahawän malixawän, tokngä däkä päkut. ¹⁷ Tinggawän mängälä anggatängämikge yiwixak täpätä using inikut. “Manaxälayo. Wawakga täpätu dukngikaläk,” yang inikut. ¹⁸ Tiwän Reselu axupikge tixäwik, mepme wäsekngä pexäwik, umanä Benoni yang inikut. Tiwändeyä nanätä umanä Bensamin yang inikut.‡

¹⁹ Reselu axupän, Epratde kahit kwayimune kwayikin. (Eprat yangu Betlehemde amanu tupä nanä täknganin.) ²⁰ Tiwän Reselde mätmälune, Jekopdä huwu gwendu däm täpän enakut. Huwu unggwenu Reselde mätmätde tuwängge äpmankäyä ayiwixak.

²¹ Israelu§ hipdu kuhika, Migdal-Eder ku yapmike täku, selyotnä tapike, une yiwikut. ²² Kewu uwomune yiwihika, Rubendä nanäle puyä äminu mängälä Bilha uläpaxät kopän yiwikumäläk. Tiwänä Israelu yawä natäpgut.

Jekopde wawak

Jekopde wawaxu unekänu 12. ²³ Leale wawaxu Ruben, Simeon, Livai, Juda, Isakar, äwä Sebulun yang. Jekopde wawaxu yakap täpä Ruben. ²⁴ Tiwän Reselde wawaxu Josepkät Bensamin. ²⁵ Tiwän Bilha, Reselde puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Dankät Naptalixät. ²⁶ Tiwän Silpa, Leale puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Gatkät Aserkät. Wawaxu aläkwäxu undä, Jekopdäne, Jekowu Mesopotemia yiwixäwik towikulunin.

Jekopde nanä Aisakgä kumgut

²⁷ Jekowu nanä Aisakge Mamre kukut, Abrahamkät Aisakät tupä yiwikumäläk womune. Mamre Kiriati Arba taunde wäkngäsım. (Kiriati Arba yangu taunu Hebronde amanu tupä nanä täknganin.) ²⁸ Aisaxu krismasnä 180 yiwikut. ²⁹ Äminäläke hikngä tikengä kungäke, bapunä tupä kungäke päku yiwixakinunekän kukut. Tiwän wawakngä Isoxät Jekopkätäde kwayikumäläk.

36

Isole bapunä

* 35:7: Hibru wamune ‘El’ yangu yäpuli Anätu. Tiwän ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot. † 35:8: Alon-Bakut yangu yäpuli pa kwänäm tikin däkänin. ‡ 35:18: Benoni yangu yäpuli wawaknga meyä namik. Tiwän Bensamin yangu yäpuli wawaknga aläpä bänipna. § 35:21: Israel yangu Jekopde amanu käluk täknganin.

¹ Wamu aläknga Isole bapunätäne. Isole umanu täkngatu Idom. ² Iso mängätnä Kenan nanä päkut. Täpätu umanä Ada, Hit nanä Elonde yäpa. Tiwän täpätu umanä Oholibama, Anale yäpa tiwän Hiwi nanä Sibeonde bapunä. ³ Tikengä Basemat, Ismaelde yäpa, tiwän Nebaiotde haminu mahandeyä täkut.

⁴ Adale wawaxu Elipas. Tiwän Basematde wawaxu Ruel. ⁵ Tiwänä Oholibamale wawaxu Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Wawakngä uläkwxu, Isotä Kenan yiwixäwik towikulunin.

⁶ Isotä mängätnä, wawakngä, yäpanä, äwä ixät yiwixaying ämin, kälapnä äminsak, äwä hängäläpä Kenan kep womune yiwixäwik päkulunin yangu undä päke, notnä Jekowu teke, kewu malä womdune päku yiwikut. ⁷ Isoxät Jekopkätde kälawu äminsaxu meyä hikngä tinggäwä, kewu itä yiwikumäläxu uwomu, songäsongä kälawu undätänetä nänangäsä dolikut. Tiwän kewu uwomunekänu yiwitnangäsä dolikut. ⁸ Tinggäwän Iso bä Idomu hängänä undä päke, Seirkätanu täwalnä käyä womune päku yiwikut.

Isole bapunä kewu Seir yiwikindäne

⁹ Wamu aläknga Isole bapunä kewu Seirkätanu täwalnä käyä uwomune alakin täkwäkgäne. Äminu uläkwxu äpmanu Idom nanä yang yänikaying. ¹⁰⁻¹³ Isole mängälu Adatä wawakngä Elipas dukngikut. Tiwänä Elifasde wawaxu Teman, Omar, Sepo, Gatam äwä Kenas yang. Elipasdä mängätnä täpätuxäyä hipdu täkut. Umanä Timna. Tiwän itä Amalek dukngikut.

Isole mängälu Basematdä wawakngä Ruel dukngikut. Tiwänä Ruelde wawaxu Nahat, Sera, Sama äwä Misa yang.

¹⁴ Isole mängälu Oholibama, Anale yäpa, tiwän Sibeonde bapunä uläpätä wawakngä dukngikulu Jeus, Jalam, äwä Kora yang.

¹⁵⁻¹⁶ Isole bapunä täpätuyi yakap äminde Idom yiwikinde wam. Elipasu Isole wawaxu yakap täpänin. Wawaxu itä towimbän, yakap äminde yiwikinu umanä Teman, Omar, Sepo, Kenas, Kora, Gatam, äwä Amalek, yang. Äminu aläkwxu Isole mängälu Adale ayinä.

¹⁷ Isole wawaxu täpätu Ruel. Ile wawaxu yakap äminde Idom yiwikinu umanä Nahat, Sera, Sama, äwä Misa yang. Äminu aläkwxu Isole mängälu Basematde ayinä.

¹⁸ Isole mängälu Oholibamale wawaxu yakap äminde yiwikinu umanä Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Oholibama Anale yäpa. ¹⁹ Äminu aläkwxu, Iso bä Idomde bapunä inäinäne yakap äminde yiwikin äminunin.

Seirle Bapunä

²⁰ Äminu kewu uwomune yakap yiwikinu, Seir Hor nanä uläpäle bapunä. Seirde wawaxu Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, ²¹ Dison, Eser, äwä Disan yang. Seirde wawaxu uläkwxu Idomkätanu inä bapunäle yakap äminde yiwikin.

²² Lotande wawaxu Horixät Hemamkät. (Lotande haminu Timna.)

²³ Sobalde wawaxu Alwan, Mahanat, Ebal, Sepo, äwä Onan yang.

²⁴ Sibeonde wawaxu Aixät Anaxat. Ana uläpätä nanäle donggi songäsongä näningge päke kuke, yanggä tokngä akokayingu däkätu kakut.

²⁵ Anale wawaxu Dison, tiwän yäpanä Oholibama.

²⁶ Disonde wawaxu Hemdan, Esban, Itran, äwä Keran yang.

²⁷ Eserde wawaxu Bilhan, Sawan, äwä Akan yang.

²⁸ Disande wawaxu Uskät Arankät.

²⁹⁻³⁰ Ge Hor nanä uläpäle wawaxu Seirkätanu bapunä inäinäne yakap äminde yiwikinu, Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, äwä Disan yang.

Kingu Seir bä Idom nanä daying yiwikinde uman

³¹ Israel nanä kingge doyiwikin gwengwenkätanu, Idom nanäle kingge yiwikinu umanä using. ³² Bela Beorde wawakgä Idomde kingge yiwikut. Taunäle umanu Dinhaba.

³³ Yiwihika Belatä kungäxawänu, kingge Jobap Serale wawakgä yiwikut. Sera taunu Bosra nanä.

³⁴ Jobapdä kungäxawänu, kingge Husamu Teman nanä uläpätä yiwikut.

³⁵ Ge Husamdä kungäxawänu, kingge Hadat Bedatde wawakgä yiwikut. Hadalu Midian nanä Moap ku sigput täpänin. Taunäle umanu Awit.

³⁶ Ge Hadatdä kungäxawänu, kingge Samla, Masareka nanä uläpätä yiwikut.

³⁷ Ge Samlatä kungäxawänu, kingge Saul, taunu Rehobot nanä uläpätä yiwikut. Taun Rehobolu yanggä dupine inälängän.

³⁸ Ge Sauldä kungäxawänu, kingge Balhanan, Akborde wawakgä yiwikut.

³⁹ Balhananu, Akborde wawakgä kungäxawänu, kingge Hadardä däkngake taunu Pau yiwikut. Hadarde mängälu umanä Mehetabel. Mehetabelu Matretde yäpa. Matrelu Mesahapde yäpa.

Isole bapunä kuhiläle yiwikinde uman

⁴⁰⁻⁴³ Isole bapunä sakngälake, kewu Idomkätanu inänä päke yiwikin. Bapunä inänä yakap äminde yiwikinu umanä using: Timna, Alwa, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mapsa, Makdiel äwä Iram yang. Äpmanu äminu Idom nanä yang yänikayingu, Isole bapunä.

37

Notnä täkwäkgä Josepde mähe natäppgin

¹ Jekowu kewu nanätä yiwikulune Kenan yiwikut.

² Jekopde wawakge wam. Josewu krismanä 17 using tixawän, Josepkät notnä täkwäkguxät nanäle sipsip daying yiwikin. Notnä uläkwäxu nanäle mängälu Bilha, Silpa yangge wawak. Tixäwik notnäta gutongä dasingga pahawä dayipgulu, nanä apu inikut.

³ Israelu* äminälake alikengä, Josewu une towikutde, ile bänip gwaläng hikngä natäxäwik, täwixu gwälam hikngä kwämbätdu tahake imikut. Tike notnäle using hikngä donatäppgut. ⁴ Nanätä Josepdekän bänip gwaläng hikngä natäpän kake, notnäta Josewu mähemähe kaxäwik, wamu kätaxu doinikakin.

⁵ Gwendune Josepdä dambu täkngatu tike enake, notnä yäniwän natake, mähemähe hikngä une kakin. ⁶ “Dambu täkngatu using tit,” yake using yänikut. ⁷ “Ninu undä puyä tängätune wit† matäke wamähikanayä, näta wamät tupä däm enake yiwän, gindä wamäyinggä apu, nätäne tupä yiwitäpä gwahawän, sopäsopä puke, däm kepkätan päpu yamäying,” yang yänikut.

⁸ Tiwänä payänätä inikin. “Gä ninde yakapde yiwike, nindung yiwiläk?” yake, dambu ulike yänikutde, mähemähe hikngä kakin.

⁹ Josewu dambu täkngatuxäyä hipdu tike, payänä using yänikut. “Äpmanu dambu täkngatu kaxäwa, gusit, yekäp äwä kuminamu täkwäkgu 11 yanggä näle sopäsopä puke, däm kepkätan päpu yamäying,” yang yänikut.

¹⁰ Tiwänä nanätä natake, “Ina dambu tiläk?” yake ininggämätake, “Mingga, nä äwä notda yanggä gäle apuke, sopäsopä puke, dämäninu kepkätan päpu yannim?” yang inikut. ¹¹ Tiwän payänä täkwäxu tokngä natäppgin. Tiwändeyä nanä dambu ulänga iwikge natäng yiwikut.

Josewu notnäta äminde yämixäwik, moning päkin

¹² Josepde payänä taunu Sekem uwomde wäkngäsım päku yiwixäwik, nanäle sipsip daying yiwikin. ¹³ Tixawän Israeldä Josewu using inikut. “Payäka sipsiwu Sekem daying yiwiyak. Ge une kuyo,” yawän, Josepdä “Hi, äpme kuwit,” yang inikut.

¹⁴ Tiwän nanätä “Kuke dayipso. Payäka äwä sipsip yangu nomängänbä yiwiyak. Tikengä apu naniwiläk,” yake ining yäpiwän, Hebron Kupi teke Sekem kukut.

¹⁵ Une ku payänä yäwahikunggawän, äminu täpätutä kake, “Gä ina yäwäxaläk?” yang inikut.

¹⁶ Iniwän Josepdä “Nä payäna sipsiwu, säneka daying yiwiyak yake yäwaxat. Ge gätä andayiläkngä kakengu, täkembä naniwiläk?” yang inikut.

¹⁷ Iniwän “Dotande kuningge yawäxakumnä, ane yiwikinu aleke, une kukin,” yang inikut. Iniwän Josewu payänä yäwatake ku, taunu Dotan uwomde wäkngäsım kuke dayipgut.

¹⁸ Payänätä yiwikinune doxundoxawän, malä kuwän kake, kupsäle tängutningge wepdä wamu using yakin. ¹⁹ “Dambukän tinggaxu ane täpä aapunggak. ²⁰ Ge tänguke, gäpma hopä yanggätä yiwikge kwayikinu däkätune mutna pukuwik. Tiwän ‘Kälaptukgä tänguke nakin,’ yang ku yänim. Tiwänä dambunä tikulu bulä ämbä alawä känim?” yang yakin.

²¹ Unin yawä, payänä Rubendä anggatängämikge natake, “U! Kupsäle hikngä dolängutnim,” yang yänikut. ²² Unetäkänu using yänikut. “Dolängutna kupik. Dolänguke tokngä däkäxäyä doiminim. Tike gäpma kewu moyo womune yiwäxayingu andäkaxätan mutna pukuwik. Tiwän tokngä däkäxäyä doiminim,” yang yänikut. U yänikulu Josep gatängämike, nanäle täke kuwikge natake yänikut.

²³ Ge Josewu inälängän apänu, alänggängänuke, täwikngä gwälam hikngä uxwämbät tahakulu äläpä dogput. ²⁴ Tiwän täke täku gäpma undäkaxätan mumbä pukukut. Gäpma undäkä yanggänä wenä.

²⁵ Tikengä päku nakngä nake kaxawä, Ismael nanä äminu täkwäkgu Giliatkätandä apgin. Pa inuxu kápängänä käyä kamelu meyä gwenalune Isip päke kuningge päkappin.

* 37:3: Israelde umanu tupä nänä Jekop. † 37:7: Wilu rais bimä.

²⁶ Tiwän Judatä notnä täkwäxu using yänikut. “Ina gwaläng pänimde uläpninu tängut täkohopnim? ²⁷ Undanä. Ismaelde bapunäle yäna, moning nimixäwük täxut, inale ulapninu uläpä daknotnin, tiwän nan notnin. Ge dolängutnim,” yang yänikut.

²⁸ Tixawänu Midian nanä une hikngä apä dayike, Josewu gäpmanetä tuliwä akopgut. Tiwän 20 sekel silwale yawä, Ismaelde bapunätä uhike, Isipde täke kukin.

²⁹ Täke kuxawäyä, Rubenu gäpma däkäne apu, Josewu wenä kake, butayä hikngä natake, inä täwük wehikut. ³⁰ Tikengä apu notnä using yänikut. “Josewu wenä xat. Ngä nanu dasing täknganin ku iniwit?” yang yänikut. ³¹ Yawän meme gwendu guläkngä matäwä, daxu apä, Josepde täwixu daxune täpä mahakut.

³² Tikengä täwixu täpä mahakulu uxwämbälu nanäle täku imike, using inikin. “Täwixu axwämbät kake tämängu kätak kayo. Wawakgatänembä?” yang inikin.

³³ Iniwä täwixu uxwämbälunin kake “O, wawakngale täwük tinggak. Kälaptukgä alänguke yahandeke nakin,” yakut. ³⁴ Yake Jekowu inä täwük wehike, täwixu butayä täkngatäne pahake, wawakngäle butayä natäxäwük, gwayamu belakngä yiwikut.

³⁵ Tinggawän wawak yäpanä undä apu “Wamwambä inina, butayä täknga natäxu bulämdawük,” yake, wamwam inikin.

Tiwändeyä “Dombulämdawit. Tike butayä natähika, ninaxäyä kungäke, axumgin amindä yiwäxayingune wawakngale kuwit,” yaxäwük, Jekowu wawakngäle kwänämu iwükge tikut.

³⁶ Tixawänu Midian nanätä Josewu Isip täke kukin. Täke kuwä, Potipatä uhikut. Potipa kingge kulä tahakaying äminde kuhiläle yiwäxakut.

38

Judaxät Temaxätädäne wam

¹ Täpduxu uwomkätanu Juda* notnä peke, Adulam pukuwän, une nanä wäwi täpätu umanä Hira, ixät yiwikumäläk. ² Une yiwihika, Kenan mängälu täpätu kake täkut. Mängälä uläpäle nanä umanä Sua. Juda mängätinäxät yiwät, ³ tängene käyä tikut. Tiwän wäwi täpä dukngikut. Dukngiwän umanä Er yang inikumäläk. ⁴ Tiwän hipdu tängene käyä tiwän, wäwi täpä dukngike, umanä Onan yang inikut. ⁵ Tikengä wäwi täpätuxäyä Kesip yiwixäwük, dukngike, umanä Sela yang inikut.

⁶ Judatä wawakngä yakap täpä inulung tiwän, mängälä täpätu yangämikut. Mängälä uläpäle umanu Tema. ⁷ Tiwändeyä Judale wawaxu yakap täpä Yawele kayine gutongä hikngä pahakut. Pahawän Yawetä kupsäle tängukut.

⁸ Tiwänä Judatä wawakngä mahan täpä Onanu using inikut. “Payäkale natake, kombätäda pahangäming. Tiwän wawaxu yakap täpä payäkale nomde dukngiwük,” yang inikut.

⁹ Using iniwändeyä, Onanu “Engangu towimbilu ninanendo,” yang natäpugut. “Ge payänale kombätkä yiwixäwixu, engang aläyäk,” yake, yanggänä kewune moyo pexawän kukin. ¹⁰ Unin pahawän, Yawetä kawän, gutongä hikngä tikut. Tiwän ixäyä kupsäle tängukut.

¹¹ Tiwänä Judatä “Wawaknga Selaxäyä Tema täke kumsäk,” yang natake, ayinä Tema kemu using inikut. “Ayina, nangga minggale yolune päku yiwixayo. Tikengu wäwi käluxu täpätuyi mawäyo. Tixawän wawaknga Sela inulung täpä tikengä täpik” yang iniwän, Tema nanä mingäle kuwän yiwikin.

¹² Belakngä womdu yiwihikangä, Judale mängälu Suale yäpa axumgut. Kupän Juda mängätinäle gwäyäm yiwikdäkngake, notnä Hira Adulam nanä uläpaxät Timna koptumäläk. Timnä uwomune Judale puyä äminu sipsip dänggäm matäxawä koptumäläk

¹³ Tixawänu Tema using inikin. “Bapuka sipsipnäle dänggäm matäwükge Timna kopänak,” yang inikin.

¹⁴ Tiwän natake, kombätde täwixu pahanggaxu päpeke, täwixu kwämbätduhimdä kuhiläne wapän, nomnä epu umukut. Tikengä taunu Enaimde yämä däkäne kahilu Timnale kokaying täpäne täku puku yiwikut. Tema using natäpugut. “Sela inulung täpä alik. Nä itä täpän, engangu dukngitngäsä. Tiwändeyä näle wamu doyak,” yang natäpugut.

¹⁵ Tixawän Judatä apu, nomnä umukulunin kake, “Mängälä aläpä yumdekän täke tihikukayingunimbä?” yang natäpugut. ¹⁶ Tikengä “Bapunambä?” yangu donatäxäwük, Tematä yiwikulune kuke, “Täkembä yiwisim?” yang inikut.

Iniwän “Uyiwikengu, ina namiläk?” yang inikut.

¹⁷ Tiwän Judatä “Meme mäteknga gwendu äpme gamit,” yang inikut.

* 38:1: Juda uläpä Jekopde wawaxu täpätu.

Iniwän Tematä “Hängäka täpätu äpmasimdekan äpme nami tengyiwixawa, meme mätexu namixäwikngä täpiläk?” yang inikut.

¹⁸ Tiwänä Judatä “Ina hängä gamit?” yang inikut.

Tiwän Tematä “Hängä umanda tuwängge matäkinä guläkngane mapi epunggaxu uläpä, † napnä bulak namike, hiputdaxäyā namiyo,” yang inikut. Iniwän hängä inä natäpğut using uläpäyalu imänä yiwikumäläk. U yiwikumäläk gwende engang muhip päkut.

¹⁹ Judaxälu yiwikengä, Tema täku, täwixu nomnä umukulu uxwämbälu utdoteke, kombät täwikngä hipdu tahakut.

²⁰ Tixawänu Juda meme mätexu gwendu mängälä uläpäle imixäwik, hängä täpänä hipdu päpikge natäke, notnä Adulam nanä täpäle imän, täke kukut. Täke kuke teyā mängälä uläpä aläwämbän malikut. ²¹ Tiwän Hiratä wäwi taunune yiwäxayingu using yänikut. “Mängälä yumdekan täke tihikukayingu, Enaimde kahit täpäne yiwikulu sändanda?” yawän, “Andanu mängälä using bimä tihikunggaxu täpätu wenä,” yang inikin.

²² Tiwän hipdunä apu, Juda using inikut. “Axu tawämba maliwän, wäwi taunune yiwixayinunin yäniwa, ‘Andanu mängälä using tahanggaxu wenä,’ yang naniying,” yang inikut.

²³ Iniwän Judatä using inikut. “Yahikukata ninimitnäng. Ge undanä. Hängäläpa nätäne päkulu, undanä peke yiwixäwik. ‘Wamu inikum using meme mätexu ambä imit,’ yake gama, täke ku tawämbi malik. Ge using kakengu, undanä,” yang inikut.

²⁴ Yekawu gwenälä gwendu using yiwikengä, apu Juda using inikin. “Ayika Tema yumdekan täke tihikukinä, tängene käyā alik,” yang iniwä, Judatä using yakut. “Kepmän tulitäkepu däkine hawä ihikuyok,” yang yänikut.

²⁵ Yawän tängutningge kepmän täke epuxuwä, Tematä bapunäle hängäläpä yämike, wamu using tewän kukut. “Nä hängä aläpäyatde towikngätä engang muhiwu namikut,” yake, unetäkänu using yakut. “Guläkngane mapä epunggak äwä hiput yangu imindäneka? Ge kätak dayipso,” yang yäniwän, ku inikin.

²⁶ Iniwä Judatä hängä uläpäyalunin dayike, using yakut. “Gutongä nätä tahakum. Tike Tema gutongänä wenä, inale nätä kem inike, wawaknga Selale doimikum,” yawän, Tema dolängukin. Tiwänä hipdu doyiwikumäläk.

²⁷ Täpduxu engang kake täpikge natäpğut gwenune, “Ukgatäp tinggak,” yang natäpğin.

²⁸ Andayike päkut gwenune engangu täpätu kätakngä tewän epgut. Tiwän mängälä anggatängämikge yiwikut täpätä kake, “Andä gämäk apunggak,” yake, trelu gämänä täkngahimä kätakngane wamgut. ²⁹ Tiwändeyä kätakngä hipdu tuliwän koxawänu, notnä täpätä gämäk apğut. Tiwän mängälä uläpätä kake “Waxang! Gätä gämäk kitokake apunggaläk?” yawän, umanä peng using inikin. ³⁰ Tiwänä notnä trelu kätakngane wamgut täpä mahande apğut. Tiwän umanä Sera yang inikin.

39

Josepkät Potipale mängätkätäne wam

¹ Josewu Ismaelde bapunätä Isip täke pukukin. Tiwän Isipde kingge kulanä äminde kuhiläle yiwäxaxu Potipa uläpätä Ismaelde bapunäle kätaxune uhikut.

² Josewu Yawetä gatängämixawän, puyä towikngäle yolune pahaxawänu, nomängän tikin. ³ Potipatä kazawänu, Yawe Josepkät yiwixäwik gatängämixawän, puyä nomängän pahakut. ⁴ Tiwän Potipatä Josewu ilakngä hikngä kake, gatäkgatängäle tuwänguke, puyä äminä äwä hängäläpänä yangge kuhiläle yiwikge inikut.

⁵ Täpduxu Potipatä Josepde puyä imikut gwenunetä, Yawetä Josepde natäke, Potipale hängäläpä bänip kwikwik yämikut. Potipale hängäläpä yolune nanä awä puyäne nanä yangu undä bänip kwikwik yämikut. ⁶ Tiwän hängä täpänä undä Josepdä daying yiwikge inikengu, Potipa dasingga donatäpğut. Tike teyā “Naxu gätä hangamiyo,” yangu doinikut.

Josewu tänge täpä, nomnä yangu ilakngä hikngä yiwikut. ⁷ Womsim yiwihikangä, Potipale mängätdä Josep kambutake, “Ai, api pekata,” yang inikut.

⁸ Iniwän Josepdä “U. Usingu dolahawit,” yake using inikut. “Natäpso. Kuhitnale yiwixakgä nandupän, nä ämin nomän, tiwän hängänä nätä undä daying yiwitde nanikut. Tikengä hängä täpänäle meyä dowänggaxunin. ⁹ Yolu anggwende kuhiläle yiwitde näkän tuwängukut. Tikengu “Hängä täkekän päke pahayo,” yake teyā, gäle usingu donanikut, inale gä mängätnä. Anätule kayine gutongä hikngä uläknga, dasing tahawitde yanggaläk?” yang inikut.

† 38:18: Äminu uwomune nanätä using tahakakin. “Wamu aläknga nätä temänggat,” yakengu, hängä umanäle tuwängge matäkakin täpäläpä täke, pepane täpu tepä, tuwängä däkä une alakakin. Ge undäkänin kakengu, itä temäk yangu une natäxakin.”

¹⁰ Tiwändeyä mängälä uläpätä kwep äpman iniinilikut. Tiwän Josewu 'Täke,' yangu doyake, ile wängkasimkäyä doxukut.

¹¹ Gwendune puyä äminu okopi doxoxawä, Josewu puyä pahawikge kopgut. ¹² Tiwän Potipale mängätdä apu, täwikngäne tänggänggänuke, "Api pekata," yang inikut. Inike, täwikngäkän täxawän, Josewu epu datäkukut.

¹³ Täwikngäkän täxawän epu datäkuwän kakengä, ¹⁴ puyä äminä une pahakayingu yang yawämbän apä, kem wamu using yänikut. "Täwixu axwämbälu känong. Potipatä Hibru nanä ane täpä täkapu tekutdä tängänane wahike, mayakngä täknga nimikge tahawän, yangot. ¹⁵ Anggatängamingnge yangopa natake, täwikngä nätä yiwilune teke, epu datäkuk," yang yänikut, kemun.

¹⁶ Yake Josepde täwixu teng yiwixawän, ayä une apän, ¹⁷ using inikut. "Puyä äminu Hibru nanä täpä täkapu tekuläkgä mayakngä namikge tahak. ¹⁸ Tiwändeyä anggatängamingnge yangopa, täwikngä nätä yiwilune teke, epu datäkuk," yang inikut.

¹⁹ "Puyä ämindatä näle using tahak," yang iniwän, ayä tokngä hikngä natäpgut. ²⁰ Natake, Potipatä Josewu kalabus yolu kingge puyä ämindä gutongä pahawä pexaying gwenune täku tekut.

Tiwändeyä Josewu kalabusune yiwixawänu, ²¹ Yawe ixät gatäke yiwixäwik, ile nomän hikngä tahakut. Yawetä pahawän, kalabus ämin daying yiwixak täpätä Josewu ilakngä kakut. ²² Kake Josewu kalabus äminde kuhiläle tuwängkukut. Tiwän kalabuskatänu inaka pahakinu, itä yäxawän pahakin. ²³ Yawe Josepkät yiwike gatängämixawän, kalabuskatänu ina puyäka pahakulu nomängän tikin. Tiwän kalabus daying yiwixak täpätä puyä Josepde imikengu, meyä dowäkut.

40

Josepdä dambu tikindäne yäpulinä yakut

¹ Josewu kalabusune yiwixawängän, täpduxu gwendune Isipde kingge wain pahake iminggak täpä äwä bret hängäminggak täpä yangu kingge kayine gutongä pahakumäläk. ² Pahawät, Isipde kingu uläpätöde tokngä hikngä natäpgut. ³ Tikengä kalabus yolu Josepdä yiwixak gwenunekän päku, kalabus daying yiwixaying äminde kuhiläle yolune pekin. ⁴ Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä Josepde imän, daying yiwikut.

Kalabusune belakngä womdu yiwihikangä, ⁵ wain pahakakut täpä äwä bret hakakut täpä yangu dambu täpduxu inä unggwenunekän inäinä tikumäläk. Dambu ulikumäläxu yäpulinä inäinä.

⁶ Kwepdätä tembanä Josepdä apungu, anatänatälike yiwixawät dayipgut. ⁷ Dayike "Gilu inale natänatälikamäläk?" yang yänikut.

⁸ Yäniwän, "Nilu dambu inäinä dayimäk. Tiwändeyä dambu ulimäkke yäpuli nini-nangäsä äminu wenä," yang inikumäläk.

Tiwän Josepdä "Dambule yäpuli Anätutäkän yäminggaxunin. Ge dambuhä undan yähon," yang yänikut.

⁹ Tiwän kingge wain pahakakut täpätä Josewu using inikut. "Dambu tängäne wainu täkngatu kat. ¹⁰ Wainu uläknga kätakngä täkngayalä täkngatu. Tiwän gwäkgwäkngäne salinä yupsänggän alaxäwik galaying. ¹¹ Tiwän kingge käwu nätä tätnä, unggalayingunin päke sasapa, kingge käwune pukuwä, inäle imit," yang inikut.

¹² Tiwän Josepdä "Dambu uläknga yäpuli using," yake using inikut. "Katakngä täkngayalä täkngatu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu. ¹³ Täpduxu gwenalä gwendu yiwikengu, gä kalabusde yiwiläxu, kinggä yawän epuxuwiläk. Tiwän puyä yakap pahakakuläk täknga hipdu äpme gamän, wainu pahaxäwik, kingge imiläk.

¹⁴ "Gäle using tahawän kakengu, gätä näle butayä natäpso. Natake, kingu ainiyo. Tiwän kalabusunetä napmämbän epuxuwiw. ¹⁵ Nä Hibrule kewunetä ämindäkän nanitäkppin. Ngä anexäyä gutongä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä kalabusde yumdekän täkapu napmämbä yiwixat," yang inikut, Josepdän.

¹⁶ Wain pahakakut täpäle dambu yawän natake, Josepdä yäpuli nomän hikngä iniwän kake, bret hakakut täpächäyä Josewu using inikut. "Näxäyä dambu täkngatu using tit. Baskelu bretnänäxäyä gwenalä gwendu kuhitnane gwäpät. ¹⁷ Enetängä gwenune brelu inäinä kingge pä. Tiwändeyä anggwäpilune kwäwitdä apu päku naying," yang yakut.

¹⁸ Yawänä Josepdä natake "Dambu uläknga tiläxu yäpuli using. Baskelu gwenalä gwendu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu. ¹⁹ Täpduxu 3 gwenune kinggä yawän, kalabusunetä epuxuwi, guläkga pahandäkngake, däki täpäne täko mapä wukuwi, kwäwitdä gupda näning," yang inikut.

²⁰ Täpduxu 3 ungggwenu kinggä alakutde täpduk. Ge kinggä naxu puyä äminäle kuhiläle inulung hängyämikut. Tikengä wain pahakakut täpä äwä bret hakakut täpä

yang u kalabusunetä pewän epuxuke, puyä äminu uläkwäkke kayine kukumäläk. ²¹ Tiwän wain pahakakut täpä puyä tupä pahakakut using imän, kingge käwu hipdunä täke imikut. ²² Tiwänu bret hakakut täpä kinggä yawän, puyä äminätä täku, däki däkäne mapä pukukut. Hängä ulikulu inä dambu tike yawät, Josepdä yänikut using tikut.

²³ Tiwändeyä wain pahakakut täpä puyänä hipdu täkengu, Josepdä iniwän kakutde bulämnä hikngä natäpugut.

41

Josepdä kingge dambu yäpuli yakut

¹ Krismasu gwenälä apuxuwänä, Isipde kingu dambu täkngatu using tikut. Yanggä Nail Dupine yiwiike kaxawän, ² towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwikin. ³ Tixawän towiyä gämänu tänge wenäxäyä 7 yanggäxatandä akoxuke, tänge käyä gwenggwendä yiwikinunekän päkapu yiwikin. ⁴ Tikengä tänge käyä gwenggwenu, tänge wenä uläkwäkgä apu yähake napulukin. Tiwän kingu unin kake naxälake enakut.

⁵ Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tikut. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galakin. ⁶ Tiwän dupituxäyä bulä 7 alawä, gusitdä akonggakätandä wawuwawungu tokngä täkngatutä apu ihiwän, bulä mätekngä hikngä tikin. ⁷ Alake, wilu bulä inulung alakinu, mätekngä alakindä guläk päkin. Tiwän kingu unin kake naxälake enake teyä, dambu tikutnä kakut.

⁸ Tembänä enake, dambu ulikutde natänatälikut. Tikengä dambu natake yäpuli yäkaying äminunin äwä natändetdet ämin yang undä yawän apä, dambu tikulu yänikut. Tiwändeyä u yiwikinu täpätutä dambu ulikutde yäpuli donatake initapgin.

⁹ Tiwänä kingge wain pahanggak täpätä kingu using inikut. “King, gutongä tahakumu* using ganiwit. ¹⁰ Gätä näxät bret pahanggak täpaxätde tokngä natake, kalabus daying yiwixayingge kuhiläle yolune kalabusde nipmakuläk. ¹¹ Kupilä gwendune dambu inäinä tikumäk. Ulikumäxu yäpulinä inäinä. ¹² King kang yiwixayingge kuhiläle puyä äminu wawakdäkä Hibru nanä täpätuxät yiwikumäng. Ngä dambu tikumäxunin inita natake, yäpuli inäinä ninikut. ¹³ Tiwän hängä itä ninikut using hikngä tikin. Nä puyäna hipdu namixäwik, bret hakakut täpä tänguwä kumgut,” yang inikut.

¹⁴ Iniwän kinggä puyä äminä yäniwän, Josewu kalabusune yiwikulu yupsäng täkappin. Täkapä kuhit dänggämnä äwä gen dänggämnä yang matäke, täwixu käluk pahake, kingge kukut.

¹⁵ Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Dambu täkngatu titnä yäniwa, äminu täpätutäkänkäyä yäpuli donanik. Tike gäle using yaying. ‘Dambu iniwä natakengu, yäpuli nomängän yänggaxunin,’ yang naniying,” yang inikut.

¹⁶ Iniwän Josepdä kingu using inikut. “King, hängä uläkngä nätä dolahanggalunin. Tike gätä nataläxu, Anätutä äpme ganiwik,” yang inikut.

¹⁷ Iniwän kinggä Josewu inikut. “Dambu tängäne using kat. Yanggä Nail Dupile kway-imune yiwiike kaxawa, ¹⁸ towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwiying. ¹⁹ Tiwän ile mähene towiyä gämänu 7 tänge wenä, tiwän wäyi hikngä gwenggwenkäyä yanggäxätandä akoxuying. Isipde kewune towiyä gämänu usä bimä gwendunekänkäyä dohikngä dayipgum. ²⁰ Akoxuke tänge wenä unggwenggwendä apu, tänge käyä yakap akoxuying yähake napuluying. ²¹ Tiwändeyä ämindä dayikengu, ‘Usingbä naying’ yangu natäpnangäsändö, inale tänge wenä. Tiwän yakap yiwiying usinggän yiwiying. Tiwän unin dayike enat.

²² “Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tit. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galaying. ²³ Tiwän hipdu 7 alawä, gusitdä yähawän, mätekngä hikngä tiying. ²⁴ Tike ako wilu inulung alayingu, mätekngä alayinggä guläk päying. Tiwän unin dayike enakengä, dambu natake yäpuli yäkaying äminunin yäniwa, täpätutäkänkäyä yäpuli donanik,” yang inikut.

²⁵ Tiwänä Josepdä kingu using inikut. “Dambu tiläxu usäkän, tiwän yäpuli täkngatukän. Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁶ Towiyä gämänu nomänu 7 dayiläxu krismasu 7. Tiwän wilu bulä nomänu 7 dayiläkäyä krismasu 7. Dambu uläkngayalu usäkän, tiwän yäpuli buläkän. Naxu meyä äpme alaxawä, krismasu 7 apik.

²⁷ “Tiwän ile mähene towiyä gämänu tänge wenä, tiwän wäyi hikngä 7-u dayixawi akoyingkäyä, krismasu 7. Tiwän wilu gusitdä yähawän bulä 7-u wäyi alayingkäyä krismasu 7. Yäpulinä krismasu 7 nake äpme dapmäke yiwitning.

* 41:9: Gutongä u tahakulu kingu Josepdä tupä ininangäsä teyä doyakut.

²⁸ “Ayat usinggän Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁹ Isipkätanu naxu meyä hikngä alaxawä, krismasu 7 apik. ³⁰ Tiwänä ile mähehe nakge dapmäke yiwixawä, krismasu 7 apik. Apän Isipkätanu naxu meyä hikngä yakap alatningge äpme bulämdaning, inale naxu wenä hikngä tixawän, kep gomü wäyi tiwik. ³¹ Naxu wenä hikngä tiwän, naxu yakap alawä meyä näning gwenggwende äpme bulämdaning. ³² Anätutä dambu uläkngayat gamixu, yäpulinä buläkän usingge gamik. Inä Anätutä ‘Using hikngä tahawit,’ yangu anatäkengä gamik. U natäk using hikngä tinanggenggak.

³³ “Ge äpmanu äminu natändetdetnä kayä, tiwän natändetdet wam yänggaxu täpätu tuwänguyo. Tiwän Isip kewu awomu itä kang yiwik. ³⁴ Ile gepbine yiwitningge äminu täkwäkguxäyä tuwänguyo. Tiwän itä yiwike yäxawä, puyä pahaningune nanä undä, naxu 5 päningune nanä aupuke, 4 inäle pexäwik, 1-u puyä äminu uläkwäke yämixawä pening. ³⁵ Krismasu naxu nomän alatning gwenggwene nanä, wilu kingge umande päke, nak yolu taunune nanä gwengwene mahande näningge peke daying yiwitning. ³⁶ Naxu uläkwäxu mähande Isip nanätä takgä yiwixäwik päke näningge pening. Ge kantri awomu nakge dondapning,” yang yänikut, Josepdän.

³⁷ Josepdä wamu uläknganin yawän, kingkät puyä äminäxätdä natäpä, nomän tikut. ³⁸ Tiwän kinggä puyä äminä using yänikut. “Anätule wawungu äminu aläpäle tängäne yiwixak bimä käyä? Ngä uläpä tuwängutnim,” yang yänikut.

³⁹ Tikengä kinggä Josewu using inikut. “Wamu uläknga yäläxu, Anätutä gäle gamän yänggaläk. Tiwän natändetdet äminu gä bimä täpätu wenä. ⁴⁰ Ge gä kantrinale kuhiläle yiwiläk. Tiwän äminu undä gäle wam gwälamike yiwitning. Tiwändeyä nä king. Ile tiwän, näle kematde yiwiläk,” yang inikut.

Josewu kinggä Isipde bulämbam täpäle yiwikge tuwängukut

⁴¹ Kinggä Josewu using inikut. “Nätä gä bulämbam täpäle tuwänguwa, Isip kewu undä awomunin kang yiwiläk,” yang inikut. ⁴² Inike ringu tuwängge matäkinä kinggä kätakngäne täpän pukukulu utdoke, Josepde kätaxune täpän pukungämikut. Tiwänä hipdu täwixu kwikwikngätä bupginu belakngä kwämbätdu imän tahakut. Imän tahawänä, uhixu täkngatu goldä tahakinu Josepde guläxune mapän pukukut. ⁴³ Tiwän kinggä Josewu äminbamde yakap täpäle tuwänguwän yiwikutde, kalisu kwämbätdu† imän, une päko yiwike kukut. Kuxawän kingge puyä äminätä yakap kuxäwik, “Kundäkngake yapmitnong,” yang yakin. Kinggä Josepde using pahakut. Tiwän Isipde bulämbam täpäle yiwikut.

⁴⁴ Tiwän kinggä Josewu using inikut. “Nä king. Tiwändeyä using yänggat. Isipkätanu inaka yumdekänu dowahaning. Tike gätä ‘Using pahanong,’ yang yäxawikänä, pahaning,” yang inike, ⁴⁵ Josewu umanä käluk täknga Sapanet-Panea yang inikut. Tikengä Onde prisu‡ umanä Potipela, tiwän yäpanä umanä Asenat uläpä, kinggä Josepde imän, mängätnäle täkut. Tikengä Isipde kewu undä tihikuke kakut.

⁴⁶ Josewu krismasnä 30 using yiwixawän, Isipde kinggä puyä bulämbam däkä yawän täkut. Täke kingu teke, Isipde kewu undä tihikuke kakut. ⁴⁷ “Krismasu 7 naxu meyä alatning,” yakut using, krismasu unggwengwenu naxu meyä hikngä alakin. ⁴⁸ Isipkätanu naxu meyä alakin gwenggwene Josepdä yawän, naxu undä taunu yiwixayingune äpmele inänä petäke kukin. Naxu puyä taun kwayimune pahakinunin päxäwik, päku yämixawä, nak yolu taunune nanä gwenggwene petäke kukin. ⁴⁹ Wilu duksäng päkapu pexawä, meyä hikngä haluhalu yanggä gwene nanä bimä tikut. Tinggawän axendekinu kendetnangasändo tiwän, undan tekün.

⁵⁰ Krismasu nakge dapningge gwenggwenu doapuxawän, Josepde mängälu Asenat, Onde prisu Potipelale yäpätä wawakngä täpäyalä dukngikut. ⁵¹ Tiwän Josepdä “Anätutä gatängamän, meyä apgin äwä yotna nanä yangge ambulämdat,” yake, engangä yakäp täpä umanä Manase yang inikut. ⁵² Tikengä wawakngä maha täpä “Äminde kewune meyä bulak yiwit deyä, Anätutä tahawän, engangu towikggat,” yake, umanä Epraim yang inikut.

⁵³ Naxu meyä alakinu äalaxawäkän, krismasu 7 apuxuwän pulukut. ⁵⁴ Josepdä “Krismasu 7 nakge dapning” yakut using, krismasu yakap gwenu une apän, kepkewu sänesäneka yiwihikukayingu nakge undä dapgin. Tiwändeyä Isipkätanu naxu käyä tikut. ⁵⁵ Yiwihikangä Isip nanäxäyä nakge dapmäke, ku kingu nakngäle inikin. Tiwän kinggä using yänikut. “Josepde kuwä, itä dasingga pahaningge daniwänu, using pahanong,” yang yänikut.

† 41:43: Täpduxu uwomune kalisu hosdä tulipäke tihikukakin. ‡ 41:45: Onu miti yolu gwendule uman. Miti yolu unggwene Isip nanätä tumuxu gusitde yäkakin.

⁵⁶ Nakgäne täknga, kantri Isiwu undä gwen dapgîn. Tiwänä Josepdä yolu wit pekin gwenggwenu yämä siwän, Isip nanätä apu, naxu moninggä uhikin, inale Isipkätanu naxu wenä hikngä tikut. ⁵⁷ Kewu undä gwen naxu wenä hikngä tiwän, Isipgän apu, wilu Josepdä tängäne moninggä uhikin.

42

Josepde payänä täkwäxu Isip kukin

¹ “Isipkätanu wilu käyā,” yawä natäke, Jekopdä wawakngä yänikut. “Ginu ina nänimde nakge wamu doyake yiwixaying?” ² Isipkätanu wilu käyā yawäxakum. Ge une puku uhike päkakopnong. Tiwän unin nakengu, doxumnim,” yang yänikut.

³ Tiwän Josepde payänä 10 täkwäkgäkän wit uhiningge Isip pukukin. ⁴ Tiwändeyä Josepdä ulawu Bensaminu “Täke kuwä tängutnäng,” yake, nanätä äinindäkgakut. ⁵ Äminu nakge dapmäke, wit uhiningge kuxawä, Israelde wawakäyā pukukin, inale Kenankätankäyā naxu wenä tikut.

⁶ Isip kepkätanu Josewu kuhiläle yiwixawän, äminbamdä wilu ile tängäne apu uhixäwik, päke kukin. Tixawän payänäxäyā wit päningge apuke, Josepdä nomune sopäsopä puke, däme päpu, kewune yangin. ⁷ Axuwä Josepdä dayikengu, “Payäna,” yangu anatäpgut. Tike teyā “Womdune nanä yäning,” yake, “Ginu sänetä apukaying?” yangu kitokngäkän yänikut.

Tiwän “Ninu Kenandä nak uhinimde apumäng,” yang inikin.

⁸ Josepdä dayike, “Payäna,” yangu anatäpän deyä, payänä täkwäkgä “Äminu aläpä, Josepbä,” yangu donatäpgin. ⁹ Tixawänu dambu yakap tike dayipgut täkngale une natäpän kukut. Tiwän “Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.

¹⁰ Yäniwän, payänätä “O bulämbam täpänin, usinggendo. Tike nak uhinimde apumäng. ¹¹ Ninu täpätule wawakngän. Tiwän wamu hiyäkängän yäkamängunin. Ninu wepdä apuke dandutapnimde doapumäng,” yang inikin.

¹² Iniwä Josepdä “Ginu kem yäkaying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.*

¹³ Tiwänä yäkwäle wamu using inikin. “Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakngän. Naninä ulapninu täpäläläxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwixawät apgumäng,” yang inikin.

¹⁴ Tiwän Josepdä using yänikut. “Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yangu andanit. ¹⁵ Hiyäkändembä yäkayingge using tahake dandupit. Ane yiwixawäkän, ulapsä wasekngä täpä apik. Tike doapänu, kingu käluk yiwixakge umande, wamu kitokngä yänggat. Yolu awomu doleke kuning. ¹⁶ Ginu undä kalabusune pexawä, täpätutäkän ku ulapsä täkapsok. Tiwänä wamu hiyäkände yaying yangu natäpit. Tike wenä tiwänu, kingu käluk yiwixakge umande yänggat. Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yang natäpit,” yang yänikut. ¹⁷ Yake kalabus yolune päku pewän yiwixawä, täpduxu gwenälä gwendu tukwake kwakakut.

¹⁸ Täpduxu 3 gwenune Josepdä using yänikut. “Nä Anätule anaxäläkgalunin. Ge nätä daniwit using tahakengu, doxumnin. ¹⁹ Ginu hiyäkändekän yäkayingä kakengu, notsä täpätu kalabus yolune tewä yiwixawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kuning, inale notsäbamu taggä yiwayak. ²⁰ Tiwändeyä ulapsa wasekngä uläpähimu aläkapä kayot. Tikengä wamu hiyäkände yakinä tinggak yangu natäke, doyäwa dahipning,” yang yäniwän, “Uyänggaläk usingu äpme tahanim,” yang inikin.

²¹ Tikengä inäkänu using yiwikyakin. “Ulapnin tahana malikutde, äpmanu meyä nihä päkamäng. Kwänämät tixäwik ‘Manutnong,’ yang yakwakäxawängän, tahana malikut. Itä päkut bimä, meyä nihä päkamäng,” yang yakin.

²² Yawä Rubendä yänikut. “Nätä dasing danikum? ‘Josewu dolahana maliwik,’ yangu andanixawayä tahawäxakum. Unin tängutna kumgutde, ile yäkwäle täknga Anätutä meyä unin nimminggak,” yang yänikut.

²³ Josewu Isip wam yäxawän, puyä äminä täpätutä Hibru wamune päpän täkwaxawä, yänikut. Tiwän “Nihä wamu u yamängu dombä natäk,” yang natäpgin. Tiwändeyä wamu yakinu Josewu anatäpgut. ²⁴ Unin yawä natäke, Josewu kepman täpu kwänämnä tiwän täkawänä, hipdu ako wamu yänikut. Tikengä puyä äminä yäniwän, Simion

* 42:12: Josepdä payänä wamu kitokngä hikngä yänikulu, “‘Ulapnin pahana malikutde, meyä aläknga apunggak,’ yang natäkengu, bäniyā äpmebä täpä täkwämbik?” yang natäke yänikut.

tänggänggänuke, bälängä äwä kätakngä yangu, notnä axang yiwixawäkän, napdä wamgin.

²⁵ Tikengä Josepdä puyä äminä wepdäkän using yänikut. “Wit äwä naxu kahitde näningge yang inäinä kekngälukyäminong. Tikengä moningä inä päkapginu, wit kekngälutningunekän inäinä kekngälukyäminong,” yang yäniwän, inä u yänikut using kekngälukyämikin.

²⁶ Tiwänä yäkngä donggi päkapu pekinune päko peke, päke kukin. ²⁷ Axuxawä tukwawän, awetningge yiwikin womune, notnä täpätutä dongginäle nak imikge yäkngäxätan sikengu, moningä hipdu yäkngäxätan kekngälukinä kakut. ²⁸ Kake “Mäte kanong. Nä moningä hipdu yäkngäxätan kekngäluyingä tinggak,” yang yänikut.

Yäniwän meyä hikngä natäxäwük, kwätälä yamuxawä, kawäkawän tahake, “Anätutä awomu dasingge tahanggak?” yang yakin.

²⁹ Tikengä ko nanä Jewoku Kenan yiwixawän, hängä Isip kuwä, dasingga pahakinu undä inikin. ³⁰ Using inikin. “Isip kewu uwomde kuhiläle yiwixak täpätä ‘Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuying,’ yang ninike, kitokngäkän ninikut. ³¹ Tiwän nindä using inikumäng. ‘Ninu wamu hiyäkängän yäkamängunin. Wepdä apuke dandutapnimde doapumäng. ³² Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpälaxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwixawät, teke apgumäng,’ yang inikumäng.

³³ “Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä using ninikut. ‘Using tahawäyä, ginu hiyäkängän yäkaying äminunin yang natäpät. Notsä täpätu ane tewä yiwixawän, täkwägutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak. ³⁴ Tiwändeyä ulapsä wasekngä uläpähimu aläkapnong. Tiwän kawit. Kakengä ginu wepdä apuke nindutapningge doapuying, tike wamu hiyäkängän yäkaying äminunin, yang natäpät. Tikengä notsä ane yiwik täpä hipdu damit. Tiwän Isip kewu awomune täkekän tihikuning,’ yang ninikut,” yang inikin, nanän, Jewowun.

³⁵ Naxu päkinunin wälixäwixu, moningä wit uhinngge päke kukinu hipdu yäkmatetekngäne inäinä kekngälukyämikinä dayipgin. Unin dayikengu, wawakngäxät nanäxät naxälakin. ³⁶ Tiwän nanätä using yänikut. “Gindä pahawä, enganga täpälälätä hikngä hopikamäläk. Josewu hopikutnä äwä Simionkäyä hopinggak. Tiwän Bensaminkäyä täke kuningge yäkaying? Gindä tahaxäwük, meyä däkä namikaying,” yang yänikut.

³⁷ Yäniwän Rubendä nanä using inikut. “Bensaminu kätakngane teyo. Tiwän täke kuke, hipdu täkapit. Tike doläkapa kakengu, nina wawaxu uläpälalu yäkwäle täke sipi kumsimäläk,” yang inikut.

³⁸ Iniwän nanätä using yakut. “Reseldä dukngikulu wawaknga uläpä ginkälu dowukuning, inale payänä axumgut, tiwän aläpähimdäkän yiwixak. Tiwän nä äminäläke alit. Ge axuxawä, kahit täpäne meyä täkngatu ile apänu, nä butayä täknga naminingunin. Tiwän nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,” yang yänikut.

43

Josepde notnä hipdunä Isip kukin

¹ Kenan kepkätanu naxu wenä hikngä tikut. ² Tiwän wilu Isipdä päkakopginu änänggäwä puluwän, Jekopdä wawakngä using yänikut. “Hipdu puku, naxu uhike päkakopnong,” yang yänikut.

³ Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Äminu bulämbamu uläpätä yäko wamu using ninikut. ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut. ⁴ Ge gätä täke yawi, ulapninkät pukukengu, naxu äpme uhike päkakopnim. ⁵ Tike ‘Ulapsä mäläke pukunong,’ yawi, ninu dowukunim, inale ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut,” yang inikut, nanän.

⁶ Tiwänä Israeldä using yänikut. “Äminu bulämbamu uläpä ‘Ulapninu täpätu käyä’ yangu inale inikin? Using inikinde, meyä täknga namikaying,” yang yänikut.

⁷ Yäniwänä wawakngatä using inikin. “Äminu uläpätä nihäle äwä ninkät nanäle ninikwayikut. ‘Nansä undan yiwixak?’ yake, ‘Äwä notsä täpätu käyä?’ yang ninikwayikut. Tiwän ‘Ulapsä aläkepnong,’ yang niniyäk,’ yangu donatäxäwük, yäkwäle wamu ‘Hi, käyä,’ yang inikumäng,” yang yakin.

⁸ Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Iniwä, näle apän, yupsäng pukuna. Ge nak päkakopna nake, nin, gika, äwä wawakdäkänin yangu doxumnim. ⁹ Wamu kitokngä using yänggat. Bensaminu nina äpme kang yiwit. Nätä ane gäle doläkapukengu, gutongä nätä gäle tahawit. Ge gutongä u tahawit täkngale, meyä täknga täke namiläk.

Tiwän yiwikiyiwiknga yiwilune, nina iwikge äpme päng yiwit. ¹⁰ Gäta ‘Täke,’ yawi tupä pukukumäng gämu, hipduxäyä awukuke akopnam,” yang inikut, Judatän.

¹¹ Tiwänä Israeldä using yänikut. “Using tiwänu, using tahanong. Hängä gwälamgwälamu kewu awomune nanä yäksäne kekngäluke pänong. Ge bänip gwalängge, äminu uläpäle unin imining. Pa inuxu kápängä gwälam, ingutbamdäne yanggäyi, äwä pa salinu anakayingu kutan bimä unin yang pänong. ¹² Tikengä, moningu yakap päke kuwä ambäwäpahoke kengalutdamä päkapginkät, käluk päningkät unekän peke, ¹³ ulapsäxät täpä päke, äminu uläpäle yupsäng pukunong. ¹⁴ Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä tahawän, äminu uläpäta ginde butayä natake pewän, Simionkät Bensaminkälu päkapnong. Dasingga? Wawaknga wenä tiwänu, undanä. Butayä täkngane yiwixawit,” yang yakut.

¹⁵ Tiwänä Israelde wawaxu moning, bänip gwalängge hängä, äwä Bensamin yang päke, Isip pukukin. Päpu, Josepde kayine yiwikin. ¹⁶ Tiwän Josepdä Bensamin kake, puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä using inikut. “Äminu aläkwäxu yotnane yänipäku peyo. Tikengä kälawu gwendu tänguke hanggayo. Ge nätä kepmä wom apa, naxu ixät nänim,” yang inikut.

¹⁷ Tiwänä Josepdä inikut using, äminu uläkwäxu Josepde yolune yänipäke kukut. ¹⁸ Josepde yolune päke kuxawän naxälaxäwik, using natäpgin. “Yakap apna, moningu yäknginune kekngäluknimä päke kukumängge natake tahanggak. Ge anihpämäke, puyä äminäle päke pewän pahaxätäna, dongginin päpikge tahanggak,” yang yaxäwik naxäläkin.

¹⁹ Tikengä Josepde yolune yämä däkäne täku, puyä äminäle kuhiläle yiwixak täpä using inikin. ²⁰ “O, hiyäkän hikngä, bulämbam täpä. Yakawu ninu naxu ane uhinimde epgumäng. ²¹ Ngä axuxätäna tukwawän awetnimde yiwikumäng womune yäkngin sikengu, moningu inä awäkumäng usinggän inänä yäknginde mawune dayipgumäng. Ge hipdunin päkapukamäng. ²² Moningu kälukäyä nak uhinimde awämäng. Tiwändeyä moningu äminu uläpäta hikngä kengäluknimik yangu donatapgumäng,” yang inikin.

²³ Yawä “Täke un. Manaxälättronng, inale moningsä awäkum. Tiwändeyä Anätuhä, nansäle Anätutä hikngä hängä gwälamu yäksäne damikutnä tiwänak,” yang yänikut. Tikengä Simionu yawän, ku notnäle täkapgin.

²⁴ Tiwän Josepde yolune päke koke, yanggä bälängä hälutningge yämike, dongginäle naxu yämikut. ²⁵ Tiwän naxu une näning yang yawän kakinde, bänip gwalängge päkinu, Josepde kepmä wom apän iminingge tändäkngakin.

²⁶ Tiwänä Josewu yolune apän, hängäläpä tändäkngakinu imike, sopäsopä puke, däme kep däkäne päpu yangin. ²⁷ Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu iwalu dolike apuying? Nansä äminäläke yawäxakumu uläpä dasing? Täkekän yiwänak?” yang yäniwän ²⁸ yäkwäle wamu using inikin. “Naninu gäle gepbine yiwixak täpä täkekän yiwänak,” yang inike, “Äminu aläpä bulämbam täpä,” yang natake, sopäsopä hipdu puke, däme kep däkäne päpu yangin.

²⁹ Tiwän dayitake kukengä, inä mingäle wawaxu Bensamin kake, using yänikut. “Ulapsä wasekngä täpä yawäxakumu, unin an?” yang yänikengä, Bensaminu using inikut. “Wawaknga, Anätutä gäle gwälam hikngä tahaxawän yiwitake kuyo,” yang inikut.

³⁰ Ulapnä Bensamin kawän, butayä hikngä tiwän, yupsäng hikngä peke, epu täku, yotnä inä yiwixakätan kohopike, kwänämnä tikut. ³¹ Tikiyiwihikangä, kayi yanggänä yanggätä pahawän kuwä, apu dolikut wälä däkngake, puyä äminä “Naxu sixut,” yang yänikut.

³² Tiwänä sike, Josepde gwenu inätä imike, notnä täkwäkge inätä yämike, Isip nanä Josepde yolune nakayingu inätä sikyämikin. Isip nanätä naxu Hibru nanaxät näningge mähe hikngä natäxakin. Ge unekänu nänangäsändo. Ile tiwän inänä sikyämikin. ³³ Notnä uläkwäxu alakin using, yakap täpänetä ku wasekngä täpäne yaxowä, yiwitake kukin. Yiwitake kuwä, “Krismasninu ämbä natäxak?” yake, kawäkowän tahakin. ³⁴ Naxu sikyämikin, päyänä täkwäkge inänä yämikin. Tike teyä Bensaminde sikin gwenu, äminu 5-dä nänangäsä gwen sikin. Naxu naxälä näxäwik, wainkäyä naxälä tängoppin*. Tixäwik Josepkät kulälake yiwikin.

44

Josepde käwu ahopikut

¹ Naxu napä puluwänä, Josepdä puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä wepdäkän using inikut. “Naxu yäkngäne meyä kekngälukyämi dopäyä, moningäxäyä yäk mawu inänäne

* 43:34: Naxu bulämbam hängakakin gwengwentune wainkäyä alängokakin.

kekngalukyamiyo. ² Tikengä silwa käpna ulapnä wasekngä täpäle yäk mawune moningu wit uhiwikge päkapguktät kekngälukngämiyo,” yawän, inä Josepdä yakut using tahakut.

³ Kwepdätä tembanä hikngä gusilu akoxawän, Josepde puyä ämindä yäning yäpiwä, dongginä päke kukin. ⁴ Taun teke kuwä, belakngä dolixawän, Josepdä puyä äminä inikut. “Äminu uläkwxu yupsäng yawälake ku pänggänggänuke, using yäniyo. ‘Nindä ginde nomän tahana teyä, gindä ninde wäyi hikngä täkngä inale hikngä tahaying? Bulämbam täpänale käwu kukäle inale täying?’ ⁵ Käwu unggomune tängoxäwik, natändetdelu wepdä yiwixayingkäyä unggomune päxäwik yatapmänggaxunin. Ginu wäyi hikngä tahaying,’ yang yäniyo,” yang inikut.

⁶ Tiwän ku pänggänggänuke, wamu Josepdä yakut using yänikut. ⁷ Tiwänä using yakin. “O bulämbam täpä, dasingge hikngä natäke nininggaläk? Ninu hiyäkän hikngä yäkamäng. Usingu dohikngä tahamäng. ⁸ Moningu yäknginune dayipgumängu, Kenandä hipdu äwäkapna dayipguläk. Ge ‘Silva bä gol kukäle päying,’ yangu inale natäke nininggaläk? ⁹ Ninu apumängu äminu täpätutä täkngä kakengu, täke tänguwä kungäxawän, äwä ninu dolämängu puyä ämin moyoyikale yiwitnim,” yang inikin.

¹⁰ “Täke un. U yäkaying using tiwik. Imindäka täkngä kakengu, uläpä näle puyä ämin moyoyi däknaxawän, ginu täkwäkgu meyä dowäning,” yang yänikut. ¹¹ Yang yäniwän, yäkngä inäninä kewune yupsäng päpepu peke sikin. ¹² Sixawä Josepde puyä ämindä dayitake kukut. Payänäle yäxunetä dayitake kuhikangu, käp gomu Bensaminde yäxune kakut. ¹³ Tiwän unin kake, meyä hikngä natäke, inä täwik wehekin. Tikengä yäkngä donggi tängäne päko peke, hipdu taunde kukin.

¹⁴ Josewu yotnäne yiwixawän, Judaxät notnä täkwäkälu “Asing tahana, ninde butayä äpembä natäpik,” yake okopi päko, Josepde kayine pimakin.

¹⁵ Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu käpna kukäle inale täying? ‘Natändetdelu wepdä yiwixayingunin yatapmänggaxunin,’ yangu donatake tahaying?” yang yänikut.

¹⁶ Yäniwän, Judatä yäkwäle wamu using inikut. “O bulämbam täpänin, ‘Gutongä dolahamäng,’ yangu dasing ganinim? Anätutä wäyininu aläpän tapmäk. Nin äwä käp täkngä kaying täpä yangu undä puyä ämin moyoyika däknangim,” yang inikut.

¹⁷ Tiwänä Josepdä using yakut. “Usingu dohikngä pewa pahaning. Käpna kukäle täk täpätäkän näle puyä ämin moyoyi däknagake yiwixawän, ginu nansäle bänip kwikwik täkngane kunong,” yang yänikut.

Judatä ulapnä gatängämikge yakut

¹⁸ Tiwän Judatä täku, Josepdä yiwikulune inälängän yiwike, using inikut. “O bulämbam täpänin, wamu täkembä ganiwit? Kingkät gäxälu bulämbam täpäyat. Usäkän. Tike nä puyä ämindatä yäwa, tokngä manatängamiyo. ¹⁹ Tupä ninu using ninikuläk. ‘Ginu nansä ayiwänak? Tiwän notsä täpätu käyä?’ yang niniwi, ²⁰ nindä using ganikumäng. ‘Hii, nan-inu äminälake alikengä, ulapninu wasekngä täpä towikut. Ngä undan yiwälak. Mingätä wäwi täpäläläkän dukngikut. Dukngikutnä payänä axumgut. Tixawän wawakngä wasekngä täpätäkän yiwixak. Uläpä naninde bänip,’ yang ganikumäng.

²¹ “Tiwän gätä using ninikuläk. ‘Aläkepnong tiwän käwit,’ yang niniwi, ²² nindä using ganikumäng, o bulämbam täpänin. ‘Wawakdäkä uläpä nanä teke epnangäsändo, inale aleke epänu, nanä axupixunin,’ yang ganikumäng.

²³ “Tiwändeyä gätä puyä ämindä using ninikuläk. ‘Ulapsä wasekngä täpä doläkepä, ginde nomu hipdu dondandupit,’ yang ninikuläk. ²⁴ Tiwänä naninde hipdu kokengu, wamu uninikuläk usingän inikumäng.

²⁵ “Tiwänä nandä using yakut. ‘Hipdu puku naxu uhinong,’ yang niniwän, ²⁶ nindä using yakumäng. ‘Ninu dowukunim, inale ulapninu wasekngä täpaxälu dowukuna, äminu uläpätä ninde nomu dohikngä nindupikge yakut. Tike ulapninu aapänu, täke äpne pukunim,’ yang inikumäng.

²⁷ “Tiwänä nanindä using ninikut. ‘Ginu anatäxaying. Mängätntä wawakngä täpäläläkän hikngä dukngikut. ²⁸ Täpätu ahopikut. Tiwän nä doxakum. Dasingga? Kälap tukgambä tänguke yahandekin?’ ²⁹ Tiwän äpmanu aläpaxäyä aläke kunggawä, kahit bänäkängän meyä päpänu, gindä näle butayä bulämbam hikngä naminingunin. Nä äminälake alit. Ge nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,’ yang ninikut.

³⁰⁻³¹ “Bulämbam täpä, nana wawakdäkä aläpä näxälu doxuta kakengu, axupixunin, inale wawakdäkä aläpä nandäne bäniyä hikngä. Naninu äminälake hikngä damänsimu alik. Ge wawakdäkä aläpä ninkälu hipdu doxuna, nindä naninde butayä bulämbam hikngä iminimumin, tiwänu axupixunin. ³² Tiwänä unetäkänu, nätä wamu kitokngä hikngä täkngatu nanu using inikum. ‘Bensaminu nina äpne kang yiwit. Ge doläkapukengu, täpduk täpduxu yiwilu, meyä uläkngä ninaläkän yiwik,’ yang inikum.

³³ “Ge using kawengu, nā Bensaminde tangge tākembā gāle puyā āmin moyoyikale ane yiwixawā, wawakdākā alāpā payānā tākwākāt hipdu kopning? ³⁴ Tike wawakdākā alāpā doxuwānu, nā nanale hipdu doxuwit, inale meyā nanale apik tāknga kawitde māhe natāxat,” yang inikut, Judatān.

45

Josepdā ināle yatapgut

¹ Josewu butayā hikngā natake, kwānām titnangāsā hikngā tikin. Tiwān puyā āminā Isip nanā “Ginu undā hikngā yolu anggwenu teke epuxunong,” yang yānikut. Inale puyā āminā une yiwixawā, notnā “Nā Josep,” yang yāniwikge donatāpgut. Tike inākān yiwixawāyā yāniwikge natāput. ² Ge puyā āminu teke epuxawāyā, Josewu kwānāmu bulāmbam hikngā yangotixawān, Isip nanā natāxawā, kingge yolune yiwāxaying āminkāyā “Josewu using tik,” yang ku yawā natāpgin.

³ Tixawānā Josepdā notnā tākwāxu “Nā Josep. Nana undan ayiwānāk?” yang yānikut. Tiwānā notnā tākwāxu anaxālāke, yākwāle wamu doinikin.

⁴ Tiwānā Josepdā notnā using yānikut. “Ane inālāngān hikngā apnong,” yawān, apgin. Tiwānā using yānikut. “Nā notsā Josep, tupā gindā Isip nanāle yāmā uhikinunin. ⁵ Tiwāndeyā āpmanu nāle u tahakinde, bānipsāxātānu meyā mawānong. Bā tokngā tākngatu gihāle manatāpnong. Inale Anātutā āmin gatangyāmikge natake tewān, nātā gāmāxu apgum. ⁶ Nak tagkā yiwixātna, krismasu gwenalā apuxunggak. Tiwān nak puyā dowahake dowāke, krismasu 5-kāyā āpme yiwitnim. ⁷ Anātutā kahitnā inātā hikngā tākngatune gatāngdamān, gindā yiwike, bapuha mahande sakngālawikge natake tewān, nātā gāmāxu apgum.

⁸ “Nā yolu awomune gindā dolahawā apgum. Tike Anātutā tewān apgum. Tiwānā Anātutā napmāmbān, Isipde kingge natāndetdet inixāwik, kingge yolune yiwixaying āminunin dayingyiwāxāwik, Isipde kuhilāle yiwixat.

⁹ Ge ginu yupsāng ko, nana using ininong. ‘Nā Josep dika wawakgā wamu alāknga tewa apunggak. Anātutā tahawān Isip kewu awomde bulāmbam tāpāle yiwixat. Ge mayiwiyo. Tike nāle yupsāng hikngā epsō. ¹⁰ Pākepu nina wākngasim, distrik Gosenu kewu uwomune yiwilāk. Ge wawakga, bapuka, towiyā gāmānda, sipsipda, hāngā tāpāka yangu ane pākepu peke yiwilāk. ¹¹ Aminbamu undā nakge dapmāxawā, krismasu 5 apixunin. Ge ane epnong. Tiwān nātā dandung yiwit. Tike dondanduyiwa, ginu undā nakge dapnāng,’ yak wawakga Josepdān,’ yang ininong.

¹² “Nā Josepdā daninggat. Ginu undā nā nandukengu, anatāpnangāsā. Bensamin, gā ulapna hikngā. Gāxāyā nāle anatāpnangāsā. ¹³ Ge ko nana ahikngā ininong. ‘Josewu kantili Isipkātānu, umānā bulāmbam hikngā,’ yang inike, hāngā ane inaka dayiyinggexāt inike, yupsāng tākepnong,” yang yānikut.

¹⁴ Yānikengā Bensaminu tāku betake, kwānāmu initikut. Tiwān yākwālexāyā Bensaminā betaxāwik initikut. ¹⁵ Tiwān Josepdā notnā undā yānitixāwik, kis pahangyāmitāke kukut. Tiwānā notnātā wamu une inikin.

¹⁶ Tiwānā “Josepde notnā aapuying,” yangu kingge yolune yatāke kuwā natake, king āwā puyā āmināle kuhilāle yiwixaying yanggā tāke hikngā natāpgin. ¹⁷ Tiwānā kinggā Josewu using inikut. “Notda using yāniyo. ‘Wilu donggihāne pāko peke, Kenande hipdu kunong. ¹⁸ Ku nansā, gihāxāt nanā yangu undā ane nāle pākāpnong. Tiwān Isipde kewu nomān hikngā wōmdu dama, ane yiwitning. Yiwike pahawā, naxu nomāngān alaxawā pāke nāning,’ yang yāniyo.”

¹⁹ “Yānike unetākānu using tahaningge yāniyo. ‘Engangsa, māngātsā, nansā yang pākāpnongge, kalbinā bulāmbamu Isip nanātāne gwenduyi pāke kunong. ²⁰ Hāngā tāpāhāle manatāpnong, inale hāngā Isip nanā gwālamgwālamu āpme damit,’ yang yāniyo,” yang inikut, kinggān.

²¹ Tiwānā Israelde wawaxu using tahakin. Kinggā yakut using, Josepdā notnāle kal bimā bulāmbamu gwenduyi yāmike, naxu kahitde nāninggexāt yāmikut. ²² Unetākānu tāwik kālūxu notnāle kwāmbātdu kwāmbātdu yāmikut. Tikengā Bensaminde tāwik kālūxu 5 āwā moningu 300 silwa yang imikut. ²³ Tike nanāle pāku iminingge using pekut: Hāngā gwālamgwālamu Isip nanā donggi 10-une pāko peke, donggixāt ināle pengāmikut. Tikengā wit, bret, āwā naxu kahitde nāpikge yangu donggi māngālā 10-une pāko peke, donggixāt ināle pengāmikut. ²⁴ Pengāmike notnā yāning yāpiwān kuningge tahaxawā, using yānikut. “Kahit tāpāne tākungu, mayanganinong,” yang yānikut.

²⁵ Tiwānā notnā tākwāxu Isip teke, nanā Jepopde Kenan kopgin. ²⁶ Ko nanā using inikin. “Josewu doxumgut. Ayiwāxak. Tiwān unetākānu āpmanu Isipde kuhilāle yiwāxak,” yang inikin. Unin yawā, hatnāxāwik, “Hiyākān yākaying,” yangu donatāpgut. ²⁷ Tiwān

wamu Josepdä u yänikulu undä inikin. Tiwänä kalbimä bulämbamu Josepdä yämikut wengwenunin dayike, nanäle bäniwu tangäne yiwikut.

²⁸ Tikengä using yakut. “Hiyäkände hikngä. Wawaknga Josewu ayiwäxak. Ge pukuke kakengä kupit,” yang yakut.

46

Jekowu Isip kukut

¹ Tiwän Israelu hängä täpänä undä päke, yotnä teke kukut. Kuhikangä Berseba kundopgut. Une kundoke, nanäle Anätunäle kälawu sipmäke hawän yähäkukin.

² Tiwän kupiläne Anätutä tahawän, dambu bimä tikut. Tixawän Anätutä “Jekop, Jekop” yang iniwän, Israeldä “We! Nä ane,” yang inikut.

³ Iniwän Anätutä using yakut. “Nä Anätu. Bapukale Anätu, nä unin. Gä Isip kuwiläkke manaxälayo. Isipkätanu nätä äpme pahawa, gäle bapuka sakngälawän, kantri inulung hikngä dakngawän yiwitng. ⁴ Isiwu gäxät pukunimunin. Tikengä hipdu Kenanu päkakopit. Gä Josepkät yiwixäwik kupiyä, itä kwayiwik. Ge Isip kuwiläkke, manaxälayo,” yang inikut, Anätutän.

⁵ Tiwän Jekowu Berseba teke kukut. Wawakngä uläkwäkgä Jekop, mängätinä, engangä yangu kalbimä inulungu kinggä pewän kukinu unggwengwenkätan päko peke, päke kukin. ⁶ Unetäkänu kälawu äminsak äwa hängä täpänä Kenan päkin yangu undä unuxät pake kukin. ⁷ Jekopdä ixät nanä undä päke, Isip kukut. Wawakngä, yäpanä, bapunä wäwi, bapunä mängälä yang unda päke kukut.

⁸ Jekopde wawakngä, bapunä yangu Isip kukinu umanä using.

Yakap täpä Ruben. ⁹ Tiwänu Rubende wawaxu Hanok, Palu, Hesron, Karmi yang. ¹⁰ Tiwänu Simeonde wawaxu Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Sohar Saul yang. Saulde mingä Kenan nanä. ¹¹ Tiwänu Livaile wawaxu Gerson, Kohat, Merari yang. ¹² Tiwänu Judale wawaxu Er, Onan, Sela, Peres, Sera yang. Tiwändeyä Erkat Onankälu Kenan kumgumäläk. Judale wawaxu Peres, uläpäle wawaxu Hesron, Hamul yang. ¹³ Tiwänu Isakarde wawaxu Tola, Pua, Jasup, Simron yang. ¹⁴ Tiwänu Sebulunde wawaxu Seret, Elon, Jalel yang. ¹⁵ Jekopde wawaxu uläkwäxu, mängätinä Lea itä Mesopotemia yiwixäwik dukngikut. Yäpanä täpätuxäyä andukngikut. Umanä Daina. Jekopde mängälu Leatä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 33.

¹⁶ Tiwänu Gatde wawaxu Sifon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli yang. ¹⁷ Tiwänu Aserde wawaxu Imna, Isva, Isvi, Beria yang. Tiwänä haminä Sera. Aserde wawaxu Beria, uläpäle wawaxu Heber, Malkiel yang. ¹⁸ Gat Aser yangu, Jekopkät Silpaxätde wawak. Silpa uläpä Labandä yäpanä Leale puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Silpaxätde dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 16.

¹⁹ Jekopde mängälu Resel ile wawaxu Josep, Bensamin yang. ²⁰ Josepde mängälu Asenatdä wawakngä Isip dukngikulu Manase, Epraim yang. Asenalu Potipera Onde prisu uläpäle yäpa. ²¹ Tiwänu Bensaminde wawaxu Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art yang. ²² Jekopde mängälu Reseldä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 14.

²³ Tiwänu Dande wawaxu Husim. ²⁴ Tiwänu Naptalile wawaxu Jasel, Guni, Jeser, Silem yang. ²⁵ Dan, Naptali yangu Jekopkät Bilhaxätde wawak. Bilha uläpä Labandä yäpanä Reselde puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Bilhaxätde dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 7.

²⁶ Inä Jekopde wawak äwä bapunä yangu Kenan teke Isip kukinu unekänu 66. Wawakngäle mängät täkwäkäyä using kukin, tiwändeyä unuxälu doxendekin. ²⁷ Tike Josepde wawaxu Isip alakumäläxu uläpäyatkät Jekopde wawak, bapunä Kenan teke Isip kukinu uläkwäkälu unekänu 70.

²⁸ Isiwu axundokengu, Jekopdä Josewu Gosen apu dayipikge natake, Juda gämäk iningyäpiwän, Josepde kukut. Tiwänä Jekop yanggwälu Gosen kundoxawä, ²⁹ Josepkäyä Gosen kuwikge kalisu inäne gwenu tändäkngake, täko yiwike, nanä Israel kawikge kukut. Ku nanä kake täku betaxäwik, belakngä initikut.

³⁰ Tiwänä nanätä Josewu using inikut. “Nina kayitä angganduke, ‘Käluk yiwixäläk,’ yangu anatäxat. Ge äpmanu axupitdekän,” yang inikut.

³¹ Tiwänä Josepdä notnä, nanä, äwä nanäxät nanä yangu using yänikut. “Kingu using ku iniwit. Notna, nana, äwä nanaxät nanä yangu Kenan kewu uwomune yiwixayingu näle aapuying. ³² Äminu uläkwäxu sipsip, towiyä gämän yang daying yiwäxayingunin. Ngä sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä yangu undä päkapuying,’ yang iniwit. ³³ Ge kinggä yawän kuwä, ‘Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?’ yang daniwänu,

using ininong. ³⁴ 'O bulāmbam tāpānin, ninu tupā bapunindā pahakakin using pahakamāngunin. Wawakdākānetā sipsip, towiyā gāmān yang daying yiwixakumāngā, using daying yiwāxamāng,' yang ininong. Using iniwā, kinggā Gosen kewu awomune āpme pewān yiwitning, inale Isip nanā sipsip daying yiwāxaying āminde māhe natāxayingunin," yang yānikut, Josepdān.

47

Josepdā notnā, nanā yang kingge yānipākagut

¹⁻² Tiwānā Josepdā notnā 5 tuwānguwān, Gosen kep womu teke, kingge kukin. Kuke Josepdā kingu using inikut. "O king, nana, notna yangu sipsipnā, towiyā gāmānā, āwā hāngā tāpānā undā pāke, Kenanu aleke apuhika, Gosen kep womune aapuyingā undan yiwayak," yang inikut. Inikengā notnā ulākwāxu yawān, kingge kayine kopgin.

³ Tiwān kinggā using yānikut. "Ginu ina puyā bimā pahakayingunin?" yang yānikut.

Yāniwān yākwāle wamu using yakin. "O bulāmbam tāpānin, ninu tupā bapunindā pahakakin usinggān, sipsip daying yiwāxamāngunin," yang inikin.

⁴ Unetākānu using inikin. "Kenānkātanu naxu wenā hikngā tiwān, sipsipdā nānangāsāyā wenā tinggāwā, māteknā womsimu ane yiwitnimde apumāng. Ge gātā tākembā yawī, ninu Gosen yiwitnim?" yang inikin.

⁵⁻⁶ Tiwānā kinggā Josewu using inikut. "Isip kewu awomu gātāne. Nangga āwā notda yangu gāle apuying. Tiwān Isipkātānu kewu nomān hikngā Gosendān. Ge une yawi yiwitnong.

"Tiwānu notda ulākwākātānu, iminimindāka kālawu nomāngān daying yiwixayingā kakengu, u āminuningān tuwānguyo. Tiwān nātāne itā daying yiwitning," yang inikut.

⁷ Tiwānā Josepdā nanā Jekowu kingge kayine initākāpān, Jekopdā kingu wam gwalāng imikut. ⁸ Imān kinggā "Gā krismasda dasingdasing?" yawān, ⁹ using inikut. "Kewu anggomune tihikuxāwīk, krismasna 130 yiwixat. Tiwān u tihikukumu meyā bulak tihikukumu. Bapunatā tihikuxāwīxu, krismasu meyā ayiwikin. Tike nāle krismasu māteknā," yang inikut. ¹⁰ Tikengā wam gwalāngu hipdu imixāwīxu, aepuxukut.

¹¹ Tiwānā kinggā inikut using, Josepdā nanā, notnā yangu Ramses Distrikātānu* kewu womduhim yāmān, une yiwikin. Isipkātānu Ramses Distrikge kewu nomān hikngā. ¹² Unetākānu Josepdā nanā, notnā, nanāxāt nanā, āwā engang yangge natāke, naxu āmin apmāng yāmixawān, nāxāwīk yiwikin.

Josepdā Isip nanā gatāngyāmīkut

¹³ Isip nanā, Kenan nanā yangu naxu wenā hikngā tinggawān, taggā yiwixāwā, kitokngānā wenā tīkin. ¹⁴ Tiwānu moningu Isip nanātāne awā Kenan nanātāne yangu undā hikngā nakge tahaxāwīk, Josepde imā pāke, kingge yolune pāku pekut. ¹⁵ Isip nanā Kenan nanā yangu moningā undā mumbā pulukgāwā, Isip nanā undātā apu, Josewu using inikin. "Moninginu undā amutna puluying. Tiwāndeyā gā inale nindung yiwixawi kumnange tikamāng? Naxu nīming," yang inikin.

¹⁶ Tiwānā Josepdā using yānikut. "Moningsā awulukge tiwānu, kālawu alowikayingunin pākāpu namixawā, yākwāle naxu āpme damit," yang yānikut. ¹⁷ Yāniwān sipsip, meme, towiyā gāmān, hos, āwā donggi yangu undā pākāpu imikin. Tixawān yākwāle nak yāmān nāxāwīk, yiwixawā krismasu unggwenu apgut.

¹⁸ Krismasu unggwenu apuxuwān puluwānā, hipdu apu Josewu using inikin. "Bulāmbam tāpānin, 'Naxu nīmīyo,' yangu dongganinangāsā teyā, moningninu wenā. Tiwān kālawu āminsakāyā gāle undā anggamikumāng. Ge āpmanu hāngā tāpātu nakge gaminangāsā wenā. Tike nihāxāt kepninkātān. ¹⁹ Gā inale nindung yiwixawi kungāxātāna, kepninu moyo yiwitnanggenggak? Nihāxāt kepninkāt pāxāwīk, naxu nīmīyo. Tiwān ninu kingge puyā āmin moyoyi dāknānā, itā nihā āwā kepnin yangu towīknā dāknāwīk. Nak salin nīmīyo. Tiwān unin pahana, kewu wāyi doliwīk. Tiwān bulā alawā, unin pāke nake, doxummim," yang inikin.

²⁰ Naxu wenā hikngā tiwān, Isip nanā undā kepnā pewā, Josepdā kewu undā kingge umande uhiwān, kinggā pāke, towīknā dāknākut. ²¹ Josepdā kepnā uhiwān, āminu Isip nanā undā hikngā kingge puyā āmin moyoyi dāknākin. ²² Tike prisu moningu kinggā iwīkge yāmixawān, naxu uhīngnākakin. Ge nakge dondapmāke, kepnā dowewā pākut.

²³ Tiwānā Josepdā āminu Isip nanā using yānikut. "Āpmanu kingge umande kepsā, gihā yangu auhīnggat. Ge nak salinu anin pāku, puyāne pahanong. ²⁴ Itā bulā alawā pākengu, āpuke 1-u kingge imixāwīk, 4 gihāle penong. Tikengu gihāle peningune nanā kāwutdu

* 47:11: Gosen kewu uwomu umānā tāknāgatu Ramses Distrik.

sakngäyile pexäwük, käwutdu gihä, gihäxät nanä, äwä engangsä yang näningge, penong,” yang yänikut.

²⁵ Yäniwän using inikin. “O bulämbam täpänin, ninu axumnangäsä teyä, gätä ilakngä ninduke, gatängnimitäkapunggawi, käluk yiwitnanggekamäng. Ge kingge puyä ämin moyoyile äpme yiwitnim,” yang inikin.

²⁶ Tiwän Josepdä mämä wamu using teke. “Isipkätanu kewu kinggänekän. Ge äminu undä naxu puyäne nanä päkengu, äpuke, 1-u kingge imixäwük, 4 inäle pening.” Mämä wamu uläkngä äpmanikäyä using yiwäxak. Kinggä äminbamde kewu awäke teyä, prisde kewu dowäkut.

Jekopdä inä kupän kwayiningge Josep inikut

²⁷ Israel yänggwälu Isip päku, Gosen kep womune yiwikin. Une yiwixäwük, kepnä pätake kuke, engangu dukngixawä, meyä sakngälakut.

²⁸ Jekowu Isip yiwixawän, krismasu 17 apuxukut. Unekänu krismanä 147 yiwikut. ²⁹⁻³⁰ Täpduxu axupikge däpi tiwän, wawakngä Josewam yawän apän, using inikut. “Gätä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, näle natäke, gwälam hikngä tahaxäwük, wamu ganiwilu kätakga bakanale kematde täxäwük, ‘Usingu äpme tahawit,’ yang hiyäkände hikngä naniyo. Nätä kupa, Isipkätanu maxwayinong. Tike nätä kungäke bapunale kuwa, gupna Isipdä take, bapuna kwayikin womune täku kwayinong,” yang inikut, Josewun.

Iniwän “Usingu äpme tahawit,” yang inikut.

³¹ Tiwänä Jekopdä “Anätule umande hiyäkände hikngä naniyo,” yang iniwän, Anätule umande hiyäkände hikngä inikut. Tiwän Israelu däme däpmunä pekgak womune täpu temäke, Anätule eu wam yakut.

48

Jekopdä Epraimkät Manasexälu wam gwaläng yämikut

¹ Täpduxu womdu yiwihikangä, ämindä Josewu using inikin. “Nangga amalik,” yang iniwä, Josepdä wawakngä Manase Epraim yang yänipäke, nanäle kukut.

² Kuwän “Wawakga gäle aapuk,” yawä, Israelu awekulu, kwätän hikngä tahake, enake yiwikut.

³ Tikengä Josewu using inikut. “Nä Kenankätanu taunu Lus unggäpangune* yiwixäwa, Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä apu, wam gwalängu using namikut. ⁴ Nätä pahawa, gä engangu naxälä towimbi, meyä sakngälawük. Nätä pahawa, bapuka kantrinä inätä take yiwitning. Tiwän wäle wawakngä kewu Kenan uwomune päningu, Epraim, Manase yangkäyä awähimäläk. Tike ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune yiwitning. ⁷ Wamu u yänggalu, mingga Reselde natake yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke, Kenan kewu uwomune taunu Epratde wänggäsım kuxäwük, Reselu kumgut. Tiwän butayä hikngä natake, Epratde kahit kwayimune kwayikum,” yang inikut, Josewun.

⁵ Unetäkanu using inikut. “Nä ane gäle doapuxäwa, wawakga Isip alakumäläxu aläpäyalu nina wawak däknakamäläk. Ruben Simeon yang towikum bimä, Epraim, Manase yangkäyä wawakngä däknakamäläk. ⁶ Tiwän engangu Epraim, Manase yangge mehene towimbiäläxu, gikale. Tiwän näle wawakngä kewu Kenan uwomune päningu, Epraim, Manase yangkäyä awähimäläk. Tike ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune yiwitning. ⁷ Wamu u yänggalu, mingga Reselde natake yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke, Kenan kewu uwomune taunu Epratde wänggäsım kuxäwük, Reselu kumgut. Tiwän butayä hikngä natake, Epratde kahit kwayimune kwayikum,” yang inikut. (Epralu, äpmanu Betlehem yang inikaying.)

⁸ Tikengä Israeldä Josepdä wawakngä dayike, “Aläpäyalu imin?” yang iniwän, ⁹ Josepdä yäkwäle wamu using inikut. “Aläpäyalu wawakngä Anätutä ane Isip yiwixäwa namikulunin,” yang inikut.

Tiwän “Näle päkapsu. Tiwän wam gwaläng yämit,” yang inikut.

¹⁰ Israelu äminäläke tiwän, kayi kupilä tiwä, nomänu dondayipgut. Ge Josepdä wawakngä yänipäkapän, Israeldä bapunä päku betake, kis tahangyämikut. ¹¹ Betake Josewu using inikut. “Gäle nomu dombänggandupit yang natäxakum deyä, Anätutä pahawän, gikakänu donggandut. Tike wawakgaxät undä dandupa yiwimäng,” yang inikut.

¹² Tiwänä Josepdä wawakngä Israelde bälängäne wänggäsım yiwikumäläxu yäniwän, kwayimune päku yiwixawät, Josepdä sopäsopä nanäle nomune puke, däme kepkätan täpu temgut.

¹³ Josepdä wawaxu uläpäyalu, yakap täp Manase, tiwän ulapnä Epraim. Ge Josepdä Manase kätakngä dambunä hamändä take, Epraimu kätakngä hiyänä hamändä take, Israelde yänipäkapän, Manase Israelde hiyä käwut yiwän, Epraimu Israelde dambu käwut yiwikut. ¹⁴ Tiwändeyä Israeldä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhilune take, kätakngä

* 48:3: Tupä taunu Betel unggäpangnu Lus yang inikakin.

dambu hamändä Manasele kuhilune täkut. Manasetä gämäk alakut deyä, kätakngä hiyä hamändä doläkut.†

¹⁵ Tixäwik wam gwalängu using yämikut.

“Bapuna Abraham, nana Aisak yangu Anätule wam täwake, ile gepbine yiwikumäläk. Anätu uläpätä yiwikiyiwiknga yiwitakapulu, iwikge nandung yiwik.

¹⁶ Meyä näle apginu nä axumnangäsä teyä, itä ängela däkngake gatängamixawän yiwitakaput.

Ge Anätu uläpätä wakwäkdäkä aläpâyalu bänip kwikwixu äpme yämik.

Ämindä wawäkdäkä aläpâyatde uman yakengu, nina, bapuna Abraham, äwä nana Aisak yangge dombulämädning.

Tiwän wawäkdäkä aläpâyalu engangu äpme towimbät, meyä sakngälawik, kewu anggomunen,” yang yakut, Jekopdän.

¹⁷ Nanätä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhit täpän kake, Josepdä “Uhamänu Manasele kuhit tänangäsä tahanggak?” yang natake, nanäle kätaxu uhamänu Manasele kuhiläne täku tewikge täxäwik, ¹⁸ using inikut. “Nan, usingundo. Yakawu aläpänin. Ge kätakngä hiyä hamändä ile kuhit täyo,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Jekopdä usingu dolahawikge natake, using inikut. “Wawaknga, anatät. Ixäyä bapunä äpme meyä sakngälake, kantri inätä täke yiwitning. Tiwän umanä käyä tiwik. Tiwändeyä ulapnäle umanu bulämbam hikngä äpme tiwän, payänäle umanu yapmimbik. Tiwänä ulapnäle bapunä meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning,” yang inikut.

²⁰ Tikengä täpduxu unggwenune Jekopdä wam gwalängu using yämikut.

“Mahande Israel nanätä äminu wam gwaläng yäminingge natakengu, gitde natäpä apän, using yänining.

‘Anätutä gwäläm hikngä tupä Epraim, Manase yangge pahakut usingu, gälaxäyä usinggän pahayok,’ yang yänining,” yang yänikut, Jekopdän.

Wamu u yakulu, ulapnä Epraimde umanu yakapde yiwän, payänä Manasele umanu mahande yiwikut.

²¹ Tiwänä Israeldä Josewu using inikut. “Nä axumnanggenggat. Tiwändeyä Anätu ginkälu äpme yiwixäwik, bapuhäle kewune hipdu danipäke kuwik. ²² Sekem nanäle kewu nomän hikngä. Tupä kwälämma, gwäwäyana yang päke, Amor nanäxät amäke, kewu uwom täkumu notdale doyämit, tike gäle gaminggat,” yang inikut.

49

Jekopdä wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänitapgut

¹ Jekopdä wawakngä yangyävambän apä, using yänikut. “Wäkngasim apnong. Tiwän mahande dasingga yiwitninggäne danitapit.

² Ginu undä Jekopde wawak, ginu undä ane apnong.

Nä nansä Israeldä yäwilu, apuke natäxätning.

³ Ruben, gä wawaknga yäkap täpä.

Näle kitokngä, gätä päkuläk.

Wawäkdäkäne gä gämäk towikum.

Umanda käyä.

Kitokngäka käyä.

⁴ Tiwändeyä umanda wenä tiwik.

Yanggä däkngake matäwä sipmäkayingbimä säkge doyiwxäläxunin.

Nanggale mängätkät pekumäläk.

Mängätanaxät peke, mayäkngä bulämbam hikngä namikuläk.*

Ge gä yakap täpäle doyiwiläk.

⁵ Simeonkät Livaixälu yiwikiyiwikngä usäkän.

Hängä amäk pahanangäsätäne päke, äminsipmäk tahakamäläxunin.*

⁶ Wepdä wam yäxawälu, nä doxuwa yiwitnim.

Wam yiwikiyäxawälu, donggatängyama yänim.

Inale tokngä natäkengu, ämin sipmäkamäläxunin.

Äminde towiyä gämände kendängalu yumdekän sipmändäkngawät tahandambätäkayingunin.

⁷ Bäniptoxu yupsäng natake, tokngä natäxäwik,

† 48:14: Tupä nanätä wam gwaläng yäminingge, wawakngä yäkap täpä nanätä kätakngä hiyänä hamändä päke, ulapnä dambunä hamändä päkakin. * 49:4: Yakap 35:22 * 49:5: Yakap 34:25-30

āminu tokngä däkä yumdekän yāmikamälāxunin.
 U tahakamälākge tokngä däkä inä pähimälāk.
 Tiwän bapunä unekānu donggatāke yiwitning.
 Tike Israelkätanu kewu notnätä päningune täpātu täpātu petāke kuwa yiwitning.

⁸ Juda, notdatä umanda tängetnatning.

Iwalda gätäkän sipilāk.

Tiwän nanggale wawakgä gäle sopāsopä putning.

⁹ Juda, gä laion bimä.

Laiondä kälap ku sipmāke nake,

hipdu päkapu pekyiwixawä,

āmindä doxu pahangyāwāxayingbimä.

¹⁰ King puyä Judatä täpixu āmindä dolāning.

Inä bapunätä tätāke koxawä,

towikngätä apungä puyä uläknga täpik.

Tāke kantri undä itä daying yiwik.*

¹¹ Donggi wain puyāne āwamä pewä, wain salinu ānāning.

Tiwän täwikngāxāyā wain yanggätä āhälutning.

Tiwāndeyä wainu dowuluwik.

¹² Āmindä wain tängokgāwä, kayi wain bimä dak tining.

Kälawu āminsakge māmu āmindä päke tängokgāwä,

mayä māmākimä kwak hikngä tining.†

¹³ Sebulunu yanggä gwende kwayimune yiwik.

Kewu uwomu nomän tiwän, sipdä päkapu yiwitningge nomän.

Kewu Sebulundä täpixu täkungu taun Saidonde kewune yiwik.

¹⁴ Isakalu donggi kitokngä gwendu bimä.

Tiwāndeyä meyä kāwukāwut wamāngāmä,

moyo päke pek yiwik.

¹⁵ Isakalu kewu āyiwä tākaningge womdu kawän nomän hikngä tiwānu,

moyo yiwän tākāning.

Tike āminde puyä āmin moyoyi dākngake,

meyä päpikge gwetakengu,

puyä kitokngä hikngä pahawik.

¹⁶ Danu āminä nomän daying yiwik.

Israel notnätä daying yiwixaying using daying yiwik.

¹⁷ Danu gomok bimä.

Gomokgä kahitāpāne kohopike yiwixawä, āminu hos tängāne apä, hosde bäläng yāhawä, hosdä hätnawä, āminu hos tängāne yiwixayingunin päkepu sipmākaying using tahawik.‡

¹⁸ Yawe, gätä gatāngamilākge yiwixat.

¹⁹ Gatde yolu kukanananggä apu pahawä malining.

Tiwāndeyä Gatdä māhexātandä apu sipik.

²⁰ Aserde kewune naxu nomän alätning.

Tiwän naxu gwālam hikngä kingge yāmik.

²¹ Naptali meme tukgä inä natāk tihikuxāwik,

engangä gwālam hikngä dukngikaying using tahawik.

²² Josewu nawu täkngatu bimä.

Yanggä akondokayingune doke, salinä meyä hikngä alāxawä,

kätakngä täpmāxāwik, dāmān täpä täpä kopik.

²³ Kwālemdä amākaying āmindä tokngä natāke kwālemdä temningge pahakin.

²⁴ Tiwāndeyä Josewu kwālemdä päkulu,

* 49:10: Wamu alāknga, yāpulīnā kätak hikngä donatāxayingunin. † 49:12: Judale kewu nomän hikngä tiwän, nak puyä meyä pahaxāwik, kälawu meyä towitning. ‡ 49:17: Dande bapuna āminu naxālāndo. Tiwāndeyä kitokngānā kāyā tiwä, iwalnā sipning.

kätakngä doyamumbä, nomängän mukut,
inale Jekopde Anätu kitokngänä käyä uläpätä gatängämikut.
Anätu uläpä Israel daying yiwixak täpänin.

Anätu uläpä Israelde hup.[§]

²⁵ Bapukale Anätutä gatängaminggaxunin.

Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä hänip kwikwik gaminggaxunin.

U gamikgä pahawän, hopä enetängätä kepdane epning.

U gamikgä pahawän, yanggä amälankätandä kepdane akopning.

U gamikgä pahawän, mängälä gin yänggwätkätan nanä engangu meyä dukngitning.

²⁶ Wam gwalängu bapunatä näle namikinu, gäle gamitdä ayapmik.

Wam gwalängu meyä hikngä anggaminggatdä täwalde nomu ayapmik.

Wam gwalängu anggaminggalu gätä päpiläk.

Notda täkwäkätanu äminu bulämbam däknagakuläkgä päpiläk.

²⁷ Bensaminu homu tuxu kitokngäna käyä gwendu bimä.

Kälawu tembänä ku sipmäke nänggaxunin.^{**}

Ge kupiläne notnäle uhike yäminggaxunin,” yang yakut, Jekopdän.

²⁸ Wamu uläkwäxu Israelde wawaxu 12 uläkwäkgä bapunä mahande dasingga yiwitninggäne yänikulunin. ‘Using yiwitning’ yang u yänikulu, wawakngäle yiwikiyiwikngä dayipän tixawä yänikut

Jekopdä kupän kwayikin

²⁹⁻³⁰ Wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänikengä, Jekopdä wawakngä puyä wamu täkngatu using yänikut. “Nä axungwäke notna axumgin aminde kuwitde däpi alik. Ge axupa, gupna Kenan täke kunong. Täku hupgänangu bapuna, nana yang pekindäkäne tenong. Hupgänangu undäkä Makpelaaxätan, Epron Hit nanä uläpäle kewune. Makpelaaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim. Hupgänangu undäkä kepkat Abrahamdä Epronde kätaxune mätmätde uhikut. ³¹ Abraham, mängätnä Sara yang u undäkäne pekin. Tiwän Aisak, mängätnä Rebeka yangkäyä unekän pekin. Ge Leatä kupäntäyä une tekum. ³² Kewu uwomkat, hupgänangu undäkäxälu Abrahamdä Hit nanäle kätaxune auhikut. Ge ninaxäyä axupa, gupna aläku, hupgänangu undäkänekän tenong,” yang yänikut.

³³ Puyä wamu wawakngä yänipulukengä, Jekowu bälängä awekgaxune päko peke kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

50

¹ Nanatä kupän, Josewu butayä hikngä natäke, nanä betake initixäwik, kis tahangämikut. ² Tikengä “Gupnä bukatayäk,” yake, puyä äminä doktale yiwixaying täkwäxu yäniwän, nanäle guwu mälasin pexäwik, täwikgä täpä koptut.* ³ Puyä uläkngä tahananggengu, täpduxu 40 tahakakin. Ge Israelde guwu using pahaxawä, täpduxu 40 apuxukut. Tixawän Isip nanä ile butayä natäke, kwänäm tixawä, täpduxu 70 apuxukut.

⁴ Butayä täkngane yiwikinu puluwänä, Josepdä kingge puyä äminu umanä käyä täkwäxu using yänikut. “Näle täke natäkengu, kingu using ininong. ⁵ ‘Josewu nanatä using inikut. “Wamu uyäwilu, Anätule umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yang naniyo,” inike “Nä axupitde däpi alinggak. Ge nätä kupa, mätmälu Kenen kep womune inale kwayikum däkäne täku teyo,” yang iniwän, “Usingu äpme tahawit” yangu Anätule umande inikut. Ge täkembä tewi, nanä Kenan täko tekengä, hipdu apik?’ yang ininong,” yang yänikut. ⁶ Yäniwän king ku iniwä, Josepde wam natäke, kinggä using yakut. “Täke. Nanggatä yawän Anätule umande inikuläk using täko teyo,” yang inikut.

⁷ Tiwänä Josewu nanä kwayiwikge koptut. Tiwän kingge puyä äminu umanä käyä kingge yolune pahakaying, puyä äminu umanä käyä Isipkätan pahakaying awä ⁸ Josepkät nanä, payänä, ulapnä, nanäxät nanä yang u undä koptin. Tixawän Gosenu engangä, sipsipnä, towiyä gämänä yanggäkän yiwikin. ⁹ Tixawän amäk äminu hos tängäne päko yiwike kukaying ämin, äwä karis bimälängäne päko yiwike kukaying ämin yangkäyä using koptin. Äminu u koptinu meyä hikngä.

¹⁰ Axuhika Atat nanatä witde dapäkdapäkngä uhinggikaying womune kundoppin. Atalu Yanggä Jordan Dupine wäkngäsim. Uwomune kundokengu, butayä hikngä natäke,

§ 49:24: Anätu huwu bulämbamu gwendu bimä. Israel nanä undan kuhopiwä, iwalnätä sipnangäsändo. ** 49:27:

Homu tukgä kälap yäwäke sipmäke napulukaying using, Bensaminde bapunäxäyä iwalnä using pahaning. * 50:2:

Isip nanä umanä käyä ämindä kupä, gupnä bukatayäk yake, doktatä gupnä matäke, häniyä sike, maäläsinu inäinä peke, täwikgä wamätäke kokakin. Tikengu boksune pexakin.

kwänämu bulämbam gwen tikin. Tixäwik Josepdä nanäle natake, butayä täkngane yiwixawän, täpduxu 7 apuxukut. ¹¹ Butayä täkngane yiwixawä dayike, Kenan nanä uwomune yiwixayinggä using yakin. “Isip nanä butayä hikngä natäxaying,” yang yakin. Ile tiwän, kewu Yanggä Jordan Dupine wäkngäsimu uwomu, umanä ‘Abel Misraim,’[†] yang inikaying.

¹² Jekopde wawaxu inä yänikut using tahakin. ¹³ Nanäle guwu Kenan kewune täko, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekin. Makpelaxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Hupgängangu undäkaxät kewu uwomkälu Abrahamdä mätmätnäle, Efron Hit nanä uläpäle kätaxune uhikut. ¹⁴ Nanä kwayikengä Josep, notnä äwä äminu ixät koppin yangu undä hipdu Isip kukin.

Josepdä notnä bänip kwikwik wam yänikut

¹⁵ Nanä kwayikengä, Josepde päyänä täkwäxu using yakin. “Nanu alikut. Ge wäyi täkngaläkngä Josepde pahakumängge, yäkwäle Josepdä tokngä natake, tokngä däkä nimiyäk,” yang yakin.

¹⁶ Yake wamu Josepde using tewä kukut. “Nangga axupikge däpi tixawänu, using ninikut. ¹⁷ Josewu using ininong. “Wäyi täkngaläkngä payäkatä gäle pahake tokngä däkä gamikindeyä, gutongänä pahawi hopinong,” yang ininong,’ yang ninikut. Ninu nanggale Anätule gepbine yiwixamäng. Ge wäyininu täkembä pahawi hopining?” yang yawä ku inikin. Iniwä Josewu wamu uläknganin natake, kwänänä tikut.

¹⁸ Tiwänä payänä undä täkwäkgä täkapu, Josepde kayine pimake, “Ninu gäle puyä ämin moyoyi,” yang inikin.

¹⁹ Iniwä using yänikut. “Manaxältonng. Nä Anätundo, ngä nätä tokngä däkä damit. ²⁰ Gindä näle wäyi pahaningge natäpgin. Tiwändeyä Anätutä wäyi u pahakinunin täpän täkwämbän, nomän tik. Äminu meyä axumnangäsä teyä, Anätutä änggatängyämän, käluk yiwixaying. ²¹ Ge manaxältonng. Gihäxät engangsäxälu äpme dandung yiwit,” yang yänikut, bänip kwikwik wamun.

Josewu äxumgut

²² Josewu notnä täkwäkät Isip yiwikin. Tixäwik Josewu krismasnä 110 tikut. ²³ Äyiwixawängän wawakngä Epraimde bapunä alawä, wawakngä Manasele wawaxu Makirde engangkäyä alawä, Josepdä inäle päkut.

²⁴ Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Täpduxu axupitde däpi alik. Tiwändeyä Anätu änggatängdamikge äpme apik. Itä apungu, ginu kewu awomunetä, kewu Abraham, Aisak äwä Jekop yangge yämikge kitokngä hikngä yänikut womune danipäke kopik,” yang yänikut. ²⁵ Yake using yänikut. “Wamu daniwilu, ‘Usingu äpme tahanim’ yangu Anätule umande naninong. Anätutä änggatängdamikge apänu, gupna kewu awomunetä ähikngä täke kopnong,” yawän, “Usingu äpme tahanim,” yangu Anätule umande inikin.

²⁶ Josewu krismasu 110 yiwike kumgut. Tiwänä gupnä mälasin peke, bokskätan tekin.

[†] 50:11: Hibru wamune ‘Abel Misraim’ äwä “Isip nanä kwänäm tikaying,” yangu guläkngä usäkän.

Rut

Naomi ayä axumgut

¹ Tupä Israel nanä kingu wenäne, Israel äminde kepkätanu gusit tiwän, naxu wenä tikut. Tiwän Juda nanä täpätu Betlehem yiwixakulu, mängätnä, wawakngä täpäyat yang päpän, Israelu teke, womsimu kantri Moap päku yiwitningge kukin. ² Wäwi uläpä umanä Elimelek, tiwän mängätnä Naomi, tiwän wawakngä uläpäyatde umanu Malon, Kilion yang. Uyänggwälu Efralunetä sakngälakin. Tiwänu taunä Betlehemu uwomu Judaxätan. Uwomu aleke päku Moap yiwikin.

³ Päku yiwihika, Elimelexu aweke kungäxawän, Naomi wawakngä täpäyatkät inäkän yiwihika, ⁴ wawakngä mängätnä Moap nanä päkumäläk. Umanä Opa, Rut, yang. Moap päku, krismasu 10 yiwike, ⁵ wawakngä Malon Kilion yangkäyä undä kungumäläk. Ayä wawakngä uläpäyat yangu undä teke kumgin, Naomin.

Naomixät Rutkät Betlehem kukumäläk

⁶ Womsimu Moap yiwixawän, “Yawetä äminämbamu apu gatängyämike, naxu wuyäne nanä yäminggak,” yawä natäpugt. Tikengä Moap teke ayinä täpäyatkät hipdu kuningge tändäkngakin. ⁷ Tike ayiwixakut womu teke, hipdu Juda kep womune kuningge kahit täpäne kukin.

⁸ Täku kahitbäna ayinä yänikut, “Hipdu mingsä yot gihänggijhä kukahon. Gitdä näxät, axumgin äminkätde tahakumäläk bimä täknga, Yawetä gitde gwälam hikngä pahayok. ⁹ Yawetä gatängdamän, apsä päke, ile yolune gupsäng yiwison,” yake, kis pahangyämän, kwänämnä duksäng tikumäläk.

¹⁰ Tixäwik, “Undanä. Nilu notdambamde gäxät kunim,” yang inikumäläk.

¹¹ Tiwän “Ayina hikngä, kukahon, yotsäle. Inale kunim, näxälu? ‘Wawakngä äpmembä dukngiwän itä pähimäläk,’ yang natäxamäläk?” yang yänikut Naomitän. ¹² “Ayina hikngä, yotsä hipdu kukahon, inale nä äminäläke alit. Ge apna tänangäsando. Nina natäpa wawak dukngitnangäsä tiwän, kupilä anggwenunekän apna täke, wawaknga dukngiwa, ¹³ gilü ile yiwixawät täkahimäläk? Bä wäwi täpätuyi dayikengu, apsäle doxuhimäläk? Ayina hikngä, undana. Meyä gitdä pämaläxu nätä pätdä ayapmik, inale Yawetä nä maha temängamikut,” yang yänikut.

¹⁴ Unin yäniwän, hipdu duksäng hikngä tikumäläk. Tike Opa hawanä kis tahangämike, yotnäle kukut. Tiwändeyä Rulu Naomixät gatäke kuhimäläkge natäpugt.

¹⁵ Tiwän, Naomitä inikut. “Kayo. Notda mängälu notnämbamkät anätunäxätde hipdu axunggak. Gäxäyä kuwi kukahon,” yang inikut.

¹⁶ Tiwändeyä Rutdä using inikut. “Anggapmambitde mananing yäpik, hipduna kuwitde mananing yäpiyo. Säneka kuwi, näxäyä axuwit. Säneka yiwi, näxäyä une yiwit. Gäle notdambamu näle notna. Gäle Anätuka näle Anätuna. ¹⁷ Säneka kupi, näxäyä une kupa kwayining. Nilu kungäkgäkänä matäwik. Tike hängä täpätutä matäwänu, Yawetä meyä bulämbam hikngä namikge natäxat,” yang inikut. ¹⁸ Tiwän Naomitä kawänu, Rulu ixät kuhimäläkge kitokakut. Tiwän axuwikge ining yäpikulu undan tekut.

¹⁹ Tiwänä unetä kuhika, ku Betlehem kundopgumäläk. Kundopät Betlehem nanä undätä duksang kulakaxäwik, mängälätä “Naomimbä an?” yang yakin.

²⁰ Yawä “Naomi yangu mananinong. Mara yang naninong, inale Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä yiwikiyiwiknga alahawän wäyi hikngä tikut,” yang yänikut, Naomitän.*

²¹ Tikengä hipdu using yänikut. “Anetä teke kukumu, hängäna meyä. Tiwändeyä Yawetä hipdu moyo hikngä nanitakapuk. Ge Naomi yangu inale nanining? Yawetä nä alahawän malit. Kitokngänä Käyä Täpätä meyä anamik,” yang yänikut.

²² Wamu uläknga Naomitä Moap kep teke, ayinä Rulu Moap nanä täpäxät hipdu kukumäläkgäne. Täpduxu uwomkätanu sänggum bimä bali yang yänikayingu moyokän matäxawä, Betlehemu kundopgumäläk.

2

Rulu Boasde wuyäne pahakut

¹ Naomile ayä Elimelekät nanä täpätu hängänämbamgän tiwän umanä käyä. Uläpä umanä Boas.

* 1:20: Naomi yangu yäpuli kulakak. Mara yangu yäpuli meyä.

² Rut Moap nanä täpätä Naomi inikut. “Tewi wuyäne kuwa, imindäka ilakngä nandupänu, ile mehene kuxäwük, bali salinu itä matäxawän epningu butuwit,” yawän, “Ayina hikngä, kuyo,” yang inikut, Naomitän.

³ Tiwän Rulu axu, nak matäkakin äminde mehene yäwaxäwük, bali itä matäxawä epginu, bututäke kukut. Puyä ulängä kukulu, Boas Elimelekät nanä uläpätäne yangu äpmeyä katapgut.

⁴ Awahaxawä, inä unggwenunekän Boasu Betlehemdä apu, nak matäkakin äminu “Yawexälu gikä, ” yang yäniwän, yäkwäle “Yawetä pahawän nomändän yiwiläk,” yang inikin.

⁵ Tiwänä Boasdä nak matäkin ämindäne kuhiläle tuwängukut täpä inikut. “Mängälämätexu aläpä imindäne?” yawän, ⁶ yäkwäle using inikut. “Uläpä Moap nanä, Moapdä Naomixät apgumäläxunin. ⁷ Tembänä apu “Täkembä tewi nak matäkaying äminde mehene yäwaxäwük, bali awamäxawä däpäkngä epningu butuwit?” yang nanike, bututäkapuk. Tiwändeyä gepmäne matekngä wesim yiwän täkaying,” yang inikut.

⁸ Tiwänä Boasdä Rut inikut. “Kätak natäxayo. Bali wuyä awomu maleke ku, täpätuyitäne tängälängäne mambutuyo. Mängälämätexu wuyä alängäne pahakayinggä kuxawä kuxäwük butuyo. ⁹ Wäwi säneka matäwayak yangu kätak dayixäwük, mängälämätexu ixät pahakayingu mehene yäwayo. Puyä ämina, ‘Malahawä maliyok,’ yangu kitokngä ayänit. Yanggäkalembä tiwä, axu itä uhike peningunin tangopso,” yang inikut.

¹⁰ Tiwänä Rutdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke inikut, Boasun. “Nä malä nanä. Tiwändeyä ilakngä inale nanduxaläk? Näle inale natäxaläk?” yawänä, ¹¹ Boasdä inikut. “Nä anatäpnum, apdatä kungaxawän, hawakale dasingga tahatäkapunggaläxun. Mingga, nangga, yotda yang peke, äminu tupä dondayixakuläkge apguläkge nä anatäpnum. ¹² Ge u tahakuläkge yäkwäle, Yawetä gamiyok. Yawe Israel nanäle Anätuninu anggandung yiwikge apguläk täpätä hängäläpä meyä gamiyok,” yang inikut.

¹³ Yawän, “Bulambam täpäna, gä näle ilakngäkänu usinggän nandupiläkge natäxat. Mängälämätexu gäle wuyäne pahakayingu umänä käyä, tiwän nä umana wenä. Geyä wam gwälangu gätä naniläk, meyä nätä pälu anggatängaminggak,” yang inikut, Rutdän.

¹⁴ Nak nänangäsä täpduk tiwän, Boasdä Rut inikut. “Ane apu, brelu päke, yanggä kaxalä täkngane pewi kaxalawä, nänggä,” yang inikut. Yawän, Rulu täkapu, bali matäkaying ämindä yiwikinune puku yiwikut. Tiwänä Boasdä sänggumde notnä puhäk hakinu imikut. Imän napän täke tiwän, naxu käwutdu ayiwikin.

¹⁵ Anake, bali butuwikge enaxawänä, Boasdä wuyä äminä kitokngä yänikut. “Bali awamäpeningunembä päpän kakexäyä, mainiwä mayäkayok. ¹⁶ Tike awamäpeningune nanä notnäxäyä aluliwä akopä pengäminong, tiwän butuwik. Tiwänu maininggämätanong,” yang yänikut.

¹⁷ Geambutuxawän tukawän, bali u butukulu täku sipmäng yäwambän bulätäkän epä kawänu, meyänä 13 kilo bimä tikut. ¹⁸ Tiwän bali päke, taun täku, dasingdasingga päkulu hawanä iniwän kakut. Tiwän anapän täke tiwän yiwikinkät sike imikut.

¹⁹ Imän kake, “Äpmanu säne butuläk? Iminde wuyäne päläk? Äminu uläpä gandutewän päläxu, Yawetä pahawän nomändän yiwiyok,” yang inikut, Naomitän.

²⁰ Iniwän Rutdä, inikut, iminde wuyäneka pahakulun. “Puyä ulängä pätdäne towikngä umänä Boas,” yang inikut.

²¹ Iniwän, “Boasu Yawetä pahawän nomändän yiwiyok. Yawetä axumgin äminkät käluk yiwixaying äminkätde gwälam hikngä pahanggaxu dolexak,” yake using inikut. “Wäwi uläpä apnitde notnä hikngä. Ge notnäle natäke nindung yiwitnangäsä täpätu,” yang inikut, Naomitän.

²² Iniwän, Rut Moap nanä uläpätä inikut. “Täkngatuxayä using nanik. ‘Puyä äminaxät unekän gatäke kuxäwük butuyo. Tixawän sänggum bimä undä matäwä puluwik,’ yang nanik,” yang inikut.

²³ Tiwän Naomitä Rut inikut. “Ayina hikngä, mängälämätexu Boasde wuyäne pahakayingkät kuningu täke. Inale äminu täpätule wuyäne ku päxawi, tahawä maliyä,” yang inikut.

²⁴ Ge mängälämätexu Boasde wuyäne pahakakinkät gatäxäwük, bali pänggawä puluwän, witkäyä pänggawä pulukut. Unggwengwenkätanu Rulu hawanäxät yiwikumäläk.

3

Rulu ayäle täwakut

¹ Täpduxu gwendune hawanätä Rut inikut. “Ayina hikngä, nätä wäwi täpätu kake gama, itä mängätinäle täpän, yotsäne gupsäng yiwisimäläk. ² Boasde natäpso. Mängälämätexu

ile wuyä pahaxawä ku butukuläxu uläpä apnitkät nanä. Äpmanu tukwatde bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune döpäkdöpäknä uHINGGIWIK. ³ Ge yanggäka häluke, hängä kápängänä käyā gudane pahake, täwikga käluk pahake, uwomune kuyo. Tike nak yanggä yangu donapuluxawänu, alänggämänu maxuwi gandupsok. ⁴ Awäku pewänu, une hikngä pekgak yangu kätak kayo. Ge awexawänä, ku täwixu aomipewixu, nomnä bälängä omimbik däkähimgän tängenake, bäläng kwayimnäne peyo. Tiwänu itä dasingga tahawiläkge äpme ganiwik,” yang inikut.

⁵ Iniwän Rutdä inikut. “U yanggaläk usingu äpme undä pahawit,” yang yakut.

⁶ Tikengä Rulu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukakin womune ku, hawanätä dasingga inikulu, undä täwake pahakut.

⁷ Boasu nakngäxät yanggänäxät napän, täke hikngä tinggawän, bänipgwäläng natäke, bali pekinde kwayimune päku pekut. Pexawän, Rulu wepdäkän ku, täwixu bälängä pänguhikulu, nomnä däkähimu tängenake, bäläng kwayimnäne pekut.

⁸ Ge Boasdä kepdamände, dasingga tike enake, täpän täkwämbänu, mängälä täpätu bäläng kwayimnäne pekgawän kakut. ⁹ Kake, “Gä imin?” yawänä, Rutdä, “O bulämbam täpäna, nä Rut. Gä apnale notnä. Ge mängättdale täyo,” yang inikut.

¹⁰ Iniwän, “Yawele pahawän nomändän yiwiläk. Ge gwäläm hikngä täknä äpmasim tahanggaläkge, tupä hawakale tahakuläxu ayapmik. Wäwimätexu hängänämbängänbä bā hängänä wenämbä unin ku apdale päpi yiwixätngäsä teyā usingu dolahaläk,” yang inikut. ¹¹ “Manatänatäliyo. Äminbamu taun yiwixayingu undä anatäxaying, gä mängälä nomän täpä yangun. Ge wamu u yäläxu undä äpme tawake pahawit. ¹² Hiyäkän. Nä apdale notnä. Tiwändeyä apdale notnä hikngä täpätu undan. Tike nä atumaha bimä.

¹³ Kupiläne ane yiwiyo. Ge gwäsiyā katapnim. Dasingga, notnäle natäkengu, äpmbä mängättnäle täke gandung yiwik. Using tahawixu täke. Tike wenä tiwänu, Yawele umande yanggat. Nätä äpme täke gandung yiwit. Ge une pekgayo. Tixawän gwäsi tiwik,” yang inikut, Boasdän.

¹⁴ Tiwänä bäläng kwayimnäne pexawän, axwakawikge tixawän, “Ämindä nandupnäng” yake enakut, inale “Mängälä täpätu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune kuk,” yang natäpnäng yakut, Boasdän. ¹⁵ Tikengu unetäkän using inikut. “Kwäman täwikga täpi dopän täpi wäsiwän,” yang iniwän, using tahawän, 25 kilo bali wälikngämike, täko gwäpikngämike, hipdunä taunde kukut.

¹⁶ Tixawän Rulu hawanäle kuwän, using inikut. “Ayina hikngä, kuwi dasing tahak?” yang iniwän, Boasdä ile dasingga pahakulu Rutdä undä inikut. ¹⁷ Inike, unetäkänu using inikut. “‘Hawakale moyo hikngä maxuyo,’ yake bali 25 kilo namik,” yawänä, ¹⁸ Naomitä inikut. “Ayina hikngä, wepdä yiwixayo. Tixawän dasingga tiwixu, äpme yawä natäpäläk. Inale wamu uläkngä yawän nomätawikge, äpmanu Boasu doyiwän täkänanggekaying.”

4

Boasdä mängättnäle täkut, Rulun

¹ Tixawän Boasu taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin womune päku, une puku yiwikut. Yiwixawänu, Elimelekge notnä Boasdä natäke yakut täpä une apgut. Apän, Boasdä inikut. “Notna, ane päkapu puku yiwit,” yawän, päku puku yiwikut.

² Tiwänä Boasdä kuhiläle taun yiwixakinu 10 using päke yawän, unuxäyā unekän päku puku yiwä, ³ itä notnä uläpä inikut. “Naomi hipdu Moapdä apgut täpätä kewu notnit Elimelekgäne moningge tek. ⁴ Ge ayäwa natäpäläke natät. Ge gä notnide natäke, ile kep kang yiwiläkge uhiwiläkge natäkengu, äminu ane puku yiwiyingu aläkwäk äwä notnambamde kuhiläle yiwixayingu aläkwäk yangge kayine uHING. Tike mehe natäkengu, nomän naniyo, tiwän natäpät. Inale, äminu täpätuyitä uhinangäsändo. Tike gäkän. Tiwänä nä unetä ätumaha bimä,” yawän, äminu uläpäta, “Nätä äpme uhiwit,” yang yakut.

⁵ Tiwänä Boasdä yakut. “Täke hikgnä. Gä kewu Naomile kätaxune uhikengu, usinggän Rut Moap nanä kombälu uläpaxäyā aläpäläk. Ge axungut äminde hängäläpä umänä täknä yangu using ayiwitning,” yawänä, ⁶ notnä uläpätä yakut. “Using kakengu, nä uhinangäsändo, inale moning engangale yäminangäsä, moyo mumba kunäng. Ge gika uHING. Douhiwit,” yang inikut.

⁷ Täpduxu unggwengwenkätanu Israel nanä hängä täpätu äminde yanguhiningge natäkengu, äminu täpätutä bäläng yayikngä utdoke, äminu auhiwikge natäxakut täpäle imikakut, wamu uläkngä yawä nomätänanggengun. ⁸ Ge notnä uläpätä Boasu, “Gika uHING,” yang inikengu, bäläng yayikngä utdoke imikut.

⁹ Tiwänä Boasdä kuhiläle yiwixakinu uläkwäk äwä äminu undä une yiwikin yangu using yänikut. “Ginu äpmanu ananduxawä, Elimelekät wawakngä Malon awä Kilion yangge hängäläpä undä hikngä Naomile kätaxune uHINGgat. ¹⁰ Unetäkän daniwilu, Rut Moap

nanä Malonde kombälu uläpä nätä mängätnale tänggat, axumgut täpäle hängäläpä awä umanä täknga yangu usinggän yiwitningge. Ge bapunä gwende uman täknga itä teng yiwixäwik, Malonde notnäle uman yakengu, ile dombulämdäning, taunäxätanun. Ge ginu äpmanu ananduxawä uhinggat,” yang yanikut.

¹¹ Yawän, kuhiläle yiwixakin awä äminu undä yämä däkäne yiwikin yanggä yakin. “Hiyäkän, ninu angganduxätna uhinggalak. Yawetä mängätäda yotdane kopixu uläpä tahawän, Reselkät Leaxätäda Jekopde engangu meyä dukngikumäläk bimä tiyok. Ge gä Efratkätanu hängäka meyä tiyok. Tixawän Betlehemkätanu umanda täknga yatäke kopnong. ¹² Yawetä engangu mängälä uläpäle imän dukngikgamixu, inä tahawän gin yänggwälu Juda Tema yangge wawaxu Peres yänggwät tikut bimä tike, umansä käyä tiyok,” yang inikin.

Rutdä Boasde wawak dukngikut

¹³ Tiwänä Boasä Rulu yotnäne täke kuwän, mängätnä däknawän, yiwikumäläk. Tiwän Yawetä kitokngä imän, tängäne käyä tiwän, engangu wäwi täpätu dukngikut.

¹⁴ Dukngiwän mängälätä Naomi inikin. “Yawele uman tängenatnim. Itä äpmanu anggandung yiwitnangäsä täpätu anggamik. Äpme Israelkätanu wawakdäkä uläpäle uman täknga yatäke kopnong. ¹⁵ Tiwän itäyā yiwikyiwikga pahawän käluk tiwä, äminu täke tixawī, itä äpme gandung yiwik, inale ayikatä wawakga 7 itä tahanangäsä bimä täknga ayapmike, gäle butayä natäke, dukngikgaminggak,” yawä ¹⁶ Naomitä engang kpä betäxäwik, kang yiwikut.

¹⁷ Tiwän mängälä inalängän yiwixakindä umanä Obet yang inike, “Engangu wäwi uläpä Naomile dukngikngämik,” yang yakin, ämimbamun. Tiwänä Obelu Jesile nanä, tiwän Jesi Dewitde nanä.

King Dewitde bapunä

¹⁸ Peresde wawaxunetä sakngälätäke ku King Dewilune kukulu using. Peresde wawaxu Hesron.

¹⁹ Tiwän Hesronde wawaxu Ram. Tiwän Ramde wawaxu Aminadap.

²⁰ Tiwän Aminadapde wawaxu Nason. Tiwän Nasonde wawaxu Salmon.

²¹ Tiwän Salmonde wawaxu Boas. Tiwän Boasde wawaxu Obet.

²² Tiwän Obetde wawaxu Jesi. Tiwän Jesile wawaxu Dewit.

Jona

Jona Tākelāpāle wam upukut

¹ Yawetā Jona Amitaille wawaxu using inikut. ² “Gā Niniwe*,” taunu inulung hikngā unggāpangune kuyo. Ku duksāng yāninggāmātayo. Inale nā andayit, itā gutongā hikngā yiwik maliyingun,” yang inikut.

³ Tiwāndeyā Jona Yawele wam hapduke, Tasisde datākuwikge kukut.† Yawe teke datākuwikge, Jopa puku, siwu gwendu Tasisde kuwikge tahanggawān kake, moningu uhike, unggwenune koke, Tasisde kukut.

⁴ Tiwāndeyā sip gwenu axuxawān, kwāmanu Yawetā tewān, yanggā gwenune inulung hikngā apuxawān, yanggā gwenkāyā naxālā tāku temgut. Tinggawān sip uputnangāsā tikut. ⁵ Tiwān sipde wuyā āminu anaxālake, anātunāle ināinā tumuxu anggatāngyāminingge yaxāwik, “Asing pahana, sip gwenu kwāngā āpmembā tiwik?” yake, hāngālāpā une pekinu pāxāwik, yanggāxātan mumbā wukukin.

Meyā ulāknā apgulu, Jona siwu gālāmnā gwenkātan tāpu dāpmunā pekbulāmdaxawān apgut. ⁶ Tixawān sipde kuhilāle yiwixak kāpātā puku kake, “Meyā tāknā apuxawān, gā inale pegalāk? Enake, anātukale tumuxu yang. Tiwān itā butayā āpmembā ninduke nipmambān yiwitnim,” yang inikut.

⁷ Tixawān sipde wuyā āmindā inākān yakin. “Umaninu yamāke bekātan kekngālutnim. Tikengu iminde umanda tākengu ile meyāle apunggak yānim,” yake, using tahake, Jonale uman tākin.

⁸ Tikengā Jona inikin. “Nining. Meyā ninde apunggaxu alāknā, iminde meyāle tiwān apunggak? Gā ina wuyā pahanggalāxunin? Tiwān sāne nanā? Gā kantri sanggāpangune nanā? Gā āminu salākwākāt nanā?” yang inikin. ⁹ Iniwāyā, Jonatā using yānikut. “Nā Hibru ulākwākāt nanā. Nā sopāsopā Yawe Anātu yekāwune nanā, kep, yanggā gwen yang pahakut tāpāle pukgalunin,” yang yānikut. ¹⁰ Yakapkāyā Jonatā “Yawe teke datāngapunggat,” yangu ayawān natāpgingde, naxālā hikngā natāke, “Usingu inale tahalāk?” yang inikin.

¹¹ Yanggā gwenu hipdu alāku temgulu yapmike, meyāmeyākān tāku temānggawān, “Gāle dasing tahana, yanggā alinggaxu kupitang yiwik?” yang inikin. ¹² Iniwā yākwāle Jonatā using yānikut. “Ginu nāle wāyile tiwān, kwāmanu inulungu alāknatā apu pahawān malikaying. Ge nā yanggā gwenkātan tāke mumbā pukuwa, ulinggaxu wenā āpme tiwik,” yang yānikut.

¹³ Tiwān wuyā āminu, “Sipgwenu āmbā tahana, kwayimune kuwik?” yake, yanggā duksāng hikngā kwayikin. Tiwāndeyā yanggā gwenu yakap tāku temgulu ayapmike, duksāng hikngā tāku temānggawān, tahawā tāke dolikut. ¹⁴ Tinggawān Yawele tumuk wamu using yakin. “Āminu alāpātā kupānu, manihipi kumnom. Itā āminu nomān tāngukaying,” yangu manatāngnimiyo, inale gā o Yawe, gika natāke pahalāk,” yake, ¹⁵ Jona tāke yanggā gwenkātan mumbā pukukut. Tiwān yanggā gwenu duksāng hikngā tāku temgulu wepdā kupitang yiwikut. ¹⁶ U tahawān kake, wamu kitokngā yakin using, sipde wuyā āminu Yawele naxālā hikngā natāke, hikawu tānguke, ofale hawā ihikuxawān, tumuxu inikin.

¹⁷ Jonā yanggā gwenkātan tāke mumbā pukuwānu, Yawetā natāpān, pisu inulungu gwendutā apu Jona gulāpākut. Tiwān undan yiwixawān, tāpduxu gwenalā gwendu apuxukin.

2

Jonale tumuk

¹ Jona pisode bānipkātan yiwixāwik, tumuk wamu Anātunā Yawele ² using yakut. “Yawe, nā anaxālake yanggāwāmba, nātā natāke yakumu gātā pahakulāk.

Āmusing hikngā axumgin āmindā yiwixayingkātandā,
tumuk wamu anggatāngamilākge yāwa,
nāle tumuxu anātāpūlāk.

³ Gātā mumbi,
nā yanggā āmalan hikngā,

* 1:2: Niniwe Asiliale taunu inulung hikngā gāpanggu. Asilia nanā Israel nanātāne iwanā. † 1:3: Tasisu gusitdā pukunggak kāwut, tiwān Niniwe gusitdā akonggak kāwut.

yanggä bänipkätan epgum.
 Tiwän yanggätä täpän kopa,
 gäle yanggätä täku temäke pänguhikut.
 4 Tiwän using natäppgum.
 'Gätä gika nomdanetä anawaläk.
 Tiwändeyä gika takwän yotda hipdu axawit.'
 5 Yanggätä täpän koptgum,
 tiwän pälä päkakopa hakin.
 Yanggä gäpmayä hikngä gwendä
 tängäna täpä undä hikngä täpän kopa,
 songäsongä yanggäne nanätä
 kuhitna gwenu wamgin.
 6 Nä täwan kemat hikngä aepgum.
 Kepdä yämä iwikiwik yiwitde alepän kuhingamikut.
 Tiwändeyä, Yawe Anätunatä
 gapmayinetä käluk täkako tewi yiwikum.
 7 Nina natäpa, käluk yiwitnangäsä täknga wenä tinangge tiwän,
 Yawe, nä gäle natäke,
 tumuxu yäwa,
 yot takwändanetä anatäpikuläk.
 8 Hängä kitokngänä wenä ämindäkän kwätäluke
 tumuxu ile tahakaying äminu uläkwxu,
 gwälam hikngä gätä pahangyäminggaläxu
 maha yämikaying.
 9 Tiwändeyä nä kawu gäle tayixäwik,
 gäle uman täknga yatängenaxäwik,
 hikawu gäle tänguke häwa ihikuwik.
 Wamu kitokngä u yakumu
 undä pahawit.
 Axumnangäsä tiwändeyä,
 Yawetäkän käluxu nipmambän yiwixamängunin,"
 yang yakut.
 10 Tiwänä Yawetä pis gwenu iniwän, täku yanggä kwayimune watutekut, Jonan.

3

Jona Täckeläpäle wam gwalamikut

1 Tiwänä Yawetä Jona hipdu using inikut. 2 "Gä Niniwe taunu inulung hikngä unggäpangune ku, wamu nätä ganinggalu yänitapso," yang inikut. 3 Tiwän Jona Yawele wam täwake, Niniwe kukut.

Taunu unggäpangu inulung hikngä, ge axu wuyä une pahananggengu, täpduxu gwenälä gwendu pahanangäsä. 4 Ge täpduxu yakap gwenu, Jona taunu unggäpangune koptgum. Ko tihikuxäwik, using yänikut. "Täpduxu 40 apuxuwänu, Niniwe Yawetä alahawän maliwik," yawän 5 natäke, Niniwe nanä Anätule wamde bänip tike, "Naxu dohikngä nake taggä yiwitnim," yakin. Yake äminu undä, umanä käyā äwä umanä wenä yangu meyä natäke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyā däkändäkä pahakin.

6 Niniwele kingu wamu uläknganin natäke, meyä päke, sia yiwixakut däkä teke epuke, täwixu belakngä kinggäne utdopeke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyā pahake, mulup däkaxätan puku yiwikut. 7 Tikengä mämä wamu Niniwe nanäle kitokngä täknga yatewän kukut. Using yakut.

"Wamu aläknga nä kuhitsäle yiwixatkät, wuyä äminaxätdä using yäkamäng. Ämin äwä hikawu ämindä daying yiwixaying, inulung matekngä yang undä hängä täpätu manapä tiyok. Nak, yanggä yangu mahikngä nanong. 8 Ämin, hikawu ämindä towikaying yangu undä täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyā pahanong. Pahake äminbamu undä tumuk wamu Anätulekän kitokngä yänong. Yaxäwik wäyi hikngä täkngaläknga äwä äminspmäk täknga yangu awenong. 9 Tiwän dasingga, Anätu ninde tokngä hikngä natäxu äpmembä teke, bäniyä täpän täkwämbän 'Asipit,' yang natäk täknga teke donihipik?" yang wamu using tewän epuxukut.

10 Tiwän unin pahake wäyi hikngä täkngaläknga pahakakinu Anätutä awekinä dayipgut. Dayike, awahawän maliningge yakulu, bäniyä täpän täkwämbän, dowahawän malikin.

4

Anätutä Niniwe äminde butayä natäpgut

¹ Anätutä Niniwe nanä dowahawän maliwä, “Asipnangäsä pewän yiwixaying?” yake, Jona tokngä hikngä natäpän, bäniyä däkitä bimä ihikut. ² Tokngä natäke, Yawele tumuk yakut. “Yawe, yotna yiwixäwixu, ‘Axu yäwa bäniyä päpä täkwämbä dosipiläxunin,’ yangu dongganikum? Ile tiwän yakawu, Tasisde datäkuwitde tahakum. Nä anatäpgum, gä Anätu butayä ämin. Tokngä yupsängu donatäke, gwälam hikngä pahangyäminggaläxunin. Natändetdetda awäpi täkwämbä, dowahawi malikayingunin, yangun. ³ Ge, Yawe, tewi kungänggäwa. Na käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang inikut. ⁴ Iniwän Yawetä inikut. “Gä tokngä inale natäxäläk?” yang inikut.

⁵ Tiwän Jona yot gäpangu teke, gusitdä akonggak käwut päku gepmänä tahake, puku yiwixäwük, “Niniwe dasingga tiwän kawit?” yake kang yiwükut. ⁶ Tiwän Anätu Yawetä “Jona gusitdä ihiyäk,” yake, nawu kwämbätduhimu Jonale gepma imikge natäpän alakut. Tiwän Jona nawu uxwambatde täke hikngä natäpgut.

⁷ Geyä kwepdätä gwäsi hikngä Anätutä natäpän, nawu uxwämbälu gomokgomokgä matäwän kungut. ⁸ Ge gusitdä akoxawänu, Anätutä wawuwawungu tokngä hikngä täknga gusitdä akonggakätandä natäpän apgut. Tiwänä gusitdä Jona kuhiläne ihinggäwän tahandambätakut. Axupikge natäke, “Nä käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang yakut.

⁹ Tiwänä Anätutä inikut. “Nawu uxwämbätde tokngä inale natäxäläk?” yawänä, Jonatä yäkwäle using inikut. “Na tokngä täke natäxat. Tokngä hikngä natäke, axupitde natäxat,” yawänä, ¹⁰ Yawetä inikut. “Nawu axwämbälu kwepdän alakutnä, äpmanu gwäsi kungäk. Gätä doxwayikuläk. Tike uxwämbätde gä wuyä täkngatu dowahakuläk, tiwändeya gä butayä ile natäxäläk. ¹¹ Äminu Niniwe nanä, hängä nomän bä gutongä yangu donatäxaying äminu 120,000 ayapmikut. Tiwän hikawu ämindä daying yiwixayingkäyä meyä hikngä. Dasingge tiwän taunu inulungu unggäpangge butayä donatäpit?” yang inikut, Anätutän.

Wam Yäpuli

Anätule wam kende kamängu, äminu tupä hikngä nanä tiwän womduyine nanätäne kende kamäng. Hängänä täpätuyi äwä hängä u pahakakinu täkngatuyi yanggäne kendeke bulämnä natäxamäng. Ile tiwänu, wamu täkngatuyile yäpuli ane temgumäng.

Wamu ane temgumäng, ABD yäkamäng using, yakawu leta A däkänätä ku leta wasekengä Y däkäne temgumäng. Ge wamu täkngatule yäpuli natäpilikge natäkengu, wamu ulängale leta yakap dakanin kayo. Wamu leta A däkänätä päkutnä kakengu, leta A bulämbam däkäle gepbine kayo. Tiwän wamu leta B däkänätä päkutnä kakengu, leta B bulämbam däkäle gepbine kayo.

A

alta Alta yangu däkixoxu hupdäkän temätäke koke ofa, Anätule häkakinunin.

Ä

B

bali Bali naxu rais bimä. Sälinä päke, yamänggämimbä, flawa dakngawä, bret häkayingunin.

D

donggi Donggi towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä bimä, tiwän kitokngänä käy. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

E

F

fik Fixu pa däkätu. Tämnä kwälängä, tiwän sälinä ämindä näkayingunin.

G

gupnä matäkin Kontraxu Anätuxät Abrahamkät pahakumäläk täkngale yäxäwik, wäwile yämunde gup matäkaying.

H

hos Hosu towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä, tiwän kitokngänä käy. Ge ämindä ulängäne päko yiwixäwik tihikukayingunin. Bä hosu karis wamängyämä, hosdä tulipäke tihikukayingunin.

I

J

K

kalis Kalisu kalbimä. Tiwändeyä hosdä tulipäke tihikukakin.

kamel Kamelu hos bimä. Tiwändeyä belakngä hikngä, tiwän kitokngänä käy. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

kerup Keruwu ängela bimä, tiwändeyä gupnä kälap gup bimä. Anätutä hängä takwän täpäläpä dayingyiwitningge pekut.

kis Israel nanätä kis pahakakin. Äminu täpätutä notnäle alamnä molänätä täpik. Wäwi notnä ixät nanä bänip gwälänge using pahakakin.

kontrak Kontrak yangu äminu täpäyalätä wamu täkngatukän yake, “Nä usingu äpme tahawit, tiwän gä using tahayo,” yake yatäpät kitokanggaxunin. Tuwäng wamu täkngatu using. Wäwi täpätuxät mängätnäxätdä miti yolune täko, pastol äwä ämin yangge kayine “Unekän yiwihika kumsim,” yang yäkamäläk.

L

laion Laionu pusimbimä, tiwändeyä bulämbam hikngä, tiwän kitokngänä käy. Kälap, ämin yang sipmäke näkayingunin.

M

N

nomän Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofale bä anananggengu täke.

O

ofa Ofa yangu hängäläpä Anätule imikakin täpäläpänin.

olip Olip yangu pa uman. Ile salin pängsäsäpä, yanggäyi apukakin.

P

pris Prisu äminbamde meyä päke, ofa äwä tumuk yangu Anätule pahakakin ämin unin.
profet Profelu Anätutä “Using tiwik,’ yang yänixawän yatapmäkaying ämin unin.

R

S

sekel Moning bä hängäle meyä.

silwa Hängä moninggä uhikamängge bimä silwatä uhikakin.

sipsip Sipsiwu towiyä bimä, tiwändeyä dängämnämbamgän. Tiwän Israel nanätä gwakngäle äwä dänggämnätä täwik pahaningge, il tiwän towikayingunin.

T

taunde yämä däkä “Iwanindä apu nihipnäng,” yake, yot gäpangge kwayimune dämän pahakakin. Tiwän aepuxuningge, yämä sipmäkakin. Taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin.

towikngä Hängä täpä uhike, towikngä däkngakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyäminingge uhike, towikngä däkngakakin.

U

W

wain Wainu naxu täpätu tomato bimä. Awahawä dopä, talangu däpi mapä koke, salinä meyä kwämbätkwämbät alakaying. Bulä alawä, ämindä päkapu peke, bälänggä yayinggämike, yanggäyi päke, säkge pewä yiwitäke kuhika, yanggä nomänu tiwäyä tängokayingunin.

wit Wilu rais bimä. Nak yolune pewä, wäyi dolikayingunin.

Y

yis Yisu flawatä täkäningge, flawane pewä, flawa täkawäyä, hängäkayingungu. Tike flawa yupsäng häningge natäkengu, yisu dowexayingunin.